

ANNEMARIE HØJMARK

OM TILSÆTNING OG OPFINDSOMHED

EN PÆDAGOGISK ANTROPOLOGISK UNDERSØGELSE OM
BEGRUNDELSER I SOCIALPÆDAGOGISK ARBEJDE MED
VOKSNE MED UDVIKLINGSHÆMNING I BOTILBUD

DANMARKS PÆDAGOGISKE
UNIVERSITETSSKOLE
AARHUS UNIVERSITET

Om tilsætning og opfindsomhed

– en pædagogisk antropologisk undersøgelse om begrundelser i socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud

Annemarie Højmark

Titel: *Om tilsætning og opfindsomhed – en pædagogisk antropologisk undersøgelse om begrundelser i socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud*

Forfatter: Annemarie Højmark

© 2009 Forfatteren og DPU, Aarhus Universitet

1. udgave

Omslag og grafisk design: Knud Holt Nielsen

Kopiering tilladt med tydelig kildeangivelse

ISBN 978-87-7430-046-5

Projektet er gennemført med midler fra BUPL's og SL's forskningsfond. I udgaven her er foretaget både tekniske, redaktionelle og indholdsmæssige ændringer af den originale rapport. Den fulde originale rapport med titlen "Situationerede interventioner – En pædagogisk antropologisk undersøgelse om begrundelser i socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud" kan downloades via BUPL's og SL's forskningsfonds hjemmeside.

Publikationen er udgivet i serien '*Socialpædagogisk faglighed og voksne med psykisk/fysisk handicap*' (serieredaktør: Søren Langager) under DPU's forskningsprogram '*Social- og specialpædagogik i inkluderende perspektiv*'.

Indhold

Introduktion	5
Kapitel 1: Et antropologisk bidrag til 'forsknings- og praksisfeltet botilbud'	8
Feltstudier og interview i botilbud – Metodiske overvejelser.....	10
Kapitel 2: Præsentation af Botilbuddene i projektet	14
Botilbud I.....	14
Botilbud II.....	16
Botilbud III.....	18
Kapitel 3: Om tilsætning og opfindsomhed – En feltberetning om socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud	20
Introduktion	20
Med etikken som grundlag	21
Væren bare væren	22
Væren i Noget	24
Fire sammenhænge for pædagogisk intervention i botilbud	28
Medarbejderne vil fremme noget med den pædagogiske indsats	29
Pædagogisk handling i forud definerede situationer	32
At opfinde pædagogisk handling i hverdagens kontaktsomhed	37
At kompensere for det beboeren ville have gjort, dersom han havde kunnet.....	42
Afrunding	47
Kapitel 4: Interviewanalyse – At møde beboere med ressourcer	51
Introduktion	51
Pædagogens motiverende rolle og overvejelser over magtaspektet	53
Beboerens potentiale ved inddragelse.....	56
Fortolkninger af udvikling – udviklingsteoretisk viden og tro på udvikling.....	60
Beboerens tryghed og et gensidigt forhold.....	64
Afrunding	67
Opsamling	69
Perspektiver til det socialpædagogiske praksisfelt.....	70
Referencer	73
Resume	78
Bilag 1: Forskningsetiske overvejelser	79
Bilag 2: Interviewguide	81

Introduktion

Afsættet for projektet er et tidligere antropologisk feltstudie i et botilbud. I efteråret 2007 bidrog jeg i forbindelse med et projekt om 'Socialpædagogik og botilbud' ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet¹, med en feltbaseret tilgang til hverdagsliv i botilbud. I den forbindelse fattede jeg dels interesse for det pædagogiske arbejde med voksne med udviklingshæmning som forskningsfelt, hvor kvalitative studier mangler, dels oplevede jeg, at det socialpædagogiske arbejde i botilbud, set indefra, er kendetegnet ved stort menneskeligt engagement og faglige ambitioner. En oplevelse som står i kontrast til det billede medierne med sagerne om omsorgssvigt og nedværdigende behandling af voksne med udviklingshæmning i både København og Nyborg tegnede i starten af 2007.

Da BUPL's og SL's Forskningsfond har et satsningsområde om "Udvikling af den pædagogiske profession og vidensgrundlag", søgte jeg her om økonomisk mulighed for at gennemføre et pædagogisk antropologisk projekt om 'begrundelser i socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud' og fik Ja. Tak til BUPL's og SL's forskningsfond for midler der har gjort projektet muligt.

Projektet er fagligt knyttet til Danmarks Pædagogiske Universitetsskoles forskningsprogram 'Social- og specialpædagogik i inkluderende perspektiv'. Tak for tilknytning og 'rum' og til viceprogramleder Søren Langager, DPU for faglig rådgivning. Og så skal der lyde en dybfølt tak til beboere og medarbejdere i Botilbud I, II & III, fordi I åbnede dørene til jeres botilbud-liv på alle tænkelige måder. Jeg kan ikke takke jer med navns nævnelse, for I er lovet anonymitet.

Projektet blev sat i gang september 2008 og løb til og med februar 2009. Første skridt var at se på, hvordan området blev tegnet af andre interessenter i feltet for at forstå, hvad det er for en diskussion, jeg blander mig i med min undersøgelse. De overordnede søgninger viste, at der ikke findes megen dansk forskning, mens området i Norge og til dels Sverige, ser ud til at have nydt større forskningsmæssig interesse (se f.eks. Jansson 2002; Folkestad 1997 & 2003; Christensen 2004; Handegaard 2005; Paulsson & Jansson 2008). Til gengæld har vi i Danmark en del evaluerende rapporter om udviklingshæmmedes forhold og det etiske grundlag i socialpædagogikken efter indførelse af botilbud efter Serviceloven i 1998 (COWI/SUS 2002; Socialministeriet 2003 & 2007, Etikos 2007, Nirás Konsulenterne 2008; Center for Kvalitetsudvikling 2008). Rapporterne skitserer både positive aspekter, som følge af institutionsbegrebets ophævelse, udviklingsperspektiver og satsningsområder, og problematiserer processen med implementering af individuelle indsatser til den enkelte borger, som den har forløbet hidtil.

¹ Under dette projekt er udgivet to publikationer (Langager, Robenhagen, Højmark og Allerup 2009 og Robenhagen, Langager, Højmark og Allerup 2009)

Med min interesse for begrundelser i socialpædagogisk arbejde, kiggede jeg på, hvordan området bliver italesat af pædagogiske forskere/socialpædagogiske teoretikere i deres egne tekster og i debatten i medierne (Jansson 2002; Folkestad 2003; Bryderup 2005, Michelsen 2005; Handegaard 2005; Mygind 2007; Carlsen & Richter 2008; Jensen 2008; Rasmussen 2008; Larsen 2008; Gjertsen 2008). Samlet set lyder der en bekymrende tone om dokumentations- og tolkningsproblemer og for, hvad der egentligt udgør basisviden i det socialpædagogiske arbejde med deraf følgende konsekvenser.

Bekymringen drejer sig for det første om, at praktikerne, i teoretikernes øjne, mangler et fælles fagligt begrebs- og tolkningsapparat og en generel forståelsesramme til at drøfte og forstå praksis med. En bekymring, som især træder tydeligt frem på baggrund af høje krav om målbarhed og dokumentation, som man kan sige i nogen grad lægger sig op af tidens fokus på evidens.

For det andet drejer bekymringen sig om, om det overhovedet er faglig viden, der er i spil i pædagogisk handling, når de professionelle skal udvirke deres indsats i beboerens private hjem, og knytter sig således til processen med omstillingen til arbejde i botilbud efter institutionsbegrebets ophævelse.

Nogle af konsekvenserne, der ses af bekymringerne, er, at manglende fælles tolkningsrammer kan føre til vanskeligheder med at akkumulere og kommunikere erfaringer om, hvad man kan og vil med indsatsen, og at praksis kan blive isoleret og styret af individuelle værdier, som gør, at praksis får normativ karakter efter medarbejdernes præferencer. Altså, at pædagogisk praksis i stedet for at trække på faglig kundskab trækker på løsrevne hverdagsfortolkninger af, hvordan 'man' lever derhjemme.

Løsningen, der ofte foreslås, er i tråd med tidsånden, øget fokus på metodebevidsthed, hvor rationalet er, at en højere grad af formalisering af den professionelle indsats vil give en højere grad af målbarhed, som vil fylde faget med den faglighed, det vurderes at mangle.

Men problemet med øget formalisering er, at praksisser i form af mere eller mindre detaljeret forud beskrevne metoder indebærer risiko for at komme til at praktisere pædagogik ud fra en instrumentel rationalitet (Mathiesen 1998; Lehmann 2008), der passer dårligt med et arbejdsfelt, hvor handlingskrævende situationer konstant opstår (Folkestad 2003:20). Det man i sådan en rationalitet mangler at tage i betragtning er, at usikkerhed og ambivalens er en del af arbejdet, fordi det pædagogen gør, når hun handler, har rod i virkelige praktiske dilemmaer og opstående situationer med levende mennesker, hvis handlinger og reaktioner man ikke kan forudsige med sikkerhed (ibid.:21). Handlingsfreskrivende metoder, en instrumentel rationalitet, indebærer risiko for objektgørelse af beboeren, der dermed må siges at være den ny bekymring, man må have, hvis det er denne 'løsning' på bekymringerne, man arbejder med.

Pædagogisk praksis baseret på handlingsanvisende metoder tager ikke hensyn til, inddrager eller forstår beboeren i botilbud som aktiv part, som handlende subjekt.

Kapitel 3 (beretningen fra felten) og kapitel 4 (interviewanalysen) er rapportens hovedkapitler. Materialet fra de to undersøgelsesstrategier om henholdsvis feltstudier med deltagende observation og kvalitative interview er holdt adskilt i de to kapitler. Men jeg har foretaget feltstudier og interview i samme perioder med den metodiske pointe hele tiden at arbejde med øget forståelse og uddybning af indsigter og analyse. I kapitel 2 præsenteres de involverede botilbud: Botilbud I & II som var 'feltarbejdsbotilbud' og Botilbud III (der sammen med Botilbud II) var 'interviewbotilbud'. I Kapitel 1 herunder præsenteres metodiske overvejelser over feltstudier og interview i botilbud. Forskningsetiske overvejelser kan læses i Bilag 1.

Kapitel 1

Et antropologisk bidrag til 'forsknings- og praksisfeltet botilbud'

Projektet er tænkt, som et antropologisk bidrag eller et hjørne i diskussionen og interessen for pædagogisk arbejde i botilbud. Som sådan står det for et andet perspektiv, med baggrund i andre vilkår hvad angår metode og analytiske strategier og med andre ambitioner og traditioner, end andre perspektiver. Først og fremmest adskiller det sig fra udefra kommende perspektiver, der spørger ind i praksis og fra 'rent teoretiserende' perspektiver. Men det adskiller sig også fra det indefra perspektiv, feltens mennesker selv står for.

En antropologisk tilgang har både som force og metodisk udfordring sit grundlag i den bløde empiri og er optaget af en følsomhed for den kompleksitet, som menneskeligt samspil indebærer. Det er et *indefra* perspektiv, som anlægges af en udefra kommende udforsker, hvormed det antropologiske perspektiv har den analytiske distance og indlevelse inde i felten som lige store forpligtelser og udfordringer. Og meget væsentligt er det, at en antropologisk erkendelsesinteresse vedrører det reelle (ikke det ideelle), hvormed de sociale samhandlinger, det relationelle i perspektivet understreges frem for ideer og tænkning om, hvordan praksis bør/kunne være/gøres. Antropologen deler interesse for selve handlingslivet med pædagogen, men det er to forskellige forhold til praksis. Pædagogerne har ekspertisen, erfaringerne og beslutningsgrundlaget for at kunne afgøre, hvordan mødet med beboeren skal *gøres*. Det vil sige, hvordan der i den konkrete situation skal handles pædagogisk. Antropologen undersøger, hvordan praksis, det vil sige hvordan pædagogisk *gøren* i mødet med beboeren, *kan forstås*.

Det er vigtigt, at der ikke er tale om konkurrerende perspektiver. Som Andersen (1996:124) udtrykker, kan der fortælles mange forskellige historier om givne hændelsesforløb, som netop bidrager med hver sit. Rapporten her formidler altså viden om socialpædagogik fra én mulig position.

Ifølge Esmark & Andersen (2005) og Andersen (1999), behøves konstruktion af iagttagelsesledende begreber med henblik på at gøre den studerede sociale verden (her begrundelser i socialpædagogikken) tilgængelig. Et iagttagelsesledende begreb kan med antropologisk fagsprog forstås som antropologens selektive opmærksomhed (Hastrup 2003:15), hvormed det studerede udgør et bestemt og overskueligt udsnit af den mangfoldige, komplekse verden – fysisk såvel som levet, som for eksempel arbejds- og hjemmelivet i botilbud er. Det er for at skærpe sit blik for, hvad man kan finde ud af om det sociale, med betydningsstrukturer og meningsgivende samspil i det levede liv, at man konstruerer en relevant selektiv opmærksomhed. Hermed bliver det muligt at

fortælle én historie om netop et udsnit af verden. Mit iagttagelsesledende begreb, min selektive opmærksomhed – i den empiriske såvel som i min analytiske felt er *intervention*.

Interessen i projektet er begrundelser, som begrundelser udtrykkes gennem handling, hvor pædagogen og beboeren mødes. I et antropologisk perspektiv er begrundelser dermed noget, der har karakter af fortolkninger af træfningsituationer (altså ikke noget der kan gives entydige bestemmelser af). Det vil også sige en interesse, der starter ved praksis selv (altså ikke en interesse der vil illustrere eller eksemplificere teoretiske positioner). Fra den antropologfaglige tilgang er det centralt, at *gøren* kan undersøges. For man kan studere samspil. Man kan sætte sig ind i, hvad der gør sig gældende som væsentligt, meningsfuldt eller selvfølgeligt i medarbejdernes og beboernes handlingsliv og gøre det til genstand for analyse. Det vil sige, at projektet her er et studie af de 'steder' - eller sammenhænge i socialpædagogikken, hvor pædagogerne med deres intentioner og hensigter møder dem, deres indsats vedrører. Således er det ikke en undersøgelse af de 'oprindelige' hensigter, pædagogen måtte have; men et studie af, hvad der bliver meningsfuldt 'i det sociale', hvor beboeren og medarbejderen mødes.

Begrebet intervention kommer af latin (*interventio*) og henviser til 'det enkelte tilfælde af indblanding/mellekomst' (www.netord.dk/ods). Intervention, som iagttagelsesledende begreb, er en relationel kategori (Wadel 1991:11), en kategori om samhandling i og med, at interventioner altid sker i sociale træf mellem forskelligt positionerede handlende aktører. Det vil sige, at der er nogen, interventionen er rettet imod, og i mødet mellem de intervenserende og dem, der intervenseres overfor, foregår det sociale, som kan studeres med deltagende observation under feltstudier og spørges til via samtale i interviewsammenhængen.

Interventionen er den pædagogiske *gøren* i selve handlingslivet med beboeren, som skal begrundes af pædagogen. Og med blikket rettet mod *gøren*, får interventionen den karakter, den får i den intervenserendes træf med beboeren. Man kan også undersøge italesættelser af socialpædagogisk *gøren*. Det er selvfølgelig del af den deltagende observation, med mange timer i felten, at man taler sammen og får forklaret mangt og meget undervejs; men man kan også arbejde mere direkte og intensivt med italesættelser ved, gennem interview, at lytte og analysere sig frem til, hvad der markeres som centralt i pædagogernes egen fortolkning af den pædagogiske opgave i praksis, og af deres forståelse af grundlaget i opgaveudøvelsen. Således er feltstudierne suppleret med kvalitative interview. Med deltagerobservation som metodisk strategi, kan feltarbejderen komme nær selve den pædagogiske handling. Med interview udført på baggrund af feltarbejdsbaseret indsigt, kan erfaringerne om pædagogisk *gøren* perspektiveres og uddybes.

Den selektive opmærksomhed på intervention, konstrueret som kategori for social samhandling, er ikke nøjagtig ligesom pædagogernes egne begreber for deres opgaveforståelse, men heller ikke så forskellig at den er fremmed. Det er vigtigt, fordi det er en ambition i projektet at generere praksisnære kategorier, som praksisfeltet kan bruge til deres drøftelse af praksis. Den norske antropolog Folkestad (2003:25-31) skriver, at kategorierne bør være kendetegnet ved empirisk træfsikkerhed og have teoretisk kraft på samme tid, hvorfor det drejer sig om at finde en position, hvor afstanden mellem feltens dagligliv og selvforståelse og så undersøgerens analyser ikke bliver for stor, men stor nok til at bidrage med noget nyt/anderledes. Derfor er ambitionen, at rapporten er så tilstrækkelig 'empirisk', at læseren føler nærvær med det studerede praksisfelt. Men det er lige så vigtigt, at den er tilstrækkelig analytisk på sine metodiske og faglige præmisser til, at den er anderledes end andre perspektivers produkter. Tilsammen en ambition om formidling af 'det genkendelige i ny beklædning' - på et andet men 'ikke abstrakt teoriniveau'.

Feltstudier og interview i botilbud – Metodiske overvejelser

Projektets analyser bygger på fire gange fjorten dages antropologiske feltstudier suppleret med syv interview. De tre botilbud involveret i projektet er udvalgt efter principper om dels geografisk spredning, dels er stederne forskellige i alder, arkitektonisk udformning og indretning. Der er endvidere stor forskel på beboersammensætningen, eftersom Botilbud I & III er specialiseret efter beboer karakteristika (henholdsvis autister og de allersvagest fungerende beboere med lavest udviklingsalder), mens beboerne i Botilbud II er visiteret til stedet efterhånden, som der er blevet plads.

Til projektet drog jeg tilbagevendende (i alt fire gange) frem og tilbage mellem feltstudier og skrivebord, og jeg foretog syv kvalitative interview undervejs. Den gentagne 'gåen til og fra' er metodisk arbejde med både indlevelse og analytisk distance, som vidensproducerende strategi. Med Wadel, en særdeles aktiv runddans mellem teori, metode og data (Wadel 1991:129,194). Som forskningsstrategi havde de gentagne skift mellem felt og skrivebord til formål at lade viden om begrundelser i det socialpædagogiske handlingsliv blive til i en proces af større og større indsigt, efterhånden som jeg som feltarbejder, gennem det antropologiske arbejde med roller og positioner i felten (Wadel 1991:45; Gulløv & Højlund 2003:85ff), lærte at være feltarbejder lige præcist på botilbudområdet. Broe beskriver feltarbejdet som "... *en strategi til dannelse af sansen for det det-der-finder-sted - en slags etnografisk stedsans ...*" (Broe 2003:321), hvormed man kan sige, at bestræbelsen først er en efterhånden mere og mere antropolog-professionel involvering i situationerne i det studerede pædagogiske praksisfelt. Dernæst skal den etnografiske stedsans, via det analytiske arbejde på afstand af felten, give sig udslag i træfsikre kategorier om og til det studerede praksisfelt.

Min pædagogisk antropologiske tilgang starter ved selve den pædagogiske handle-virkelighed og via perspektivets indbyggede interesse for det sociale, inddrager per-spektivet de forskellige mennesker, der handler i den studerede felt. Altså både med-arbejderne og beboerne. Begge parter er, i et antropologisk perspektiv, på lige fod, men forskelligt positioneret handlende agenter i det levede liv og udgør dermed an-tropologens sociale/empiriske felt for udforskning.

Det første feltstudie (i oktober 2007) kan forstås som et forstudie til projektet², idet det var her, ideen tog form og interessen for forskningsfeltet blev skærpet og afgræn-set. Her gjorde jeg mig mine første feltmetodiske og analytiske erfaringer med botilbud som hjem, pædagogisk arbejdsplads og feltarbejdssted³.

Et år senere, i september 2008, drog jeg så af sted igen til det første af de tre felt-studier inden for projektperioden. Det fandt sted på samme sted i København (Botil-bud I) som 'forstudiet', mens de to sidste feltstudier fandt sted på et botilbud i Østjyl-land (Botilbud II). Jeg har således sammenlagt tilbragt lige meget tid i mine to felter. Intervallerne mellem projektperiodens tre feltstudier, som materialet i feltberetningen stammer fra, var henholdsvis to uger og en måned.

Jeg var dagligt i felten mellem to og ti timer. Jeg skrev noter undervejs så vidt det var muligt. Feltnoterne blev suppleret med dagbog efter dagens feltarbejde. Efter endt feltstudieperiode, ved første gennemlæsning af dagbog og feltnoter, noterede jeg mig yderligere kommentarer og nuancer i form af detaljerede tilføjelser, den rigtige ordlyd i en ordveksling eller en uddybning af en oplevet stemning i situationer af handling, jeg havde noteret.

Feltarbejde består af mange timers 'væren til stede'. Timer til at kigge, lytte, tænke, vente og lade sig inddrage. Feltarbejde i botilbud er at 'stikke fingeren i jorden', følge med, sidde og holde i hånd i sofaen, snakke med dem, der er kontaktsomme, og ikke mindst at være opmærksom på, hvordan og hvornår det er muligt at udfylde en positi-on i dagliglivet, som giver adgang til viden om beboernes og medarbejdernes samspil med hinanden. Derfor er feltarbejde et kontinuerligt arbejde med roller, der giver ad-gang. *"I et etnografisk feltarbejde er man helt afhængig af andres accept af ens tilste-deværelse og indvilgelse i at handle og samtale, mens man er til stede"* (Gulløv & Høj-lund 2003:85-86).

At arbejde med adgang til handling og samtale kræver et gennemgående indleven-de arbejde med mulige legitime roller i felten. Rollerne bliver til i samvær med menne-skerne i felten. Og der er distanceret overvejelse over, hvilken viden rollerne giver mu-

2 Det første feltstudie blev gennemført i efteråret 2007 (støttet af FOA) som del af et DPU projekt om socialpædagogik og botilbud (se Langager, Robenhagen, Højmark og Allerup 2009).

3 Som tidligere pædagog har jeg kun ganske lidt erfaring med det pædagogiske arbejde med mennesker med udviklingshæmning fra en praktik på en døgninstitution for multihandicappede børn. Erfaring, der ligger 15 år tilbage.

lighed for, og hvilke justeringer det er hensigtsmæssigt at arbejde med. På den måde er feltarbejde i botilbud at blive inviteret ind og frisere hår i en beboers værelse, det er at sidde på sengen og observere bad på en deltagende, men også lidt 'ude af samværet måde'. Det er at hjælpe med at lyne en lynlås, skåle i kaffe, læse avis sammen, og det er at gå med pædagogen på kontoret med de informationer om 'god pædagogfri tid', der ligger heri, og med mulighed for at samtale om det der lige er foregået. Det er at tænke i muligheder for at forfølge pædagogerne og beboernes møder med hinanden, uden at være for forskellig fra dem. Det vil sige at undersøge hverdagssamspil med det iagttagelsesledende begreb på alle tænkelige måder *og* at flyde med ind i hverdagen og bare opleve, hvad der giver mening og søge at forstå, hvad det betyder.

Man retter sit blik, ja hele sin opmærksomhed mod det, de/vi gør i den studerede praksis, fortolkningerne af opgaven der løses på stedet, erfaringerne pædagogerne og beboerne gør nærværende i deres åbenhed over for antropologens deltagende observation i deres selvfølkelige, levede virkelighed.

På baggrund af den reflekterende og eksperimenterende måde, feltarbejde foregår, kan man sige, at analysen allerede begynder under feltarbejdet med overvejelser over, hvad dette og hint betyder, hvad det mon har med 'min' undersøgelse at gøre, og hvilke spørgsmål det oplevede rejser. Når man kommer hjem efter at feltstudieperioderne er afsluttet, og 'resten' er skrivebordsarbejde, begynder en ny del af analysen. Det er analyse på afstand af de konkrete mennesker. Noterne læses og nærlæses. De bliver til forsøgsvisse antagelser om mønstre og sammenhænge om livet i felten, som – i min arbejds metode – skrives ud i lister og tegnes op på tavle og plancher med pile, sammenføjninger, små lapper og tegn. Der viskes ud og krølles sammen, klippes, tilføjes og nye plancher bliver til. Forskellige kategorier for praksis handlingsammenhænge bliver til, afprøves og uddybes. 'Til slut' udarbejdes en synopsis over en mulig stringent historie med afsæt i de kategorier, som analysen har bragt på bane. Det er fortolkninger af mine fortolkninger af feltnoterne og de mere 'kropslige' fornemmelser af, om 'det holder' på baggrund af erfaringerne fra de mange timer i felten.

I skriveprocessen foregår yderligere analytisk arbejde, hvor de endelige kategorier bliver til. De skal stå i forhold med den grundlæggende interesse for begrundelser, til det iagttagelsesledende begreb om intervention, det erfarede, og til ambitionen om både praksisnærhed og ønsket analytisk niveau.

Den feltbaserede tilgang er, som nævnt, suppleret med syv kvalitative interview fordelt på to botilbud: Fire i Botilbud II, hvor jeg også var på feltarbejde og tre i Botilbud III, hvor jeg blev vist rundt og derefter lavede interview.

Formålet med at supplere feltstudierne med interview var dels at lade det socialpædagogiske felt med arbejde med voksne med udviklingshæmning optræde varieret i det endelige produkt i form af henholdsvis feltberetning og supplerende interviewana-

lyse. De to former for materiale er holdt adskilt i de to delprodukter, for at holde den mulighed åben, at de kan 'tale sammen', 'fremstille modsætninger' eller 'supplere indsigter' mv. Dels var formålet også rent metodisk en mulighed for undervejs at afprøve mine forståelser, fange misfortolkninger og nuancere delanalyser i undersøgelsesprocessen via de to forskellige tilgange.

De syv interview blev optaget digitalt, og jeg har efterfølgende transskriberet interviewene med henblik på interviewanalysen. Interviewene varede mellem 45 og 56 minutter og foregik ude i botilbuddene.

De interviewede var med en enkelt undtagelse alle pædagogisk uddannede, og havde mellem tre måneder og 20 års erfaring med arbejde med voksne med udviklingshæmning. De interviewede var alle kvinder samstemmende med, at alle uddannede pædagoger jeg mødte under feltstudierne var kvinder.

Til interviewene formulerede jeg undersøgelsesspørgsmål i form af en interviewguide⁴ (Kvale 1990:219). Den fungerede som samtaleramme for mig under vores samtaler. Interviewguiden var formuleret på baggrund af mine feltstudier i Botilbud I og således funderet i mine første feltoplevelser og indsigter fra det første analytiske arbejde. Jeg bestræbte mig på at formulere mine spørgsmål sådan, at fokus var på muligheder for samtale om de interviewedes arbejdshverdag med beboerne. Med interview forstået som samtale brugte jeg Staunæs & Søndergaards beskrivelse af interviewer-rollen om at have en sensitiv indstilling på at være inviterende til dialog (2005:56) som inspiration i selve interviewsammenhængen. På den måde var det samtalen mere end mine spørgsmål, der var styrende i overensstemmelse med en forståelse af viden som noget, der bliver til med undersøgerens mellemkomst, i den gensidige interesse for socialpædagogik i botilbud.

Analytisk har jeg efterfølgende søgt orienteringspunkter i interviewmaterialet ud fra den selektive interesse for intervention. På den baggrund var afsættet efter en gennemlæsning af interviewene en førsteanalyse, der delte materialet i to overordnede orienteringspunkter om henholdsvis det pædagogiske handlingsliv med pædagogernes 'Fortolkninger af opgaven i praksis' og vidensbasen for socialpædagogisk handling med 'Henvisninger til grundlaget for opgaven', som havde været mine overskrifter i udformningen af interviewguiden.

Dernæst fulgte opdelinger og tematiseringer af materialet i flere omgange. Således arbejdede jeg i analyseprocessen med en 'tematiseringsmodel' (Kvale 1990:225) som fremgangsmåde, for at bringe 'orden' i pædagogernes mange markeringer. I den analytiske praksis bestod arbejdet altså i gentagen kategorisering og omkategorisering af det vi havde talt om i interviewene. En rodet men alligevel struktureret proces.

4 Se bilag 2.

Kapitel 2

Præsentation af Botilbuddene i projektet

Botilbud I

Botilbud I ligger centralt i København. Det er et etagebyggeri, som falder ind i områdets øvrige bebyggelse af både nyere og ældre karakter bestående af både beboelse og erhverv. Det er karakteristisk, at man morgen og aften, så snart man nærmer sig bygningen, lægger mærke til beboernes lyde, som strømmer ud af de åbne vinduer. Der er ringeklokker til de forskellige etager ved den centrale indgang.

Hver etage udgør et til to boligfællesskaber for 6-10 beboere. På 'min' etage bor seks voksne med varig nedsat funktionsevne. Beboerne karakteriseres af medarbejderne som fortrinsvis autistiske, med en enkelt undtagelse, hvor de autistiske karakteristika beskrives som en tillægsadfærdsform til andre funktionsnedsættelser. Beboerne er mellem 26 og 57 år, men beskrives udviklingsmæssigt 'mellem tre og seks år eller måske yngre'. De har alle boet i Botilbud I, siden botilbuddet blev åbnet for få år siden. Der er fire mandlige beboere og to kvindelige beboere i Botilbud I.

Hver beboer har sin egen lejlighed bestående af stue/soverum med tekøkken (som ingen af dem kan anvende) og badeværelse. Betegnelsen lejlighed anvendes konsekvent. Der er fællesfaciliteter i form af altan, stue/spisestue og køkken for enden af lejlighedsgangen. Der er personalekontor og personalet toilet i den modsatte ende af gangen. Til disse rum har beboerne normalt ikke adgang. Mellem gang og stue deles rummet med en 'væg' af lyskæder. I stuen er der lænestole, tv, spisebord, musikanlæg og hylder med opbevaringskurve, fotoalbum og blade. I fællesarealerne hænger collager af fotos med beboerne fra særlige begivenheder (ridelejr, ferie mv.). I gangen en oversigt med fotos af alle medarbejderne. I køkken og badeværelser hænger instruktioner til medarbejderne med retningslinjer om håndtering af bestemte rutiner og omhandlede trufne beslutninger. Rengøring varetages af rengøringspersonale, mens beboerne er i dagtilbud.

Alle seks beboere i Botilbud I har omfattende behov for støtte og hjælp til daglige gøremål. De får for eksempel hjælp/støtte til at spise, stå op, gå på wc og i bad. De fleste klarer delprocesser selv, når de understøttes verbalt og med piktogrammer eller konkrete.

Der laves mad i husets centrale køkken. Medarbejderne tilbereder/varmer endeligt maden i etagens eget køkken, som ligger i forlængelse af fællesstuen. Beboerne spiser i fællesstuen til morgen- (oftest efterhånden som de bliver klar) og aftensmad (sammen), og alle måltider i weekenden. Beboerne tilbydes at samles til kaffetid om eftermiddagen og aftenen; men hvis der gives udtryk for optagethed af noget andet i lejlig-

heden, drikker de kaffe der. Beboerne kan situations- og medarbejderafhængigt forhandle sig til kaffe, juice mv. på andre tidspunkter.

Piktogrammer spiller en stor rolle i hverdagen. Alle beboere har en ugeplan på døren og flere en endog meget detaljeret dagsplan af piktogrammer, som ifølge medarbejderne skaber struktur, sikkerhed og tryghed i en hverdag, som ellers ville virke kaotisk og uforudsigelig. En tavle i stuen med billeder viser, hvem af medarbejderne der er på arbejde den pågældende dag.

Beboerne benytter i varieret grad talesprog - to slet ikke, en kun på opfordring, en med enkelte forståelige ord i lange strømme af lyd, en med støtte af tegn-til-tale, en når vedkommende fortæller, hvad han nu gør jf. piktogramrækken eller for at få bekræftet noget forventet. Generelt kan man sige, at kommunikation med beboerne i højere grad end talesprog vedrører tolkninger af andre kontaktsomhedsformer, som kommer til udtryk i dagliglivets samspil.

Medarbejderne består af fire fastansatte kvindelige pædagoger og to fastansatte omsorgsmedhjælpere, heraf en mand. De seks fastansatte er i alderen mellem medio 20 og primo 50, og de er hver primær kontaktperson for en beboer. Derudover mødte jeg en pædagogstuderende i lønnet praktik, og et antal unge tilkaldevikarer - dels studerende fra pædagoguddannelsen (tidligere praktikanter) og dels fra universitetsstudier. Endvidere mødte jeg under feltstudierne husets praktiske morgenmedhjælp et par gange samt den ene af to nattevagter.

Ideelt er der to til tre medarbejdere på arbejde ad gangen. De er forenklet fortalt delt over dagen i to 'vagter' – med mødetid mellem 06.30 eller 7 til 15, og 14.30 eller 15 til 22. I tidsrummet mellem 22 og 06.30 deler de to vågne nattevagter ugens nætter. Nattevagterne har ikke egentligt pædagogisk arbejde som arbejdsfunktion, hvorfor man nok nærmere kan tale om en vågende rolle. Men beboerne kan vælge at være vågne om natten, det er deres selvbestemmelsesret, hedder det. Så skal de opholde sig i lejlighederne. Beboerne er således i lejligheden/i seng, når nattevagten møder, og det er de pædagogiske medarbejdere, der hjælper alle beboerne op om morgenen.

Tre af beboerne har deres dagtilbud i nær forlængelse af botilbuddet, mens tre andre afhentes med bus til dagtilbud. Beboerne er normalt af sted før klokken 09.00. En dag om ugen har hver beboer hjemmedag med en medarbejder. De to kvindelige beboere deler hjemmedag. På hjemmedagen ordnes praktiske gøremål såsom frisør, læge, tandlæge mv. Men også hjemmepraktiske gøremål som negleklipping, skifte sengetøj og så videre, klares her. Herudover foregår der aktivitet tilpasset den enkelte beboers præferencer og funktionsmåde. Det kan være tur til det lokale pizzeria, en tur til Strøget, på kanalrundfart, til FætterBR, en rask tur i kørestol, gåtur eller tur med bus til gymnastikhold...

Flere af beboerne går i særligt tilrettelagt aftenskole, hvortil de hentes i bus. En aften om ugen spiser beboerne i en cafe i nærområdet styret/drevet af andre voksne

med udviklingshæmning. I weekenderne går dagen sin stille gang med at sove længe og køre på udflugt mv.

Botilbud II

Botilbud II ligger i en by i Østjylland. Det er et parcelhuslignende etplanshus, mellem andre huse i samme farve og byggestil og falder således fuldstændigt ind i områdets øvrige bebyggelse. Karakteristisk er dog den store handicapbus i den brede indkørsel foran huset. På facaden et skilt med beboernes navne. Huset hører organisatorisk sammen med flere andre huse i nærheden og et aktivitetscenter (i daglig tale AC) beliggende et par kilometer borte.

Beboerne i Botilbud II er syv voksne med udviklingshæmning. Beboerne karakteriseres af medarbejderne som meget forskellige i og med, at her bor en med Downs syndrom, en autist, en tidligt skadet, en senhjerneskadet og tre andre, der på forskellige måder har udviklingshæmning.

Beboerne er mellem 44 og 63 år. De beskrives udviklingsmæssigt mellem tre og seks år. En enkelt har boet i botilbuddet, siden det blev åbnet for knap 20 år siden. De øvrige er flyttet ind, efterhånden som der er blevet plads.

Hver beboer har sit eget værelse bestående af et enkelt rum. Betegnelsen værelse anvendes konsekvent. Badeværelserne på gangene deles med en anden beboer. Der er fællesfaciliteter i form af køkken-alrum/stue, vaskerum og have. Der er medarbejderkontor midt i huset, hvor også beboerne kommer og flere aktiviteter sammen med beboerne foregår. Medarbejderne låner beboernes toilet. Medarbejderne varetager rengøringen i huset og de fleste beboere deltager heri med støtte. Der er altid dug på spisebordet og næsten altid tændt levende lys. I stuen er der sofa, lænestole, tv, spisebord, plisserede lamper, musikanlæg og reol med spil, blade og fotoalbum. I fællesarealer hænger collager med fotos af beboerne fra særlige begivenheder ud af huset eller fællesstunder i Botilbud. Der er også kunstværker på væggene malet af nogle af beboerne. I køkkenet og på flere badeværelser hænger der instruktioner til medarbejderne med retningslinjer om håndtering af bestemte rutiner og omhandlende trufne beslutninger. Der er også et par opslagstavler med almene 'huskepapirer' og informationer, der ligesom 'breder sig' ud af kontoret.

Beboerne har i varieret grad behov for støtte og hjælp til daglige gøremål. Nogle har efter medarbejdernes beskrivelse brug for mere hjælp/støtte, end de har lyst til/erkendt. Men på nær en enkelt får beboerne daglig hjælp - konkret og med sproglig støtte til at stå op og komme i bad. Nogle har brug for mere omfattende hjælp til toilet, tandbørstning, spisning mv.

Der laves mad i det fælles køkken. Hver dag har en beboer madlavningsdag med medarbejderen alt efter ønske om at være med, evne og 'dagsform'. Beboerne spiser i fællesrummet til morgen- (efterhånden som de bliver klar) og aftensmad (sammen)

samt alle måltider i weekenden, og de samles til kaffetid om eftermiddagen og aftenen, hvis de har lyst til kaffe eller ikke allerede har drukket kaffe nok på AC. Kaffekanderne står gerne på bordet efter kaffetid til fri afbenyttelse, indtil de er tømte. Nogle gange betjener nogle af beboerne sig selv af køleskabet mellem måltiderne.

Ud over den sproglige understøttelse i hverdagen, spiller fotos en afgørende rolle. På gangen hænger tre tavler: en viser, hvilke medarbejdere der er på arbejde det pågældende døgn, og om der kommer gæster, en viser en 14-dages plan over aftensmaden og hvem der er med til at lave den, og endelig viser en tavle husets årsplan med fødselsdage og andre særlige mærkedage såsom Sølund Festival, advent mv. Tre beboere har endvidere en decideret ugetavle på værelset, hvor fotos af ugens aktiviteter sættes op. Flere af beboerne har billedbøger (spiralmapper), hvor fotos af dagens oplevelser og hændelser sættes ind, med henblik på at samtale med beboeren om dette og for at sørge for overlevering mellem AC og botilbuddet, som man anser for en meget væsentlig del af det daglige pædagogiske arbejde.

Beboerne benytter selv talesprog og understøttes således både med talesprog og de omtalte fotos. En beboer taler kun når han er alene med en medarbejder på værelset, og en senhjerneskadet beboer siger ja og nej samt usammenhængende sætninger suppleret med fagter. Mens jeg er på feltarbejde i Botilbud II flytter denne beboer og en ny flytter ind. Jeg har således anledning til at studere det pædagogiske arbejde med otte beboere i stedet for syv, mens jeg er der. Af de otte beboere, jeg stifter bekendtskab med under feltstudierne i Botilbud II, er fem mænd og tre kvinder.

Medarbejderne består af fire fastansatte kvindelige pædagoger (hvoraf en er i vikariat) og en fastansat kvindelig omsorgsmedhjælper ansat på lige vilkår med pædagogerne. De er i alderen medio 40 til ultimo 50. Flere har været ansat siden botilbuddet åbnede. To vikarer bruger tilkaldevikarfunktionen til at supplere selvstændig virksomhed. Endvidere møder jeg en bostøtte-pædagog, som arbejder i botilbuddet mens den beboer, som skal flytte ind er på besøg, to nattevagter og en nattevagt vikar (ung pædagogstuderende). Flere af de fastansatte har timer i Bostøtten ude i byen, og alt efter timetal er de kontaktperson for en eller flere af beboerne.

Der er én medarbejder på arbejde af gangen. De er forenklet fortalt delt over dagen i to 'vagter' - En der møder mellem 06.30 til 15, og en der møder 14.30 til 22. Grundet en beboer, som har udadagerende adfærd i visse situationer, er der i en periode en 'back-up-medarbejder' til stede nogle timer hver dag.

I tidsrummet 22 til 07.30 er der vågen nattevagt. Nattevagterne laver et omfattende praktisk (rengøring, vask, forberedelse af mad, indkøbslister, brødbagning mv.) og pædagogisk arbejde. Det er oftest nattevagten, der er der, når beboerne skal/vil i seng. Nattevagten hjælper endvidere de første tre beboere op, inden pædagogen møder på arbejde om morgenen, eftersom alle beboerne skal være parat til at tage til AC kl. 07.50. Beboere kan på skift og efter ønske og aftale være hjemme fra dagtilbud nogle

timer eller hele dagen, hvis det skønnes nødvendigt eller som en god ide i forbindelse med aftaler ude i byen, eller hvis der er mulighed for hyggestunder med indkøb, cafebesøg etc. med pædagogen.

Beboerne er næsten alle omfattet af en ledsageordning med en person udefra eller en deltidsansat medarbejder. Enkelte har særlige aftenaktiviteter såsom ridning og svømning, som de følges med deres ledsager eller en pædagog til. I weekenderne sover beboerne til de vågner, der hygges med aktiviteter, gåture, bustur til pårørende eller besøg af gæster.

Botilbud III

Botilbud III er interviewbotilbud. Mit bekendtskab med botilbuddet vedrører således, hvad der ses umiddelbart ved en kort rundvisning, og hvad pædagogerne orienterede og fortalte om i interviewsammenhængen.

Botilbud III er ganske nyt. Det ligger på landet uden for en mindre by i Østjylland med udsigt til gårde og marker omkring sig. Det er etplans byggeri bestående af forskellige huse grupperet omkring en stor flisebelagt gård/parkeringsplads. Her er både pyntende krukke, bænke og julenisser sat frem, og handicapbusser og medarbejderbiler er parkeret rundt omkring. Beboerne bor i de forskellige huse alt efter funktionsmåde, diagnose mv. og visiteres hertil på den baggrund. I den del af Botilbud III, hvor de pædagoger, jeg har interviewet, arbejder, bor de svagest fungerende beboere med udviklingsalder fra få måneder til under tre år. Beboerne har behov for hjælp til alle aspekter af deres liv fra bleskift for alles vedkommende til sondemadning for nogle.

Når man træder ind i Botilbud III lægger man mærke til de store vinduespartier og det store centrale fælleslokale med køkken, vandseng, spisebord og masser af gulvplads. Beboerne bor i hver deres lejlighed bestående af stue/soverum og badeværelse. Lejlighederne er udstyret med løftekraner og andre hjælpemidler som standardudstyr, og indrettet med personlige ejendele såsom tv, 'pyntenips', billeder/fotos og sofa.

Seks ud af syv beboere er kørestolsbrugere. Der er yderligere plads til en beboer, som forventes at flytte ind snarest. Beboergruppen består af både unge mennesker først i tyverne, der kommer direkte hjemmefra og ældre udviklingshæmmede, der har boet i forskellige botilbud og institutionssammenhænge i mange år.

Normeringen er tre til fem medarbejdere på arbejde af gangen. Medarbejderne er alle primære og sekundære kontaktpersoner for flere beboere. At dele erfaringer og opfattelser på kontaktpædagogplan opfattes som meget væsentligt i det pædagogiske arbejde. Medarbejdergruppen udgør et tværfagligt team af pædagoger, omsorgsmedhjælpere, sygeplejersker og social- og sundhedsuddannede medarbejdere.

Beboerne går i dagtilbud/aktivitetscenter enten i nær forlængelse af botilbuddet eller i en nærliggende by, hvortil de hentes i bus, og de lever ifølge pædagogerne et ret

så udadvendt liv med mange aktivitetstraditioner og muligheder i og uden for botilbuddet.

Det pædagogiske arbejde i Botilbud III og beboerne der udgør et væsentligt område af det socialpædagogiske botilbudfelt bredt betragtet. Det er arbejde med de mennesker, hvis udviklingshæmning er mest gennemgribende, der foregår her. Da jeg fandt Botilbud III, bad jeg om, om jeg måtte interviewe pædagoger, der arbejder med netop denne gruppe beboere. Dels fordi det pædagogisk-kommunikativt i nogen grad nærmer sig Botilbud I, dels for at inddrage viden om socialpædagogisk arbejde, der kan produceres gennem samtale med medarbejdere fra den del af det socialpædagogiske område⁵. For ligevægtens skyld kan der siges at være en lille overvægt af Botilbud III-citater i interviewanalysen (kapitel 4). Herunder følger feltberetningen.

5 Der er ingen tvivl om, at det der er underinddraget i undersøgelse er arbejdet med udadagerende beboere. Jeg har kun i meget lille omfang stiftet bekendtskab med disse beboere og med medarbejdere med erfaring hermed i projektet.

Kapitel 3

Om tilsætning og opfindsomhed – En feltberetning om socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud

Introduktion

Socialpædagogisk praksis i botilbud er et udfordrende undersøgelsesfelt. På den ene side udtrykker livet i botilbud en forudsigelighed, en stilhed, en hverdagslighed, hvor man snart lærer kendetegnende ord, vendinger og rytmer at kende. Man fornemmer de enkelte beboeres kontaktpræferencer og foretrukne aktiviteter og steder, og måder det bliver imødekommet. Det observeres alt sammen i samspillet mellem beboere og medarbejdere⁶, og man bliver selv del heraf, og imødekommer så godt man nu kan, vil og tør, omgangsformen, for at forstå, hvad det mon kan betyde.

På den anden side bliver livet i botilbud også komplekst og facetteret og vanskeligt at få hold på, når den hverdagslige oplevelse udsættes for analyse, som skal resultere i formidling af både det stille forudsigelige hverdagssspil, der opleves derinde, og 'alt det' som er grundlag for, at livet derinde netop kan opleves sådan.

En af øjenåbnerne i udforsknings- og analyseprocessen kan som udgangspunkt formidles med en opdeling mellem to sameksisterende pædagogiske fortolkninger af opgaven i botilbud. Det er en i feltarbejdspraksis erfaret overgang mellem pædagogisk meningsfuldt menneskeligt samvær, som jeg benævner 'Væren bare væren' og insistering på at tilvejebringe situationer og handlingsformer, hvor beboere og medarbejdere begge indvirker, så noget kan ske eller forandres, som benævnes 'væren i Noget'.

Væren bare væren skal forstås som en medmenneskelig handlingsform, som kan identificeres som en etisk/eksistentiel forholdemåde i medarbejdernes møde med beboerne. Men som analysen viser, er væren sammen i eksistentiel forstand også en afgørende pædagogisk handlingsform, som giver pædagogerne respons og mulighed for overhovedet at nå kommunikation og samspil specielt med de beboere, hvis udviklingshæmning er meget gennemgribende.

Væren i Noget, som kategori for socialpædagogik i botilbud, henviser til at 'væren sammen', ikke er nok til at formidle de indsigter om det socialpædagogiske arbejde i botilbud, projektet har givet anledning til. For selv om livet i botilbud udgør en hjemmelivsramme, hvor beboernes fritid og selvbestemmelsesret er central, gør medarbejderne en masse, og beboerne gør en masse, som tilsammen er meget anderledes og

6 Når der ikke skelnes mellem vikarer, omsorgsmedhjælpere og pædagoger omtales de ansatte som medarbejdere eller pædagoger. Når betegnelsen pædagog bruges for andre end medarbejdere med pædagogisk uddannelse, er det fordi at i mødet mellem medarbejdere og beboere, som er projektets omdrejningspunkt, er der ikke iagttagelig forskel mellem de pædagogisk uddannede og ikke pædagogisk uddannedes arbejdsopgaver.

'mere' end 'bare' at Være der med hinanden. De viser hinanden, at de har gensidigt behov, gerne vil og oplever mulighed for at nå samspilsniveauer, hvor noget kan ske. Som sådan deltager de aktivt i situationerne, hvormed den pædagogiske indgriben, fra et antropologisk perspektiv, kan siges særligt at dreje sig om 'tilsætning' og 'opfindsomhed'. Kategorien om væren i Noget leder nemlig frem til fire sociale sammenhænge for pædagogisk intervention i botilbud, heriblandt kategorien om 'opfindsom pædagogisk handling', der skal ses som kernefigur i analysen.

Med etikken som grundlag

Det er for at fremanalysere noget om det særligt socialpædagogiske, som skal begrundes af pædagerne, at en analytisk opdeling mellem Væren bare væren og væren i Noget giver mening. Der er ikke noget modsætningsforhold i 'virkeligheden' inde i botilbud mellem medmenneskelig være sammen, etik og pædagogik. Faktisk kan det socialpædagogiske arbejde i botilbud som udgangspunkt forstås under en vinkel om etisk stillingtagen og handling. For der er hele tiden referencer i praksis om den direkte forbindelse mellem socialpædagogisk arbejde og etik i og med, at pædagerne skal handle i samspil med mennesker, som har synligt (og udredt via visitation og handlingsplaner) brug for konkret hjælp og støtte til dagligdags gøremål, de ikke altid selv har erkendt, kan bede om, overskue eller overhovedet har lyst til hjælp til.

I feltstudierne fandt jeg således ud af, at etiske overvejelser fylder meget i hverdagens opgaveløsning i botilbud. Det er både som teoretisering over arbejdet: *“Det kan da være meget rart, at tænke på sig selv som sådan en rar omsorgsgivende person, men det kan skjule al den manipulation, som faktisk foregår - både for at føre sin egen vilje igennem og for at løse en faglig situation”* (Maj⁷, pædagog Botilbud I), som refleksionsgrundlag (når man for eksempel skal finde ud af, hvordan man skal handle, når en beboer gerne vil vælge at leve i sin seng og ikke vil spise): *“Han har sådan set valgt at give op; men vi tager ham op alligevel, også selv om han bliver vred, for ellers er konsekvenserne fatale”* (Monica, pædagog Botilbud II), i tilbagevendende situationer: *“Jeg synes, det er svært at tage en bestemmelse om, at Bo ikke må vælge at gå ud og kaste op, når han har spist, og så standse ham”* (Meta, pædagog Botilbud I), og i situationer der opstår (når en beboer vil købe ny badedragt med smalle stropper, og pædagogen kan se det uværdige, beboerens figur taget i betragtning): *“Da jeg sagde, at den med brede stropper var smart, skulle det i hvert fald ikke være den. Jeg ved ikke, om jeg kunne have gjort noget andet i den situation. Hun sagde, at hun havde forestillet sig, den skulle være brun, og så var det jo det. Den brune har altså smalle stropper og er måske ikke så heldig”* (Molly, pædagog Botilbud II).

7 Alle medarbejdere er anonymiseret med navne, der begynder med M. Beboerne er anonymiseret med navne, der begynder med B.

Det er indtrykket, at etik om beboerens værdighed, integritet og autonomi hele tiden er aktiv del af grundlaget for pædagogisk handling i botilbud.

Væren bare væren

Kategorien om Væren bare væren var som udgangspunkt et oplevet indtryk af samvær, jeg fik under feltarbejdet, af at de unge vikarer gør noget, der kan forstås som noget ikke-begrundelses-krævende-godt. Det handler om at gøre det gode/det 'rent menneskelige', det 'kravløse' og dermed positions-lige. En væren sammen, som næsten ikke kan ses som intervention. I hvert fald er interventionen så underbetonet, at den faktisk forsvinder i den nærværende oplevelse i felten af vikarens arbejde med at 'gøre dem lige'/'være lige' sammen i situationen.

→ Bo har fået sin morgenkakao ind i sengen for et stykke tid siden. Det er tegn til Bo om, at det er morgen. Nu går Mik ind til ham. Da Bo får øje på Mik, sætter han sig op i sengen og begynder at drikke kakaoen. Mik sætter sig på sengen med siden til Bo, som om der ikke er noget pres til Bo om at være klar til at stå op. Bo drikker mere. Det tager lidt tid. De sidder bare sådan, vendt i to forskellige retninger i/på sengen. Så er Bo færdig. Han sætter glasset på sengebordet. Mik sidder som før. Da Bo laver kaffetegn, svarer Mik 'Ja' og nikker bekræftende. Lidt efter rejser Mik sig og går ud i badeværelset og gør bad klar. Så står Bo op og tager tøjet af. Han henter sit sengetæppe. Mik kommer ind og ordner de fjerneste hjørner på den anden side af sengen. Så går Bo ud på wc. Mik står og venter. Mik barberer Bo med skraberen. De er helt stille sammen. Kun ja'et fra før har jeg hørt. Da Bo siger en brumme-lyd, siger Mik 'Bo' - bare hans navn, uden betydning i, det er mere som en svar-lyd, som om han bekræfter, at de er der begge to/er der sammen i barberingen/badeværelset. Så bad. Mik hjælper med sæbe, Bo styrer bruseren. Mik skyller efter. Da badet er færdigt, står Mik og holder håndklædet frem mod Bo. Mik fløjter nogle toner, ikke en egentlig melodi. Bare lidt lyd. Bo bruser videre et lille stykke tid. Så pludselig slukker han for vandet og går over i det fremstrakte håndklæde. Han bliver tørret. Bo rækker Mik deodoranten og børsten og lægger tingene på plads igen, efterhånden som de bliver færdig. Så går han ud til sengen og sætter sig ved sit tøj og tørrer sig lidt selv. Mik går ud af rummet, mens han siger 'Tager du tøj på Bo og kommer ned og spiser morgenmad?' Den første hele sætning til morgen. Vi går ud af lejligheden ← (Botilbud I)

En af vikarerne fortæller, at *"Jeg synes, det er vigtigt at tænke på, at der kommer rigtig mange forskellige mennesker ind til de her beboere. Jeg tænker meget på, hvordan det ville være, hvis det havde været mig selv"* (Malthe, vikar Botilbud I) om sin etiske forholdemåde i situationen, hvor han skal handle. Det vil for eksempel sige bade med beboeren. *"Man må have den indstilling"* siger Martha (vikar Botilbud II) og lægger hånden på hjertet.

Vikaren fra feltuddraget ovenfor fortæller, at *"... Ved du hvad, jeg kan forklare det på den måde, at hvis der kommer en og banker på og skal lige give en besked, mens en*

beboer er i bad, så bliver jeg så forstyrret af det, og det er næsten ikke til at holde ud, for det er ligesom, hvis personen brød ind i mit eget bad. Det er på en måde ligesom, hvis jeg var i bad selv, når jeg har en beboer i bad. Sammen med beboeren er det også min egen morgen” (Mik, vikar Botilbud I). Således peger vikarerne på en meget gensidig sansebaseret opgaveløsningsform, der i høj grad kan siges at vedrøre omtanke for beboernes værdighed i situationer, hvor de behøver omfattende og tæt personlig hjælp.

Den form for opgaveløsning kan også, men på en lidt anderledes måde, genkendes i de faste og mere erfarne medarbejderes overvejelser om arbejdet. “[Arbejdsglæde] *Det er, når der er svingninger, så man i to sekunder glemmer, at det er et professionelt forhold. Hvor man føler, man er på bølgelængde og giver sig lov til at være i det, at falde hen i løssluppenhed uden at være bange for, at det går ud over deres handicap”* (Martin, omsorgsmedhjælper Botilbud I).

Martin taler om som moment ('to sekunder glemme det er professionelt') bare at være i situationen med beboeren ('på bølgelængde'). Det er også det Mette (pædagog, Botilbud II) siger efter en situation, hvor den autistiske kvinde Birthe pludselig har givet tegn til, at hun vil holde i hånd og snakke og kigge i øjnene og have et kram: *“Det sker ikke så tit, og det er så kort, så når det sker, går det lige i maven”*, som jeg fortolker som en tilkendegivelse af en oplevelse af et gensidigt meningsgivende eksistentielt samvær inde i situationen, de har sammen. En måde at opleve at få noget igen, en respons på sin indsats, kan man sige, fordi det kræver beboerens tillid til medarbejderen, at hun vil holde i hånd og kigge i øjnene og have et kram. *“I går [i bilen på vej til lægen med Boris] følte jeg slet ikke, jeg var på arbejde, det var bare Boris og mig. Han aede min arm og var så rolig”* siger Mette (pædagog Botilbud II), efter at jeg har været med inde hos en meget vred Boris, som ikke under nogen omstændigheder vil hjælpes op af sengen.

Det giver således mening, i forståelsen af socialpædagogik i botilbud, at operere med en kategori om etisk, eksistentielt samvær, fordi medarbejderne varetager en opgave om respekt for den andens direkte behov for medmenneskelig kontakt som del af arbejdet. Det har at gøre med 'det etiske' som helt basalt grundlag i medarbejdernes opgavefortolkning, *“Det er altså i sidste ende noget med menneskesyn”* siger Molly (pædagog, Botilbud II), og med deres eget behov for at genkende/mærke betydningen af indsatsen, ved at fornemme beboerens respons (for eksempel 'han aede min arm') og resultatet af måden at være med beboeren ('og var så rolig'), som er én side af ham de kender fra deres omfattende forskelligartede dagligdags samvær.

Væren i Noget

Det er min analyse, at Væren bare væren ikke er nok for pædagogerne som samværsform med beboerne. Selv den sansebaserede væren sammen er også en langt mere intenderet og indgribende handlingsform, end man umiddelbart får indtryk af. For problemet med en alt for firkantet fremstilling af Væren bare væren som kategori for rent eksistentielt samvær, uden pædagogisk incitament ud over det gode/medmenneskelige, er, at den kan komme til at stå i vejen for erkendelse af, at noget meget sansebaseret kan være den bedste pædagogiske indfaldsvinkel til overhovedet at nå kontakt med beboere, hvis udviklingshæmning er meget gennemgribende. De tager for eksempel i sansehus, og Mille (pædagog Botilbud I) forklarer: "[At de tager Bjørns frugt-/kaffebakke med ned i lejligheden] *Det er, for at det ikke skal være forvirrende for Bjørn, når han kommer hjem fra Dagtilbud. Så sidder han lidt nede i lejligheden sammen med den, han er sammen med i eftermiddag, og så falder der ro på ham, og den ro har han længe*". Dermed vil medarbejderne opnå noget med deres sansebaserede væren sammen med beboerne.

At samvær med beboerne indebærer ambition, altså at pædagogerne vil noget mere, bliver meget tydeligt på en intern kursusdag i Botilbud I, hvor udefrakommende konsulenter afholdt temadag om etik. På temadagen drøfter medarbejderne med stor genkendelighed de dilemmaer om fysisk og psykisk integritet, selvbestemmelsesret, værdighed og omsorg, som konsulenterne fremlægger i teori og med cases. Der er livlig debat og diskussion, og der findes med lethed eksempler fra pædagogernes egen hverdag med beboerne, som eksemplificerer og uddyber kompleksiteten i arbejdet ud fra etiske perspektiver. Men på et tidspunkt bryder en af pædagogerne ind og siger, at "*Det [eksempel i form af en case som bliver diskuteret] handler fagligt set om sanselighed og impuls kontrol, og så når jeg tænker sådan, så kan jeg sætte fagligt ind overfor det*", og en af kollegerne tilføjer kort efter, at "*du er ansat til at løse problemet - ikke på enhver tænkelig måde selvfølgelig; men til at se problemet som et pædagogisk problem, som du kan løse pædagogisk*" - Ordvekslingen fortsætter med "*Ja, vores opgave er at finde alternativer, så beboerens behov alligevel kan opfyldes*"⁸. En af ledelsespersonerne blander sig med følgende indlæg: "*Jeg bliver altså nødt til at bryde ind og sige, at vi arbejder altså med neuropædagogik. Tager udgangspunkt i udviklingsalder. Det er vi altså nødt til at fastholde som aspekt*", som set sammen med de øvrige udtalelser, kan tolkes som en understregning af, at man altid bestræber sig på at handle som medmenneske, med forståelse og lydhørhed for beboernes værdighed, forskellige behov og udtryk/kommunikation, men at der også hører noget 'mere' med, som ikke udelukker etikken, men heller ikke kan indfanges i sådan en opgaveforståelse alene.

8 Disse tre citater stammer fra medarbejdere i Botilbud I, som arbejder på andre etager end den, hvor mit feltarbejde foregik. Jeg kender ikke deres navne og deres stillingsbetegnelse (pædagog, omsorgsmedhjælper eller pædagogstuderende).

Det 'mere' kan tolkes som en faglighed i deres væren sammen, som ikke kan konkluderes at være 'ren omsorgsværen'. Medarbejderne insisterer således på, at se problematikker som faglige problemer (give beboeren ro ved at Være med beboeren), tænker i faglige termer ('sanselighed og impuls kontrol'), arbejde problemorienteret ('finde alternativer') og trække på faglig baggrundsviden ('arbejder med udviklingsalder').

Martin (omsorgsmedhjælper, Botilbud I) sagde, som citeret ovenfor, at "*... man føler, man er på bølgelængde og giver sig lov til at være i det, at falde hen i løssluppenhed uden at være bange for, at det går ud over deres handicap*", en udtalelse som nok kan understrege den 'værende' del af arbejdet, men uden at det bliver en ufaglig del, for han siger, 'giver sig lov til', hvormed han understreger det værende, som en bevidst og reflekteret del af sit arbejde netop med sans for og hensyn til 'deres handicap'.

Væren i Noget henviser til 'pædagogen på arbejde', og at hun på arbejde møder aktivt handlende beboere. Beboere som er *tilsættende* til de situationer, de er i sammen. På den måde er der to sider af beboerens væren i Noget, og det er netop det, der tegner det træf, hvor den professionelle pædagogfaglige intervention, der skal begrundes, sker. Det er, når der interveres, beboeren bliver subjekt⁹, hvormed forholdet mellem dem etableres. De to sider af beboerens væren i Noget uddybes nedenfor.

På den ene side kan forholdet karakteriseres asymmetrisk. Som Holm (2008:18-21) udtrykker det, kan et pædagogisk forhold fattes som et forhold, hvor man er i situationer sammen, men ikke i samme situation. Det vil sige position. I botilbud har det helt praktisk for eksempel det udtryk, at pædagogen har meninger om, hvor meget kaffe der er til hver, og hun argumenterer for, hvornår en beboer ikke tilkommer mere kaffe i sit eget hjem, og afgør om den kaffe, hun brygger, må indeholde koffein eller ej.

→ Britt forsøger at forhandle med Maj ved at sige 'Æblejuice?' og kigge indgående på Maj. Hagen lidt frem, et lille smil. Maj svarer, '*Det synes jeg ikke er en god ide, men du kan tage noget æblebåd*'. Hun er ved at skrælle æbler til eftermiddagskaffen, som alle beboere sidder samlet om. Britt vil gerne have æblebåd ← (Botilbud I)

Ved pædagogens tilstedeværelse i botilbud, hvor hun er ansat og har som opgave at arbejde med de mennesker, som bor i botilbuddet, interverer hun. For eksempel i situationen sammen med beboeren ovenfor er det hendes opgave at afgøre/tolke, at 'æblejuice?' kan være et spørgsmål om at få æblebåd, som beboeren ikke kan sætte ord på, mens hun er meget familiær med æblejuice, som hun i høj grad holder af og derfor kan spørge om, da hun ser æblebådene.

9 Eller forfaldsformen objekt for pædagogisk indgriben, hvis medarbejderne ikke inddrager beboernes gøren i deres gøren.

Medarbejderne i botilbud analyserer, vurderer og beskriver hele tiden andre mennesker med henblik på at praktisere relevante handlinger med dem i deres hjem. Både på kort sigt – nu og her og på lang sigt. Sådan er det 'bare' ved pædagogens blotte tilstedeværelse, ved det ansvar der følger med at træde derind som en, der er en ansvarlig fagperson. Pædagogen kan og er ansat til at overskue situationer, som beboeren ikke selv kan overskue, og til at understøtte beboerens selvbestemmelsesret på en ansvarsbevidst måde. Det gør hun ved at forsøge en tolkning om at 'æblejuice' betyder 'jeg vil gerne spise æblebåd', som pædagogen vurderer, er det sundeste (hun kunne jo have reageret 'direkte' på den konkrete forespørgsel). Herved er Væren sammen i en ikke-begrundelsesbehøvende-godheds-forstand ikke tilstrækkelig til at begrunde socialpædagogisk praksis. For sådan kan pædagogen ikke 'kun' være der.

Pædagogen er i den situation (position) i mødet med beboeren, at hun skal intervinere på en etisk, omsorgsmæssig og pædagogisk forsvarlig måde. Via pædagogernes beskrivelser, beboerkategoriseringer for at forstå hvad de skal handle i forhold til, deres kendskab til den enkelte beboers funktionsmåde, teoretiske pædagogiske grundlag, botilbuddets værdisæt mv., er beboeren i Noget. For beboere i botilbud kan det for eksempel være udvikling, en udviklingsalder, begyndende senilitet, på grænsen til at autismen tager over, et livsforløb, et fællesskab, en tage-stilling-situation, en kravsituation, en der bliver set, en individualist, under observation for selvskadende handlinger, en der er imiterende og så videre. Det er alt sammen udtryk for (og eksempler fra feltstudiet på), at pædagogen på arbejde forholder sig til den enkelte beboer og beboergruppen som målgruppe for intervention, når hun indgår i samspil med dem. Analysen af feltmaterialet viser, at det i høj grad kræver pædagogisk faglig situationsafhængig og situationsbetinget opmærksomhed.

På den anden side er beboeren også i Noget, netop ved *sin* tilsætning til situationen. Det er det Mona refererer til, som en oplevelse af, at "*Selvfølgelig var det nemmere i 1990, da alle kom fra institutionerne. Sådan er det heldigvis ikke mere. Nu skal vi vænne os til at have hænderne bundet på ryggen*" (Mona, omsorgsmedhjælper Botilbud II). Hun forklarer, at "*Vi bestræber os på, at de skal lære at sige fra, hvis der er noget, de ikke vil have. Det er sådan 'Yes', hvis der er en der siger nej og har valgt noget fra*". Det beboeren således tilsætter, og som medarbejderne søger at understøtte, er sig selv som subjekt med sin aktive deltagelse i samspillet. Det, har jeg set, kan være i form af en vred lyd, en latter, et tegn, sætninger, en tung krop, et blik og så videre, som pædagogen kan forstå, opfatte og tolke som deltagelse, protester og ja-sigen i deres møde som dermed bliver præget.

→ Molly har været med Berit ude at købe ny badedragt. Molly siger til Mette, at hun kan prøve, om hun kan få den at se i løbet af sin vagt. Efter eftermiddagskaffen spørger Mette Berit, om det er rigtigt, at hun har været ude at købe en ny badedragt. Berit svarer bekræft-

tende. Mette spørger, om hun må se den. Berit smiler og nikker *Ja*. Hun vil åbenbart gerne vise den frem. Så vi går over til Berits værelse (hvor døren ellers normalt er lukket). Berit tager badedragten op af posen. Vi står i døråbningen. Bruno kommer og kigger med. Badedragten bliver beundret. Mette siger, at hun kan godt forstå, at Berit har købt den flotte badedragt, og spørger om Berit nu glæder sig til at komme ud at svømme igen. I mellemtiden er Mette trådt et skridt ind i Berits værelse. Da Berit pakker badedragten sammen i posen igen, spørger Mette, om Berit skal have pyntet til jul (det er den 1. december i dag). *'Ja'* siger Berit. Mette interesseret: *'Hvor skal nisserne så sidde?'*. Berit: *'Det finder jeg selv ud af!'* med tryk på 'selv' og afvisning i stemmen. Det er helt klart slut med at være på besøg i Berits værelse. Mette siger *'Tak, fordi vi måtte se badedragten'*. Vi går væk. Døren lukkes straks ← (Botilbud II)

Med pædagogens intervention - altså at hun som ansat handler over for beboeren i situationen (her kontakt med beboeren via noget, der interesserer beboeren) sammen med beboerens deltagelse/protest, hvormed beboeren kan ændre situationen (her invitation til at komme ind og beundre badedragten og afvisningen i stemmen, da det er nok), er de to præcist situationeret i et træf, de begge to har indflydelse på og dermed skaber. Det skal pædagogen begrunde fagligt. De er i situationen sammen, men ikke i samme position, og det kommer til at udgøre selve deres træf. Herved er Væren sammen i en ikke-begrundelses-behovende-godheds-forstand ikke tilstrækkelig som begrebsliggørelse, til forståelse af mødet med beboeren, for sådan vil beboeren heller ikke 'kun' møde medarbejderen.

Herunder er det måske medarbejderens sanseorienterede, værende tilgang (i bad lignende det i feltuddraget med Mik og Bo ovenfor), der skaber rum for, at beboeren tager initiativ til at ville vælge (sko), altså insisterer på at være handlende subjekt/tilsættende i den ellers Væren bare væren prægede situation. Senere tilsætter hun med en protest mod et tilbud om at vælge og tilsætter dermed igen til situationens sociale udfald, hvor medarbejderen må træffe det valg, han fortolker, hun forventer.

→ Mik sætter Beas sko foran hende, sådan som de altid gør. Mod forventning tager hun dem ikke på. Hun sidder og kigger ud i luften.

Mik (efter et stykke tid): *'Skal du ikke tage sko på Bea?'*

Bea: *'Nej'*.

Mik sætter sig på gulvet for at støtte hende: *'Kan du ikke bukke dig ned og hjælpe til?'*

Bea: *'Nej'*.

Mik: *'Det skal måske slet ikke være dem her'*.

Bea: *'Nej'*.

Mik: *'Så vis mig hvilke nogle'*. Bea peger over på reolen.

Mik: *'Kan du ikke komme over og vise mig hvilke nogen, du vil have?'*. Bea peger igen.

Mik gætter: *'Skal det være dem her?'*

Bea: 'Ja'.

Han giver hende skoene ved at sætte dem foran hende. Da hun har taget dem på (selv), går de over til spejlet. Hun finder på eget initiativ en halskæde og en bæltetaske frem, hun vil have på. Mik ordner hendes hår. De siger ikke mere. Ude i køkkenet lidt efter. Mik: '*Vil du have havregryn eller mysli?*' Bea svarer ikke, og han kan ikke få et svar. Han prøver både med ord og konkreter. Til sidst får hun havregryn på hans initiativ, som hun snakkende og med små grin spiser ← (Botilbud I)

Det er kendetegnende for den pædagogiske praksis, at beboeren er i Noget. Væren i Noget er helt grundlæggende udtryk for, at beboeren mindst er i et tilstræbt eksistentielt ligeværdigt, men også asymmetrisk forhold derved, at medarbejderne er ansat til at gøre et stykke arbejde, det vil sige at intervenere (for eksempel tilbyde valgsituationer mellem morgenmad) i beboernes liv, og at de har ambition herom og bevidsthed om deres konstant intervenserende rolle. Men beboerens tilsætning er også helt central i handlingslivet i Botilbud. Beboeren gør hele tiden noget, som influerer på situationen (og dermed på interventionsmulighederne). For eksempel afbrydelse af kontakt på værelset, nej til de røde sko og implicit eller intet svar i en valgsituation. Det er via medarbejdernes og beboernes gensidige tilsætning til situationen, at handlingslivet bliver til som socialpædagogisk indsats, der skal begrundes.

Fire sammenhænge for pædagogisk intervention i botilbud

De fire følgende afsnit er feltberetningens hovedanalyse. Hver især står de fire afsnit for en kategori udledt af et mønster fra feltmaterialet om det pædagogiske handlingsliv, hvor medarbejder og beboer træffes. Ude i botilbud, når handlingslivet gøres, er handlingsformerne ikke adskilt; men man kan sige, at noget er mere fremtrædende i den enkelte situation end andet. Efter det kriterium er feltuddragene, der er grundlag for at formidle kategorierne, udvalgt. De er perspektiver, der kan lægges på eller over samspillet og bruges til at forstå socialpædagogik i botilbud.

Der er ingen tvivl om at feltmaterialet, med en interesse for begrundelser i socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud, kunne være analyseret ud fra eksisterende pædagogiske/teoretiske positioner og metoder i og omkring praksisfeltet. Så ville feltberetningen have omhandlet pædagogernes henvisninger i handlingslivet til udviklingsteoretiske positioner, neuropædagogik, det-kan-nytte, TEACCH, anerkendelse, social story, miljøtilgange mv., som garanteret kan genkendes i materialet. Men med argumentet om pædagogernes insistering på, at 'de gør mere' og beboernes tilsætning, ud fra min analyse med genereringen af kategorien om *væren i Noget*, er det (fra et antropologisk perspektiv om, og med mulighed for at komme tæt på samspilsdimensionen af det pædagogiske arbejde, hvor pædagogens forpligtelse på pædagogisk intervention, møder beboere med selvbestemmelsesret og potentiale til at protestere) meget mere interessant at se på, hvad der (ellers) er ens. "*man laver*

noget med sin gøren, og denne gøren er ens gøren. Det forunderlige er, at det kunne være så anderledes, men dog er så ens” (Schmidt 1996:3).

De fire kategorier om pædagogisk intervention i mødet med de tilsættende beboere, som uddybes i de følgende afsnit, vedrører:

- Medarbejderne er ambitiøse. De vil *fremme noget* i deres møde med beboerne. Det er ikke nok 'bare' at være der. De ved, at de kan ændre noget med deres gøren, og de arbejder i den forstand med, at noget er bedre end andet.
- Medarbejderne har erfaringer i arbejdet og forpligtelser over for fælles beslutninger. Det betyder, at nogle handlinger er *defineret forud* for mødet med beboeren. Hermed er de udtryk for gentagelser af, hvad man ved virker og svar på forventninger om at gøre, hvad man plejer.
- Det pædagogiske arbejde i botilbud kan siges at være baseret på konkrete møder med de tilsættende beboere (hele tiden), hvorfor medarbejderne *opfinder* relevante handlinger i 'her & nu situationer', hvor beboerne har behov for pædagogens indgriben og er kontaktsomme.
- I botilbud med voksne med udviklingshæmning kan formålet ikke være at op hæve beboerens afhængighed af medarbejderne. Det betyder, at medarbejderne møder beboeren, så han kan være så selvstændig og ressourcehavende som muligt på sine præmisser. Det gør medarbejderne ved at agere *kompen- rende*.

Medarbejderne vil fremme noget med den pædagogiske indsats

Kategorien om at fremme noget handler om, at medarbejderne i botilbud vil noget i deres møde med beboerne. Det er ikke nok bare at være der. De er der på arbejde for at gøre noget. Som udgangspunkt er det en forpligtelse på at arbejde med det, de på et fagligt vurderet grundlag har beskrevet som forandrings- eller indsatsområder med den enkelte beboer. *”De fleste har et eller andet i handleplanen, som vi arbejder med. Det er at stå op, når uret ringer for Bennys vedkommende”*, forklarer Martin (omsorgsmedhjælper Botilbud I), da vi står uden for Bennys dør og lytter, om han er stået op, før vi banker og går ind. Hermed arbejdes der med Bennys selvstændighed og frihed, frem for at medarbejderen kommer ind i hans lejlighed og vækker ham og initierer bad. Da vi har lyttet lidt, banker Martin på døren, og Benny svarer ude fra badet 'ja' til, at når han har været i bad, skal han tørre sig, tage tøj på og så komme ned i køkkenet og lave sin morgenbakke.

Den etiske refleksion i arbejdet med at fremme noget indebærer bevidsthed om, at arbejdet foregår i beboerens hjem. *”Vi er på besøg, det skal vi hele tiden huske”* (Meta, pædagog Botilbud I) / *”Vi skal huske, at vi er gæster i deres hjem”* (Mona, omsorgs-

medhjælper Botilbud II), lyder forklaringen ofte om medarbejdernes omtanke for beboernes værdighed og selvbestemmelsesret. For kategorien om at fremme noget vedrører, at medarbejderne (på godt og ondt) ved, at de gør og kan noget med deres gøre, og de arbejder i den forstand med, at noget er bedre end andet. Det kræver omtanke for beboeren, hans selvbestemmelsesret og for deres forhold til hinanden, for heri ligger magt til at definere, hvad der er bedst/bedre – Men 'kun' inden for de grænser, respekten eller lydhørheden for beboeren tillader, og det er en grænse, som bliver tydelig i den intervenserendes træf med den tilsættende beboer. *"Nu går hun ind og klipper sig i fingrene, det har hun altid gjort. Det kan vi ikke forhindre, for så går det helt galt med vores forhold til hende,"* har Mona (omsorgsmedhjælper Botilbud II) erfare, og fortsætter *"men vi kan prøve at undgå, at hun tillægger sig nye selvskadende vaner"*. Det kan deres faglige mellemkomst forhindre, og det præger beboerens liv. Der er altså noget, medarbejderne med deres tilstedeværelse, viden og position gør/værdisætter som bedre end andet, eventuelt bedre end det, beboeren vil.

I botilbuddene er tv-kiggeri et gennemgående tema, hvor kategorien om 'at fremme' i det socialpædagogiske arbejde er tydelig. I Botilbud I hænger der opslag på væggen om, at tv ikke skal være tændt vedvarende, og at det skal være slukket i bestemte tidsrum, hvor beboerne så kan vælge at se tv i lejlighederne. I Botilbud II er tv tilbagevendende anledning til træf mellem beboere og medarbejdere. Pædagogen må vælge, hvordan hun vil handle for at fremme det, hun i situationen vurderer, er det bedste. Hun må altså have en ide om, at noget er bedre, siden hun reagerer på det tændte tv med et ønske om det modsatte.

→ Flere beboere har sat sig til morgenbordet. To er stadig i gang med bad. Bjarke har rejst sig fra lænestolen, for Manja har sagt, at hans havregrød er klar. Molly siger *'Skal vi ikke slukke for tv, mens I spiser morgenmad?'*. Hun vender sig mod fjernbetjeneren på hylden.

Bjarke: *'Nej, Nej lad være!'*

Molly: *'Du bliver helt skæv i ryggen af at sidde og dreje dig sådan'*.

Bjarke: *'Nej, NEJ lad være, lad NU være' ...* Lidt efter, da de sidder ved siden af hinanden ved spisebordet og snakker, siger han, at nu må hun hellere gøre Birgers øllebrød klar (han er kommet ind i stuen), og han tilføjer, at han sagtens kan se tv, for han kan bare dreje sig. Hun giver ham ret i, at det godt kan lade sig gøre ← (Botilbud II)

Når beboeren protesterer mod pædagogens intervention (at det er bedre, der bliver slukket for tv, mens de spiser), må pædagogen, i den position hun har og på baggrund af mødet med beboeren og de øvrige tilstedeværende beboere, afgøre, hvad hun vil arbejde med at fremme. Fællesskabet ved bordet, som bedre kan få ørenlyd uden Morgen-tv, eller Bjarkes selvbestemmelse i eget, men delte hjem.

Hvad hun gør, afhænger af, om hun handler på baggrund af egne og pædagogisk besluttede normer (om, hvor meget tv skal være tændt, og hvor højt det skal spille),

fællesskabets bedste (om der er tegn i beboergruppen på, at tv forstyrrer eller påvirker de øvrige beboere negativt, som hun har fintrænet sig i at opfatte og fornemme ved sit kendskab til den enkeltes udtryk og handlingsmåder), om en enkelt beboer har ret til at se tv, mens de alle spiser, fordi det (også) er hans hjem, og derfor også hans præferencer der afgør, hvordan hverdagen skal struktureres, om hun laver overgreb ved at træffe en beslutning, der er i modstrid med beboerens ønske, men måske til de øvrige beboeres bedste, og om tv er i vejen for, at hun kan lave nødvendigt pædagogisk arbejde ved spisebordet i deres hjem.

Det er således ofte i mellemrummet (og i den faglige opgave om forholdet) mellem den enkelte individuelle beboer og fortolkninger af hensynet til fællesskabets bedste, at pædagogerne søger at fremme noget i samspil med de tilsættende beboere. Men det er også i det specifikt fagligt orienterede møde med den enkelte beboer (for eksempel handleplansarbejde eller almene rettigheder), at pædagogen søger at fremme noget frem for noget andet. Og det kan netop være beboerens selvbestemmelse, selvstændighed, deltagelse og initiativ, de arbejder med at fremme.

→ Mette kommer ind i stuen og spørger Bruno, om han vil med ned og vælge mad til sin madlavningsdag den følgende uge. Han siger 'Ja' og rejser sig straks, går ned ad gangen med Mette efter sig. Jeg følger med. Mette har på forhånd gjort klar til dem, ved at sætte kurven med alle opskrifterne frem på bordet i midten af rummet. For enden af bordet står to andre kartotekskurve. Bruno går straks i gang med at kigge i kurven. Han kan godt lide at vælge mad og være med til at lave mad, rydde op, ordne opvaskemaskine og hente råvarer i skuret, har jeg set. Mette sætter sig ved bordet og opfordrer også Bruno til at sætte sig ned. Det gør han. Hun trækker kurven over til dem og siger, at han skal til at vælge nu. Det er et valg mellem mange retter, han lige godt kan lide. Han bladrer og tager flere opskrifter op. Nogle skal vælges fra. Mette fastholder ham i valgsituationen med sproglig støtte '*Det er frikadeller, kunne du tænke dig det?*', '*Skal vi have grøntsager til? Så skal du kigge i den her kurv*', så han kan fuldføre valgsituationen ved bordet uden at blive alt for afledt af andre beboere, antropolog og ting i lokalet. '*Se her Bruno*', siger Mette fastholdende. Så er de vist færdige, for Bruno siger '*Op*' og Mette svarer, '*Ja, gå du ud og sæt billederne op på tavlen*' ← (Botilbud II)

Pædagogerne ved, at beboerne på hver deres måde, kan lide at være med til at bestemme, hvad de skal have at spise. Således handler de i forhold til beboernes forskellige formåen, hvad angår selvbestemmelse, deltagelse, beslutning i eget liv mv., når de opfordres til at være med til at vælge/tilrettelægge, tilberede, spise sammen og rydde op.

Pædagogerne har på den måde implementeret beboerens deltagelse og mulighed for at træffe valg i en hverdagssammenhæng, der giver mening i samspillet med beboeren. Det gør kontakt muligt, hvor beboeren kan inddrages kvalificeret og deltage på hans eller hendes præmisser. På den måde kan man sige, at situationen, når Mette

inddrager Bruno, er vældig præget af pædagogisk opgaveløsning om at fremme noget frem for noget andet. For det første ville han slet ikke have medbestemmelse uden hendes incitament til situationen. For det andet intervenserer hun undervejs (opfordre ham til at sætte sig i stedet for at stå) og støtter ham i at blive i situationen (snakke om retterne, hvad der smager godt), og da han er optaget af at være sammen med hende om det, giver hun yderligere valgmuligheder (spørger hvilket tilbehør, han kan tænke sig). Hun regulerer også i situationen ved, at hun hjælper med, at han ikke bliver optaget af forstyrrelse rundt om dem.

Men situationen er i lige så høj grad præget af beboerens tilsætning, for han vælger jo at følge hende i hendes indgriben. Han rejser sig fra stuen, går med hende, går forbi værelset med den tillokkende Birthe Kjær musik og perlepladerne, han sætter sig ned ved bordet, fokuserer på opgaven, snakker med hende om retterne, lader sig ikke aflede ret meget. Til sidst er han den, der afslutter deres samvær ved at tage initiativ til, at hænge billederne op af det, han ender med at have valgt.

Det er i selve kontakten med beboeren, i vidt forskellige dagligdags opdukkende samspilssituationer at interventioner om at fremme noget, foregår. Og det er i forud definerede handlingssituationer, som også tegner hverdagens udfoldelsesrum i botilbud.

Pædagogisk handling i forud definerede situationer

Medarbejdere såvel som beboere afstemmer sig efter, at hverdagen i botilbud er struktureret af rutiner og tidsopdelinger, som gør hverdagen inde i botilbud forudsigelig og imødekommer det behov for forudsigelighed, som medarbejderne (blandt andet) forstår beboerne ved. *"Skal vi lave kaffe? - det skal vi nok, for de forventer nok rytmen"* (Maren, omsorgsmedhjælper Botilbud I), hvormed medarbejderen gentager rutinen, som hun forventer, at beboerne forventer.

Som udgangspunkt kan forud definerede situationer altså ses som definerede på forhånd i den forstand, at de knytter sig til tid og rytme og derfor gentages. Som feltarbejder er det ikke altid nemt at gennemskue, hvem/hvad, der initierer, at det er sådan i livet i botilbud. *"Nu skal du se, nu går aftenritualerne i gang. Det starter med, at Birthe siger, at hun tager nattøj på, så kommer Bøje og giver en af os brillerne og så ..."* (Mona, omsorgsmedhjælper Botilbud II). Sådan gik det ganske rigtigt igen den aften. Forskellige handlinger, i forhold til forskellige beboere ved måltider og kaffetid og ved morgen og aftenritualer, er tydelige tegn på handlinger i hverdagen, som beboerne og medarbejderne følger, uden at man nødvendigvis kan se, hvem/hvad der præcist sætter 'det hele' i gang.

Forud definerede situationer gentages også 'åbent'/synligt pædagogisk, fordi de vedrører de enkelte beboeres, præferencer og ressourcer, hvormed de er muligheder i hverdagen. Her er det Bennys morgenmad, der foregår på samme måde hver morgen,

så han kan inddrages og være selvhjulpen på sine præmisser, frem for afhængig af at andre gør tingene for ham.

→ Benny kommer op i stuen. Han lægger sit blad og sin bamse i lænestolen og sætter sig så. Maks siger *'Benny, du må gerne komme ud og lave din bakke'*. Benny rejser sig straks. Han finder selv bakke, tallerken, kniv, termokande, de ting fra køleskabet han skal bruge og fra køkkenskabet, pakken med brød. Benny hælder yoghurt op i tallerkenen og fylder termokanden med kaffe. Maks siger *'Det er fint Benny'*, som tegn på, at henholdsvis tallerkenen og kanden er fuld nok. Benny stopper straks med at hælde og går i gang med at smøre sit brød. Så går han ind til spisebordet med sin bakke og spiser sin mad. Da han har spist yoghurt, skraber og skraber han på tallerkenen, indtil Maks siger, *'Den er tom Benny'*, så går han ud i køkkenet og skyller tallerkenen og sætter sig igen ved sin plads og spiser brød og drikker kaffe. Bagefter rydder han op og sætter sig i sin lænestol i stuen med blad og bamse i hånden ← (Botilbud I)

Det er vigtigt for Benny, at hans portionsstørrelse er afmålt, ellers ved han ikke, hvornår han skal stoppe med at spise og drikke. Både Benny og de forskellige medarbejdere løser situationen på samme måde hver morgen. Benny sætter sig i stuen, så opfordres han til at lave bakke, det gør han, og pædagogen støtter ham (*'det er fint'*). Derefter kan han spise roligt, indtil tallerkenen er tom. Så hjælper pædagogen ham (*'den er tom'*), og han kan gå videre til sit brød uden tvivl og utryghed om, hvor meget han skal have. Så kan han selv spise færdig og slutte morgenmaden ved at rydde op. Pædagogerne støtter altså rutinen og værner om beboeren, så han ikke føler utryghed, og så han kan klare hverdagshandlingen så selvhjulpent som muligt, ud fra det de ved, han magter, som man kan sige vedligeholdes ved gentagelsen.

Forud definerede situationer er væren i Noget, fordi beboeren såvel som medarbejderen afstemmer sig efter disse situationer forventede gentagelsesmønstre og roller i deres samvær, og det skaber forventninger til hinanden og til hverdagens gang. Børge: *"Sætter-billeder-op"*, Maren (omsorgsmedhjælper Botilbud I): *"Det er godt du kan huske mig på det Børge"*. / Britt: *'Varm mælk'*, Maj (pædagog Botilbud I): *'Det er godt, du kan huske, det er tirsdag'*.

I forud definerede situationer, hvortil de gensidige forventninger er afstemte, kan der i den forventede kontakt arbejdes med ting, man ønsker at fremme. For eksempel at strukturere beboernes tid med piktogrammer og æggeur eller indarbejde handlemåder, som hermed efterhånden bliver foruddefinerede. Man kan sige, at pædagogerne ved deres intervention gør eller indarbejder det, de ved virker ud fra deres kendskab til den enkelte beboer og ud fra de beboergruppekaraktéristiske træk om behov for forudsigelighed mv., de har defineret. I nogle tilfælde en automatisering som nok giver anledning til etiske overvejelser.

→ Børge er færdig med at drikke kaffe. Han sætter som altid sit æggeur. Det betyder, at der er 10 minutter til hans rygetid i lejligheden. Maj repeterer rygereglen med ham: *'Hvad skal Børge gøre med askebægeret bagefter?'*. Børge: *'Altanen'*. Maj: *'Det er flot Børge'*. Maj bemærker, at de snart ikke behøver at sige det mere ← (Botilbud I)

Tidsstruktureringer, som forud defineret handlingsform, er således en rytmeopretholdende interventionstype, der medbestemmer samspil og tilsætningsmuligheder i botilbud. I feltuddraget herunder er formaliseringen af pædagogisk praksis så indarbejdet i beboeren selv (og det er formentligt også hensigten med metoden), at den regulerer beboeren, uden at det ser ud til at registreres som pædagogisk handlen af de tilstedeværende medarbejdere. Beboerens tilsætningsmulighed er så at sige bestemt af metoden.

→ Børge kommer ind i stuen og fortælle, at hans ur har ringet og han derfor går ind i lejligheden og ryger. Vi snakker videre i stuen. Børge vender om på halvvejen og kommer tilbage til kaffebordet og spørger *'Snakker-I-om?'*. Ingen svarer, for de siger videre på de sætninger, de er i gang med. Børge stamper hårdt i gulvet en gang med det ene ben og går. I Børges social story, som han læser med en medarbejder hver dag, står der: *"Børge må gerne blive vred, og så må Børge gerne stampe i gulvet, rive aviser i stykker og snakke med personalet om det, men Børge må ikke ødelægge Cd'er eller de andre beboeres ting"* ← (Botilbud I)

Det kan også være, at medarbejderne med foruddefinerede handlinger handler kompenserende for at håndtere problemer med at udskyde behov ved altid at have en bestemt beboers tallerken med mad klar, før man kalder på de andre, sådan at den beboer kan sætte sig roligt til bordet og deltage i måltidet uden at være bekymret for, om der er nok. Eller hver dag, før de går i gang med madlavning, sætter medarbejderen billeder op med hvem, der er på arbejde den følgende dag. *"Nej, det kan vi alle samme godt lide"*, bryder Bjarke ind, da pædagogen forklarer mig, at de gør sådan, fordi en bestemt beboer sætter pris på det (Botilbud II). Medarbejderne har erfaringer om hvad der virker fra deres gøren i handlingslivet, hvor de har opbygget kendskab til den enkelte beboer.

I feltuddraget herunder, forventer beboeren, at noget bestemt skal ske og tilsætter med sin tilstedeværelse, utålmodighed og engagement til at strukturen (aktiviteten med de tidsstruktureringer det indebærer) opretholdes uge efter uge. Sammen med pædagogen afstemmer beboeren sig dermed til den tilbagevendende måde torsdagsaktiviteten 'frugtsalat' forventes at foregå. Han lægger kraftigt bånd på sig selv og venter længe med at tage direkte initiativ til sin aktivitet, og er 'på spring' henne og hente æggeuret, som om han allerede ved, at det er det, der skal ske, før han skal i gang med aktiviteten, selv om det ikke er uret men frugtsalat, der vises på piktogrammet.

→ Børge er meget i stuen i aften. Jeg undrer mig over hvorfor, for det plejer han ikke at være. Han går rundt, tænder for musik og sætter sig ned igen, slukker for musikken, går rundt. Pludselig siger han *'Børge-laver-frugtsalat'*. Maj siger, at han kan sætte sit æggeur på 10 minutter og forklarer mig, at beboeren venter på, at det bliver tid til det næste piktogram, som er tilberedning af torsdagsfrugtsalat. Hun forklarer, at han gerne vil gå lige fra det ene til det næste, så de skal hjælpe ham med at udfylde tiden ind imellem, så han ikke 'løber igennem' og ender med mange timer tilovers, hvor han ikke ved, hvad han skal. Børge finder og indstiller sit ur og sætter sig roligt til at kigge på det, mens sekunderne tikker. Da uret ringer, springer han op og går ud i køkkenet. Han finder selv en kniv i skuffen. Maj gør frugten klar, så han kan skære den i stykker. Det gør han koncentreret og med stor akkurate-
tesse ← (Botilbud I)

Når medarbejderne på den måde gør, hvad de ved virker (for eksempel imødekommer beboerens ressourcer til at deltage og inddrager ham i noget, som giver mening, fordi han kan bruge sin akkurate og ordenssans), er det endvidere ofte en situation, som så at sige er rammesat, før beboeren selv kommer ind i situationen. *"Hvordan gør vi det her?"*, spørger medarbejderne hinanden, hvormed de drøfter muligheden for at handle fagligt afstemt hinanden, i forhold til beboernes forventede tilsætning og de beboer karakteristiske træk de har defineret, som de skal imødekomme pædagogisk.

→ På et personalemøde drøfter medarbejderne aftenmåltidet. De oplever, at flere af beboerne konkurrerer om at tømme fadene. Det betyder, at samværet er præget af, at medarbejderne har travlt med at styre enkelte beboeres spisning, mere end de har tid til at arbejde med at få et godt samvær med beboerne under spisningen. De aftaler, at hvis de lægger det nøjagtige antal stykker kød på fadet, er der ikke længere grund til at konkurrere om de overskydende/ekstra stykker, mens der imidlertid skal være nok grøntsager, som alle må spise, alt hvad de vil af. De træffer beslutningen på det grundlag, at de hellere vil være styrende af fødevarerne inden spisningen, ved at anrette efter antallet af spisende, end være styrende af beboerne under måltidet, hvor de er der for at være kvalificeret sammen med dem. Da jeg kommer på feltarbejde anden gang i Botilbud II, høres *'introduktioner'* til spisningen såsom, *'Der er to tarteletter til hver, så kan vi snakke om, om der er nogen, der er mere sultne bagefter'* ← (Botilbud II)

Man kan sige, at pædagogerne arbejder med at regulere rammen om samværet, før beboeren kommer ind i det, sådan at de kan være sammen med beboerne og koncentrere sig om samspillet med hinanden i selve spisningen sammen. Det er dermed en intervention under alle omstændigheder, selv om den foregår 'skjult' (er der før beboeren kommer). De etiske overvejelser vedrører her beboernes værdighed – altså om det er værdigt og nødvendigt, at beboerne skal i konflikt med hinanden om nøjagtigt det sammen hver eneste dag. Man kan sige, at medarbejderne foruddefinerer hvilke

(bedre) typer af muligheder for at tilsætte, der skal være og er hensigtsmæssige til den tilbagevendende fælles aktivitet, som spisning er i boligfællesskabet.

At 'ordne' spisning i botilbuddet ved at regulere rammen, er indirekte/symbolsk at regulere beboernes adfærd. Det kan være handlingsformer baseret på, hvad man ved eller finder ud af virker. Som sådan er det formaliseret pædagogisk praksis.

Medarbejderne ser ud til at være gensidigt forpligtet over for fælles faglige beslutninger/vurderinger, til at handle sådan, som de har besluttet, at handling skal gøres i mødet med beboerne. Meta (pædagog Botilbud I) siger, *"De faste skulle gerne gøre det ens"*. Det forstår jeg sådan, at medarbejderne har et fælles kendskab (fagligt udredt og baseret på erfaringsdeling) til den enkelte beboers forventninger til og behov for samvær og støtte, som de har rutineret sammen med beboerne og på baggrund af faglige drøftelser af, hvad der fungerer, udvikling, vedligeholder etc., og at de har forventninger om, at de gensidigt håndterer dette på den måde, de har vedtaget.

Synligt for antropologen medvirker instruktioner i køkken og bad blandt andet hertil. For der er mere eller mindre detaljerede beskrivelser på væggene i køkkenerne om, hvordan botilbuddenes kostpolitik udmøntes over for beboergruppen: *"Hvis vi lever sundt til hverdag, kan vi tillade os at spise kage om lørdagen"* (Botilbud I) eller over for den enkelte: *"Birthes tallerken forberedes med 12 kartofler, inden der serveres til alle på bordet"* (Botilbud II). I stuen er der opslag om, hvornår TV ikke skal være tændt, og på mange badeværelser er der instruktioner i, hvordan hjælpen til personlig hygiejne håndteres. Som Martin (omsorgsmedhjælper Botilbud I) forklarer en ny vikar på en følgevagt, kan han kigge på opslagene, indtil han har lært beboerne at kende og kan huske, hvad han skal gøre.

Men det er 'i virkeligheden' også på et mere differentieret plan. Martin forklarer den ny vikar, at *"Jeg skulle kunne sige, at vi gør det ens, men du vil nok alligevel opleve, at det er forskelligt"*. Altså, et aspekt af arbejdet der vedrører, at medarbejderne er forskellige mennesker og har forskellige forhold med beboerne, som gør, at de kan imødekomme beboernes forventninger og behov i samværet på måder, der virker; men af lidt forskellig vej, eller at man situationsbestemt fraviger instruktioner og beslutninger. På temadagen om etik siger en af medarbejderne, at *"Jeg kan ikke køre efter snorlige anvisninger på, hvad jeg skal gøre. Der skal også være plads til min individuelle person. Ellers kan jeg ikke lave det her arbejde og være her"*. Således kan mødet med den tilsættende beboer komme før/ændre en fælles beslutning, som ellers formaliserer praksis. I feltuddraget herunder kommer beboeren først, derved, at medarbejderne ændrer en forud defineret handlingsform ud fra en vurdering i situationen.

→ Benny sidder og ser tv. Det er en fælles beslutning blandt medarbejderne, at fjernsynet ikke skal være tændt på bestemte tidspunkter af dagen. Et af de tidspunkter er nu. Maj bemærker, at *'Hov, han har tændt for fjernsynet?'* Hun kigger over på Mik og på opslaget på væggen om, at Benny skal se tv i lejligheden uden for almindelig tv tid. Mik kigger på Benny

i sin stol i hjørnet og rundt i stuen: *'Det forstyrrer da ikke nogen nu. Vil du virkelig have, han skal sidde alene nede i lejligheden?'*. *'Næææ'*, svarer Maj ← (Botilbud I)

Beboernes inddragelse og deltagelse er meget i højsæde, hvormed mange situationer bliver forud definerede, fordi dagligdags gøremål med inddragelses- og aktivitetsmulighed jo gentages netop dagligt. Det giver sig, afhængigt af ressourcer og præferencer, for eksempel udslag i tilbud om at gå med ud med skrald, deltage i borddækning (efter tur). Og hver dag er der en bestemt beboer, som går med ned i køkkenet efter aftensmaden (Botilbud I). I Botilbud II deltager beboerne i rengøring på værelserne. Det er noget, man så vidt muligt inddrager beboerne i på linje med tøjvask, oprydning, madlavning og andre hjemlige gøremål.

→ Det er første dag på feltarbejde i Botilbud II. Tidlig lørdag morgen. Jeg har drøftet feltarbejdet med Monica på kontoret, inden beboerne begynder at stå op. Nu er der så småt ved at komme liv i huset. Da Bruno står op, fortæller han både Monica og mig, at han har drukket øl. Monica, som var her i går aftes kender historien og supplerer med, at *'Du støvsugede på værelset og så blev du sååå tørstig'*. Bruno siger *'Ja'* og Monica hjælper med at forklare, at *'Så fortjente du virkelig at sidde i den gode stol og nyde en øl bagefter'*. *'Ja'* siger Bruno. Han henter straks et foto og viser mig. Han peger på, at billedet viser både øllen og støvsugeren og ham selv i lænestolen ← (Botilbud II)

Brunos rengøring med Monica er forud defineret, fordi Bruno altid inddrages og deltager i oprydning og rengøring på sit eget værelse. Pædagogen ved, hvordan hun kan få ham med på en måde, som fastholder ham om deres aktivitet sammen, så den opleves meningsfuld; men at de fandt ud af at gøre det 'i går aftes', og at han søreme har fortjent en øl oven på anstrengelsen, sker i deres samspil og giver anledning til et foto. Forud definerede situationer indebærer altså også en vedvarende situations- og beboerafhængig inddragelse og deltagelse, der kendetegner handling i opdukkende situationer, som er temaet i næste afsnit.

At opfinde pædagogisk handling i hverdagens kontaktsomhed

Arbejdet i botilbud er helt grundlæggende baseret på 'on going' direkte kontakt med de enkelte beboere. For beboeren har (udredt via visitation, i handleplaner og i selve mødet) behov for pædagogens indgriben og for samvær med hende. Oplevelsen af hvor stor og omfattende en rolle forskellige former for kontakt og kontaktforsøg spiller inde i hverdagen i botilbud førte, i et tidligere projekt om socialpædagogik og botilbud, jeg har deltaget i, til min kategori om 'kontaktsomhed'.

Kontaktsomhed henviser blandt andet til den vedvarende gensidige kontakt mellem beboer og medarbejder, forstået som en samværsramme af positionerede mennesker (beboere med behov og medarbejdere med lydhørhed). Det er, når medarbejderen

initierer kontakt med beboeren, men især er det, når det gælder mønstret i feltmaterialet om, at medarbejderne i botilbud opfinder handling i opdukkende situationer, samvær baseret på beboerinitieret kontakt. Det vil sige intervention, når pædagogen tolker et signal som et kontaktinitiativ (åbenhed for kontakt), og når beboerne direkte henvender sig og viser lyst til og behov for kontakt med medarbejderen for at få hjælp, omsorg, forudsigelighed mv. Britt: *"Dig og mig?"*. *"Ja, i eftermiddag er det os to"* (Maren, omsorgsmedhjælper Botilbud I).

I beboernes initiativ til kontakt og forsøg på kontakt skal medarbejderen opfinde former for relevant pædagogisk indgriben, hvor hun kan arbejde med at fremme det, hun/de gerne vil/skal eller finder nødvendigt lige nu og her for at imødekomme det, beboeren direkte eller indirekte viser tegn på at have brug for støtte til. *"Vi tror ikke, hun går i bad, og det er sin sag at blande sig i, når det gælder Berit, fordi ... Men der er jo situationer - for eksempel hvis man sidder og snakker alene sammen inde i sofaen, hvor man kan sige 'Når jeg vasker mig så ..., gør du også sådan?', for at give hende redskaber til at kunne vaske sig"* (Monica, pædagog Botilbud II).

I opfinde-handling-situationer kan man sige, at det gælder om at slå opfindsomt til med relevant pædagogisk handling, fordi beboeren i de situationer i høj grad siger/viser 'ja' til pædagogens mellemkomst til det der rører sig i hans liv. Beboeren er altså i Noget i kategorien om opfinde-handling-situationer, eftersom beboeren præcist ved sin kontaktsomhed (sit 'ja' til medarbejderen, initiativet eller måder at vise behov for hjælp og støtte) aktivt, dersom pædagogen hører ham, er tilsættende subjekt i deres forhold. Pædagogens intervention er således et svar på et fortolket eller direkte kontaktinitiativ. I situationen tolker pædagogen beboerens behov og handler herudfra, hvormed hun får ide om, om hun har tolket og handlet hensigtsmæssigt.

→ Beboerne er netop ved at være klar til at tage til eftermiddagskaffe hos en af beboernes søster. Bøje kommer ind på kontoret, hvor Mikala er ved at slukke computeren før afgang. Bøjens tøj er helt i uorden og hans briller sidder skævt.

Mikala: *'Hvad så Bøje?'*. Bøje går helt over til hende og rækker armene ud til et knus. Da de har stået sådan lidt siger Mikala: *'Hvor er det, vi skal hen i dag?'*

Bøje: *'Hen i dag.'*

Mikala: *'Ja, kan du huske det?'*

Bøje tænker lidt: *'Ud og købe gaver'*

Mikala: *'Nej, det er ikke i dag. Men der er en, der har inviteret os på kaffe'*

Bøje: *'Kaffe.'*

Mikala: *'Ja, vi skal ud og drikke kaffe. Det er hos Brunos søster'*

Bøje: *'Lise'*

Mikala: *'Ja, det hedder en af Brunos søstre, men det er søster Grethe, vi skal ud til i dag'*

Bøje: *'Søster Grethe. Langt væk'*

Mikala: *'Nej, det er ikke særligt langt. Det er lige derude, hvor jeg også bor. Kan du huske det?'* De snakker om byens navn, som han kender, og så spørger hun, om hun må hjælpe

med selerne og blusen, så han kan være pæn til, de skal ud at drikke kaffe. Det må hun gerne, og mens hun ordner bagpå, ordner han selv både bluse og seler foran. Hun siger, at så kan han gå ind og tage sko på, for nu skal de af sted. Han går ind på værelset, mens han siger 'Sko på, sko på' ← (Botilbud II)

I den kontakt beboeren initierer, skaber pædagogen den forudsigelighed, hun via sit kendskab til ham ved, han har brug for. Det gør hun lige netop på det tidspunkt, hvor han opsøger hende. Hun ser altså muligheden i situationen, hvor de har god kontakt startet af hans behov for nærvær. Det er knuset han tager initiativ til, da hun spørger 'hvad så?', og hun prøver sig frem, hvor meget sproglig støtte han har brug for, for at have den nødvendige viden om, hvad der skal foregå.

Derefter bliver det relevant at få sat tøjet, så han kan føle sig bedre tilpas. Hun spørger, om deres kontakt kan fortsætte ved at undersøge, om hun må hjælpe ham. Det må hun, og det viser sig, at han er ret så deltagende/selvhjælpen qua hendes støtte (ordner selv sit tøj foran). Så bliver han klar til at fastholde sig i at gå ind og tage sko på uden yderligere støtte. Det er måske femte gang, de snakker om kaffebesøget, men det er med denne femte gang, hvor beboeren er den kontaktinitierende part for at få programmet gentaget, som pædagogen tolker hans kontakt (også) handler om, at det giver mening for beboeren, at de skal på tur.

Pædagogen arbejder, i den situation der opstod, med at fremme at beboeren føler sig forberedt på, hvad der skal ske, så han kan føle sig tryk og sikker i det oprud, der er i gang. Men det var pædagogen, der snildt prøvede sig frem og fandt ud af, hvad beboerens behov kunne gå ud på lige der i deres møde på kontoret, hvor han opsøger hende med et tryghedssøgende knus, hvor det viser sig, at han ikke helt har fattet, hvad det er, alle går rundt og er ved at gøre sig klar til eller sidder og venter på.

De etiske overvejelser, når det drejer sig om opfinde-handling-situationer, vedrører den manipulation, der kan ligge i opfindsomt at *bruge* beboerens kontaktsomhed til at fremme noget. Som jeg forstår Maj (pædagog Botilbud I) er det det, hun taler om, når hun siger "... *al den manipulation som faktisk foregår - både for at føre sin egen vilje igennem og for at løse en faglig situation*". Eller styring efter forud definerede handlinger (for eksempel tidsstrukturer) der kan aktiveres i samværet. Det er hvis beboerens behov for selvbestemmelse, god tid og kontakt ikke imødekommes. For eksempel hvis det at få beboeren gjort klar (få tøjet ordnet og sko på) havde udgjort en større del af deres samvær, end at beboeren imødekommes (hans velbefindende og forståelse af, hvad der skal ske).

Omforbrug af beboerens kontaktsomhed er en del af det pædagogiske handlingsliv, for i mødet med beboeren er der altid risiko for ikke at forstå/misforstå tegn, lyde og signaler, og der er ydre strukturer, organiseringer og tidsfaktorer mv., der spiller en rolle i hverdagen, som kan komme til at medstyre kontakten, og dermed hvordan

handling bliver til mere eller mindre relevant pædagogisk intervention, der inddrager (eller underkender) beboerens tilsætning i de situationer, der opstår.

→ Morgenmaden er slut. Benny sidder i sin lænestol. Pludselig siger han '*Mere kaffe*' [En af de få gange han giver udtryk for et ønske, mens jeg er på feltarbejde], men klokken er mange, så medarbejderen siger '*Ved du hvad du kan, du kan gå ned og hente dine ting, for det er tid til dagtilbud*' ← (Botilbud I)

Selv om man i nogen grad er nødt til at handle i forhold til for eksempel tidsstrukturer, er det ret så typisk, set fra feltarbejderens perspektiv, at det er ved medarbejdernes årvågenhed over for beboernes åbenhed for kontakt, at medarbejderne får øje på de særlige muligheder for at støtte og kompensere så beboerens deltagelse, selvstændighed, valgmuligheder mv. i situation efter situation efter situation kan blive så god som muligt lige der i deres møde.

I hverdagen i botilbuddet agerer pædagogen initiativtagende/-svarende kontakt-somt over for den enkelte beboers kontaktbehov, sådan som hun via sit kendskab til beboeren kan se potentialer for det. Man kan sige, at pædagogen hele tiden forholder sig til og er til stede for de forskellige beboeres behov, når de er der sammen individuelt i deres boligfællesskab, for her er der præcist anledning til at udvirke den pædagogiske indsats på de mange *forskellige* måder, det er muligt og nødvendigt med den individuelle beboer. "*Det er jo syv individualister, der bor her*" (Mona, omsorgsmedhjælper Botilbud II).

→ Vi sidder og ser Nyhederne: Bjarke og Mette pjatter om den ny skrigende farve, ambulancerne måske skal have. Bjarke siger, han har set billedet i avisen, og han prøver at daske til hende med avisen for ligesom at understrege sin pointe. Han trækker avisen til sig, da hun vil tage den og se billedet. Mette: '*Du er vist ude på narrestreger Bjarke*'. Så tager Birger Mettes hånd, som det ser ud til, hun har lagt på sædet mellem dem, så han kan nå den, hvis han vil. De sidder og holder i hånd længe. Hun får et kys på håndryggen og et smil, og han mimer '*tak*', da de vedvarende holder i hånd. Bøje kommer og siger noget til mig. Jeg forstår det ikke og kigger spørgende på Mette. Hun siger '*Det er ikke sikkert, det er noget bestemt*', men hun går alligevel ind til ham et øjeblik. Bruno kommer med billedet/opskriften af aftensmaden fra i dag og giver det til Mette. '*Hvor skal det være henne Bruno?*', spørger Mette den nyttighedssøgende Bruno. Bruno smiler og siger '*Kurven*'. Mette: '*Ja. Tak for hjælpen*' - Han går rask ned på plads med det. Lidt efter lyder høj musik fra hans værelse. Bøje kommer tilbage til stuen, han sætter sig i Birthes stol. Birthe er straks på pletten (fra værelset hvortil døren var lukket) skingert: '*Birthe skal sidde, må man ikke, må man ikke. Det må man ikkkke*'. Bøje rejser sig. Mette beroliger Birthe: '*Det gør han heller ikke Birthe*'. Birthe sætter sig, Bøje går ind på værelset. Mette følger efter, banker på og tilbyder ham en anden stol i stuen, men han vil blive på værelset ← (Botilbud II)

Pædagogen skal være klar til at imødekomme den enkeltes opdukkende behov for at hun ser dem, har tid til at være der med dem, kan pjatte, snakke, løse konflikt mv. – alt sammen på måder som beforder deres forskellige funktionsmåder, udviklingspotentialer, lyst til deltagelse, frihedsbehov etc.

Hun pjatter med Bjarke, og han liver gevaldigt op i stolen. Hun lægger hånden (og initierer således kontakt), som et tilbud til Birger som hun ved nyder fysisk kontakt, som hun først følger op på (ved vedvarende at holde i hånd), da han har opfattet det som et tilbud, han vælger at tage imod. Bøjes kontakt med os i stuen viser sig at dreje sig om, at han måske godt vil være der sammen med os. Pædagogen følger op og tilbyder ham en konkret plads, men chancen for at fremme hans samvær med os i stuen er forpasset med Birthes insistering på, at 'det er hendes stol'. Han går ind på værelset igen (som han foretrækker, og hvor der ikke skal være besøg alt for længe ad gangen). Birthe får akut brug for pædagogen, som må hjælpe hende (berolige), så hun kan håndtere, at hendes stol blev optaget et sekund. Bruno opsøger direkte pædagogen med et ønske om at være nyttig. Han har, ved at medbringe opskriften fra aftensmadden, selv 'løsningen' med, men bliver glad da det er noget, pædagogen gør til noget, han kan hjælpe hende med, hvorefter han har ro (haft kontakt nok) til at hygge sig med musik og perleplader på værelset.

I feltuddraget herunder fanger beboeren medarbejdernes samtale om noget beboeren godt kan lide (jul), og det bliver til et initiativ til kontakt, som pædagogen udvider ved sin opfindsomhed i situationen, sådan at en mængde pædagogisk arbejde bliver resultatet.

→ Meta er ved at lave mad. Bea sidder i en stol og kigger fjernt ud i luften. Som vanligt siger hun ind imellem nogle lyde: *'mm mm ihh hi hi'*. Meta og Malou snakker om julevagterne. Så går Malou ud af stuen. Pludselig rejser Bea sig og peger på kurvene på øverste hylde af reolen. Hun kigger på mig, og jeg spørger Meta, hvad det betyder. Det ved Meta ikke lige umiddelbart. *'Hvad er det Bea?'* spørger hun, *'Hvad er det du peger på deroppe?'* Bea er blevet utålmodig og går over til hylden. Hun vender Bjørns stol og vil træde op på den. Meta tilbyder hende en hånd, som hun tager imod. Deroppe rækker hun ud efter en kurv. Det viser sig, at der er juleservietter i. Meta: *'Det er juleservietter med nisser på. Det var fint du kunne vise, hvor de er, det vidste jeg ikke. Hørte du lige, at vi snakkede om jul?'* Bea tager nogle af servietterne op, griner højt og træder ned fra stolen. Meta siger, at der er længe endnu, til det er jul, men ombestemmer sig og siger, at *'Vi kan da godt fejre, at der er længe til endnu med juleservietterne'*. Bea synger og klapper og lægger en serviet ved hver plads på spisebordet¹⁰, hvorefter hun går ud i køkkenet og følger med i Metas madlavning ← (Bottilbud I)

10 I den turnus hvor denne beboer normalt indgår i borddækning, er aktiviteten normalt meget støttet af pædagogen på den måde, at beboeren må fastholdes med detaljerede opfordringer til at lægge hver enkelt servicedel ved hver plads rundt om bordet. I dag ved hun præcis ved hvilke pladser, der

Initiativet til kontakt er beboerens (Bea peger på en kurv på reolen, mens hun søger at fange vores opmærksomhed). Pædagogen griber beboerens initiativ til kontakt (stiller spørgsmål og går med over til reolen), indbyder til samspil (tilbyder en hånd) og interesserer sig for, hvad der er i kurven ('det er juleservietter'). Hun sætter det ind i en ramme ('hørte du, vi talte om jul' og 'der er længe endnu til jul'), men i stedet for at stoppe her ombestemmer hun sig ('vi kan fejre, at der er længe til med juleservietter'). Det viser sig at give anledning til, at beboeren er mere end almindeligt aktiv (lægger selv servietter ved hver plads på spisebordet), og derefter går hun helt ind i køkkenet til pædagogen i stedet for at sætte sig og kigge/snakke frem for sig i stolen. Senere følges hun og jeg ned med skrald. Det er Bea, der låser døren op med min nøgle. Det er ved pædagogens forsøgsvisse udvikling af deres samvær, som beboeren har taget initiativ til, at samspillet udvikles, så pædagogen med pædagogisk opfindsomhed kan understøtte og arbejde med netop den beboers aktive deltagelse og opmærksomhed mod omgivelserne med de muligheder det åbner.

At kompensere for det beboeren ville have gjort, dersom han havde kunnet

Formålet med det pædagogiske arbejde i botilbud kan ikke være at ophæve beboernes behov for medarbejderne. Beboerne har varig nedsat funktionsevne og dermed varig brug for hjælp, støtte og omsorg fra professionelle. Det betyder, at medarbejderne møder beboere, som 'kun' kan være så selvstændige som muligt, og som har ret hertil. Det vil sige, så selvstændige som mødet mellem dem, med pædagogens mellemkomst, gør muligt.

Min kategori herfor er, at pædagogen træder kompenserende ind og tilsætter for det, beboeren ville have gjort selv, hvis hun havde kunnet. Som måde at møde beboeren på, er det en fremtrædende oplevelse i felten, og som sådan er det en særlig handlingsform i botilbud, ligesom de øvrige jeg har fremanalyseret, der går igen og igen og igen. Kategorien om pædagogisk kompenserende handling vedrører medarbejdernes fortolkning af deres indsats som ressourcestyrkende. Det vil sige, at deres intervention og forståelse af interventionen udmøntet som kompenserende handling gør, at beboeren i pædagogens og beboerens møde fremstår så ressource havende og ressource brugende, hun kan.

Under den vinkel viser analysen, at pædagogerne ser beboernes funktionsmåder som noget, de skal forholde sig pædagogisk indgribende til. Således kommer pædagogernes forståelse af beboerens handicap eller funktionsmåde, altså deres erfaring med

skal sidde en. Hun siger '*Damen*' og lægger en serviet ved en ubenyttet plads ved bordet. Meta spørger, da hun har tænkt lidt over, hvad Bea mon mener: '*Er det Annemarie du mener?*'. '*Ja*' siger Bea.

og kendskab til, hvad de skal kompensere for, til at præge samværet og beboerens mulighed for at 'klare' hverdagsituationer.

Malthe (vikar botilbud I) forklarer, at *"Når der er fredagslik, får Benny selvfølgelig sit i en skål ligesom de andre; men jeg giver ham nogle stykker ad gangen i skålen, for ellers spiser han det hele lige på en gang. Altså, han får lidt han kan sidde med, og så lidt efter giver jeg ham lidt mere"*. Malthe hjælper således beboeren med at nyde fredagshyggen ved at kompensere, så Benny ikke føler den stress i situationen, de har identificeret om at Benny tror, han skal spise det hele på en gang, hvis de giver ham det på en gang.

Medarbejdernes kompenserende handlinger kan fortolkes som arbejde med beboernes potentialer (personlighed) frem for at arbejde med skaderne (for eksempel autismen). *"Før var det beboernes autisme, der blev passet på. Nu er det beboernes personlighed, der er i fokus. Og så, når autismen tager over, så får de hjælp til at styre det. Vi prøver på ikke at glemme det gode fra før, men det er det andet, vi fokuserer på"*, siger Maj (pædagog Botilbud I), om deres udvikling af det socialpædagogiske arbejde.

Meta (pædagog Botilbud I) fortæller, at *"Det stopper ens arbejde, hvis man siger, 'Han er autist'"*. Hermed kan man sige, at det alsidige arbejde i botilbuddet, er funderet på præcist mødet(s muligheder) med beboeren i situationen. *"Jeg har så mange ideer og redskaber, jeg kan bruge og prøve. Og det der er godt den ene dag, det kan være noget helt andet, der skal til den næste dag"* har Mette (pædagog botilbud II) erfaret. Eller i rammesætninger der tager højde for beboerens handicap 'på forhånd': *"Vi låser døren, og så når Bjørn ikke skal koncentrere sig om at komme ud af døren, så har han energi til at være sammen med os herinde"* (Maj, pædagog Botilbud I).

Jeg forstår det sådan, at måden at 'gå til opgaven' hele tiden sker med henvisning til situationen, beboerens funktionsmåde og 'dagsform'. Det er feltarbejderens fornemmelse af, at det pædagogiske, forstået som lydhørhed over for beboerens potentialer, hvis der kompenseres for handicappet, hele tiden er nærværende i pædagogens opgaveløsning. *"Det er fordi han vil stjæle håndklædepapir [at han hele tiden går ud i køkkenet] – Nej, stjæle, det er et forkert ord, for det er jo hans autisme der vil tage det, og han bliver ved, til det hele er væk, hvis jeg ikke stopper ham. Så jeg spærrer, så hans autisme ikke tager over"* (Mik, vikar Botilbud I). I Botilbud II har man altid Birthes tallerken gjort klar, før alle andre kommer til bordet, og hver morgen står medarbejderen klar til at tørre hendes hår, straks hun kommer ud af badet, og de har Bøjes briller klar, som hun forlanger, han får straks, hun ser ham. Så kan hun være i deres fællesskab uden 'at køre op'. Måske kan man sige, at pædagogen også kompenserer sådan, at deres egne kategoriseringer (væren i Noget) ikke 'overtager' mødet med beboeren.

Martin (omsorgsmedhjælper Botilbud I) fortæller, at for ham er noget af det vigtigste, at de ikke opfatter beboerne som patienter. Mette (pædagog Botilbud II) siger til mig dagen efter, jeg havde interviewet hende, at *"Jeg ved ikke, om jeg fik sagt det ty-*

deligt, men de er jo bare almindelige mennesker, de er handicappede ja, men de er jo ikke syge". Martin forklarer, at fordi de synes omsorgsbegrebet konnoterer patient, bruger de det sjældent, når de taler om deres arbejde. De kan bedre lide at sige, at de hjælper. Han forklarer, at omsorgsbegrebet knytter dem til hinanden (beboer og pædagog) på en måde, han ikke ønsker: Det udtrykker et afhængighedsforhold, der gør ham til behandler og dermed beboerne til patienter. Sådan opfatter han ikke opgaven. Der bliver en anden form for niveauforskel, siger Martin og viser med hænderne 'høj og lav'.

Jeg forstår det sådan, at det de forsøger at få den udefra kommende feltarbejder til at forstå er, at med omsorgsbegrebet ville de etablere beboerens mangler, som det fremtrædende, mens de med hjælpe-kategorien (sometider siger de også støtte eller guide) forklarer, at de gør det nødvendige, som er mindre end det (potentielt) omklamrende, objektgørende, der ligger i omsorgsbegrebet for dem, men nok til at understøtte og arbejde med det de skal (udvikling, kommunikation, selvbestemmelse, deltagelse etc.). Manglerne kan de *kompensere* for med deres pædagogiske indsats frem for at mangler får status som det fremtrædende i samværet mellem dem.

På begge feltarbejdssteder fylder vedvarende personlig hjælp til almindelige dagligdags gøremål meget. Det er daglig hjælp til bad, tandbørstning, barbering, tage tøj på, toilet og så videre, der dermed kan siges at være et af omdrejningspunkterne for træf mellem beboere og medarbejdere. Det er, så at sige, helt sikkert, at de skal træffes der. Dermed er det et centralt 'sted' for udvirkning af den pædagogiske indsats. Situationerne går igen og igen og igen med de forventninger til gennemførelse af rutiner, der ligger heri; men også med de muligheder, som det aktuelle møde mellem den konkrete medarbejder og beboer, gør muligt netop den dag.

Pointen, under en vinkel om kompenserende pædagogisk handling, er, at der er forskel på at opfatte livsnødvendig hjælp, som det Martin kaldte omsorg i sådan en plejeforståelse, som en praktisk opgave der skal løses og så en fortolkning af opgaven som pædagogisk, hvormed temaet om at kompensere vedrører pædagogens bevidste arbejde med potentialet, der præcist ligger ved en *tilsættende* beboer. Den forskel jeg søger at fremhæve, er en forskel, der handler om, hvad det socialpædagogiske består i og dermed, hvorfor arbejdet også/især med den slags opgaver er særligt socialpædagogisk.

→ Bea skal i bad. Hun har taget tøjet af inde i sofaen. Gaber lidt, siger ja til at hun er klar. Hun og Martin går ind i badeværelset. '*Kan du tænde for vandet Bea?*' spørger Martin. Hun snakker nogle ord og lyde og tænder så. Han siger lidt om nogle af de ord, man kan genkende i alt det, hun fortæller, mens hun skyller sig. Det vil sige, at han samler nogle af ordene op og stiller spørgsmål, som vedrører det hun siger. '*Nåh, glæder du dig til I har hjemmedag Bea?*' spørger Martin. Bea griner. Hun elsker hjemmedag. Han lægger også mærke

til hendes reaktioner i badet: *'Jeg synes du ryster lidt. Fryser du?'*. Han putter sæbe på vaskeluden. *'Så vasker du dig selv først. Så hjælper jeg dig bagefter'* siger han. *'Kan du vaske benene?'*, *'Vasker du under armene?'*, *'Husk numsen'*. Efterhånden som Martin guider, vasker Bea sig. *'Smider du servietten ud?'*, spørger han. Det gør Bea. Han tager en ny klud og vasker hende lidt mere og også på ryggen, hvor hun ikke selv kan nå. Bea skyller sæben af. Så sætter hun bruseren i holderen og står lidt under det løbende vand. Martin ordner vasketøjet imens. *'Så skal håret vaskes'* siger Martin. Det er Martin der gør det. *'Sikke langt hår du har efterhånden. Jeg har ikke set det så langt i al den tid, jeg har været her'* siger han. Hun skyller sæben ud: *'Har vi fået al sæben ud, tror du?'* siger han. Hun mumler nogle lyde indimellem, og så står Martin klar med håndklædet. Hun slukker for vandet og kommer ud og tager imod håndklædet, da han rækker det til hende. Hun tørrer sig lidt. Han hjælper hende med at tørre færdig, da hun pludselig stopper og står og kigger frem for sig ← (Botilbud I)

I feltuddraget inddrager Martin Bea i at bade. Det er hendes bad. Man kan sige, at han opfatter beboernes bad som en pædagogisk opgave, hvor beboeren kan deltage og opleve sin egen selvhjulpethed og deltagelse i størst mulige udstrækning ('er du klar', 'glæder du dig til ...', 'kan du vaske ...'), med megen følsomhed over for hendes selvhjulpetheds grænser ('så gør du først, så hjælper jeg bagefter'). Afpasset hendes sproglige deltagelse stiller han 'retoriske' spørgsmål ('tror du vi har fået al sæben ud?'), så hun kan følge badets forløb ('er du klar', 'kan du tænde for vandet', 'så skal håret vaskes'), både som hun kender det og ved hans ord.

At kompensere for det beboeren ikke kan, sådan at hun netop kan, er anderledes end en 'praktisk situation', hvor beboeren 'omsorgsplejes'. I handling der kompenserer, er det typisk, at hele processer eller delprocesser beboeren godt kan, kommer til fuldt udtryk netop den dag, med den dagsform pædagogen, på baggrund af sit kendskab til beboeren, identificerer i den pågældende situation i mødet med beboeren.

Kompenserende pædagogisk handling vil noget andet end at 'gøre noget for dem'. Beboeren er i Noget i dette tema, fordi det der kompenseres for er handicappet, således at ressourcerne, det vil sige beboeren som tilsættende, kan være det, der kommer til udtryk.

Bea, i feltuddraget ovenfor, var på baggrund af Martins inddragelse af hende i en hel masse situationer sammen med Martin gennem badet, hvor hun havde mulighed for at opleve alt det, hun faktisk selv kan, og hun havde kontakt med Martin hele tiden, mens han snakkede med hende, støttede hende sprogligt og gav en konkret hjælpende hånd med det, der var svært. Man kan sige, at beboerens 'væren med hele vejen' prioriteres. Der kompenseres af pædagogen, så beboeren kan være med. Det kræver lydhørhed over for alle beboerens ressourcer til at deltage, det vil sige beboerens mulighed for tilsætning, som pædagogen giver plads til, ved lige nøjagtigt at kompensere for 'skaden'.

Kompenserende pædagogisk arbejde er at imødekomme de forskellige beboeres funktionsmåder og behov. Det betyder, at der handles forholdsvis ens i nogle situationer og i forhold til den enkelte beboer. Som sådan lægger handling, der kompenserer, sig op af og sameksisterer med forud definerede handlemåder. De kompenserer også, så de kan fremme det, de skal. Og det er i høj grad i opdukkende situationer, at pædagogen intervenserer på kompenserende måder, så beboerens potentiale og værdighed (i deres samspil/kontaktsomhed) bliver det fremherskende.

Kompenserende handlinger er både meget konkrete (situationsbestemte) og mere styret af pædagogerne, før beboerne kommer ind i situationen. I det første feltudrag herunder er det i en opdukket situation, pædagogen kompenserer, så beboeren kan deltage så ressource havende som muligt.

→ Mette går ud i køkkenet og finder frugt frem til aftenkaffen. Hun begynder at skære både og skiver ud. Bøje kommer til og kigger. Bøje: *'Hvad laver du?'* Mette: *'Jeg skærer frugt'*.

Bøje: *'Æbler'*. Mette: *'Ja, og?'*. Bøje: *'Pære'*. Mette: *'Nææ ... appelsin er det. Og?'*.

Bøje (tænkepause): *'Bananer!'*.

Mette: *'Ja. Og ved du hvad, jeg tror også, vi skal have nogle rosiner'*. *'Rosiner rosiner'* siger Bøje i et glad toneleje.

Mette: *'Ja, det må vi godt om mandagen'*.

Bøje: *'Det må man godt'*.

Mette: *'Ja, det bestemmer vi to'*.

Bøje: *'Bestemmer vi to'*. Mette inviterer Bøje om at hælde rosiner op - Han får vist, hvor de er inde i skabet. Han åbner pakken og står og kigger ned i den. Så øser han nogle op med en ske, som Mette giver ham. Hun siger *'Det er fint nok til Birthes tallerken. Kan du øse lidt op på fadet til os andre også?'* ← (Botilbud II)

I situationen ovenfor hvor pædagogen kompenserer i det direkte møde med beboeren, stiller pædagogen sig til rådighed, sådan at beboeren med hans funktionsmåde kan deltage i det samspil, han har initieret ved at opsøge pædagogen i køkkenet. Hun inddrager ham, ved at stille sig til rådighed med sin støtte til forståelse af, hvad der foregår ('jeg skærer frugt', underforstået det er snart kaffetid, som hun ved, nok er det, hans dagsrytme fortæller). Man kan sige, at hun sætter professionelt ind med støtte (bekræftelse) lige der, hvor beboerens problem er. Hun hjælper ham yderligere ved at give tilbud om, at forholde sig til det, hun er i gang med (benævne frugterne), så de vedvarende har noget at være sammen om, og guider ham videre, da hun mærker hans stadige ja til kontakt og yderligere samspil. Han tilbydes deltagelsesmulighed, så problemet (at han er distræt og har brug for hjælp til at forstå, hvad der foregår omkring ham) ikke bliver det fremtrædende i deres samvær, men derimod at han deltager, på en måde han forstår. Altså at han bidrager med det han med sin funktionsmåde magter ved at deltage i det virkelige arbejde med at gøre kaffen klar til beboerne ('det er til Birthes tallerken. Kan du øse op til os andre også'). Pædagogen gør det til deres

samvær 'eksklusivt' ('det må vi godt om mandagen', 'det bestemmer vi to'), som han straks er med på, hvorved oplevelsen af deres samvær er en 'fortættende' oplevelse for deltagerobservatøren.

Her i feltuddraget kompenserer pædagogerne på forhånd, før beboeren kommer ind i situationen.

→ Martin og Meta planlægger fredagen. Den ene skal over i Netto og handle sammen med de beboere, der vil med. Den anden skal i gang med at gøre klar til aftensmad. De har haft fredagsvagt sammen et par gange i den sidste måneds tid og er enige om, at hyggen skal være der, for det forventer beboerne; men at det kan foregå på en lidt anden måde end med den vanlige slik. Martin: *'Skal vi ikke købe noget mørk chokolade og is til i aften? - Jeg tror, de har en god økologisk en i Netto.'* Meta er enig. Martin vender sig mod mig og forklarer: *'Jeg kan ikke lide tanken om, at vi skal købe fredagslik til voksne mennesker, så når vi er på arbejde om fredagen, så har vi snart en tradition for at købe noget andet. Sidste fredag købte vi også is'* ← (Botilbud I)

Når pædagogerne kompenserer på forhånd, arbejder de med beboernes værdighed, som beboerne er afhængige af, at andre drager omsorg for. Ved at bade værdigt, organisere spisning værdigt, lave fredagshygge på en måde som både imødekommer forventningerne om, at det skal være, som det plejer og 'putte værdighed ind' via etiske overvejelser over situationen, før den opstår, kan pædagogen se sig selv i øjnene, fordi hun arbejder med at forstå (så godt hun kan, for hun kan ikke vide), hvad beboeren selv ville have gjort (hvordan beboeren selv ville have hævdet sin værdighed), dersom han til fulde havde kunnet.

I arbejdet, hvor der således interveneres både på baggrund af nøje beboerkendskab, i forhold til beboergruppen og ofte på baggrund af fortolkninger af, hvad nødvendig handling er i situationen, kan oplevelsen af arbejdsbetingelserne i mødet med beboeren være, at *"Jeg tænker, at man må tage med, at det ofte ikke kan lade sig gøre at yde det allerbedste men kun det mindst onde"* (Maj, pædagog Botilbud I).

Afrunding

Afsættet for feltberetningen var ønsket om at undersøge socialpædagogisk praksis med et antropologisk perspektiv, med en indefra undersøgelse af en udefrakommende undersøger. For her er det særlige, at fokus kan være direkte i socialpædagogikken, i træffene mellem medarbejderen, som skal gøre en pædagogisk indsats, og beboeren som har behov for støtte og hjælp. Spørgsmålet var således, hvad der bliver fremtrædende med interessen rettet mod det, medarbejderne gør præcist i mødet med det, beboerne gør.

Mit argument for at nå frem til de fire kategorier om sammenhænge for intervention og tilsætning i socialpædagogikken, jeg har fremlagt i feltberetningen var, at socialpædagogikken i botilbud altid har en etisk side, som både er et generelt grundlag for refleksion såvel som helt praktisk stillingtagen i konkrete møder med hver enkelt beboer. Og at beboeren og pædagogen, fra et perspektiv inde fra handlingsvirkeligheden, begge må ses som bidragende parter: Beboeren er i *Noget* både via pædagogens intervention og via sin egen tilsætning til situationerne, de som forskelligt positionerede handlende mennesker er i sammen.

Den første handlingssammenhæng jeg fremanalyserede drejede sig om, at pædagogerne arbejder med at fremme noget, med deres intervererende indsats. Kategorien formidler medarbejdernes opmærksomhed på, at de er på arbejde, når de er i Botilbud. De vil noget, der er/vurderes kvalitativt bedre end noget andet i mødet med beboeren. Det implicerer etiske overvejelser og refleksioner om beboerens selvbestemmelsesret og ret til at leve et liv på sine egne præmisser. Men medarbejderne er der også for at udføre en faglig opgave, hvor de ved noget om, hvad der er godt. Konkret giver det sig udtryk i, at pædagogerne agerer i samspil med beboere om handling over for selvskadende adfærd, i konfliktsituationer mellem fællesskabets bedste og enkeltbeboeres præferencer, og i forhold til netop at arbejde med at fremme den enkelte beboers selvbestemmelse og initiativ, sådan som det giver mening for beboeren.

Den anden kategori jeg fremanalyserede vedrørte pædagogisk handling i forud definerede situationer. Handling i forud definerede situationer er kendetegnet ved en beboer- og medarbejdergensidig afstemning til botilbuddets, beboergruppens og den enkelte beboers rytme. Det sker i deres samvær med hinanden. Beboerne har også forventninger til samværet og via tidsstruktureringer, er tid og rytmer medstyrende af hverdagens samspil i botilbud. Pædagogerne afstemmer også til fælles beslutninger, og til erfaringer om, hvad der virker. Handlingerne kan være mere eller mindre formaliserede og indebære, at det pædagogiske arbejde tilrettelægges sådan, at rammerne (i form af aktiviteter og måder at håndtere samvær i aktiviteterne) er etableret før beboerne, med deres tilsætningspotentiale 'træder ind'.

Den tredje kategori i feltberetningens hovedanalyse drejede sig om pædagogens opfindelse af relevante handlinger i konstant opdukkende møder med beboerne. Opfinde-handling-situationer er kategori for pædagogisk intervention, der bliver til eller opstår som relevant præcist i selve medarbejderens og beboerens træf. Det er, når beboeren viser sig som kontaktsom, det vil sige åben for samspil, at pædagogen har særlige muligheder for at arbejde med det, hun gerne vil/skal fremme, eller øjner noget som mulighed lige der, i det her og nu de er sammen i. For her er der mulighed for at indgå i understøttende og udfordrende samspil med beboeren.

I feltberetningen var kategorien om opfindsom pædagogisk handling i opdukkende situationer med den kontaktsomme beboer behandlet på lige fod med de øvrige kategorier for handlingsammenhænge mellem beboer og pædagog i botilbud, som projektet har fremanalyseret. På baggrund af det samlede projekt vil jeg dog godt fremhæve denne kategori som en hovedpointe, fordi, i opfindsom pædagogisk handling møder medarbejderen præcist den *tilsættende* beboer, hvormed handlingsformen i høj grad ikke er hovedløs, tilfældig ufaglig handling; men udtryk for nøje (men sandsynligvis svær dokumenterbar) pædagogisk indsats.

Udgangspunktet for den fjerde og sidste kategori i feltberetningen med temaet om kompenserende pædagogisk intervention var, at det er et vilkår i det pædagogiske arbejde i botilbud, at beboerne har vedvarende behov for hjælp og støtte. Det betyder, at pædagogernes arbejde med beboernes ressourcer og potentialer til at være så selvstændige som muligt, kendetegner deres samvær. Praktisk giver det sig udslag i høj grad af inddragelse og i den inddragelse er det, at pædagogerne stiller sig til rådighed, det vil sige kompenserer således, at beboeren fremstår ved sine ressourcer frem for ved sin begrænsning (skade, handicap/funktionsnedsættelse) i deres møde. På den måde drejer temaet om kompenserende pædagogisk handling sig om, at pædagogen skaber plads til (fremmer) præcist beboerens tilsætningsmulighed til situationen. For det er som aktivt tilsættende, at beboeren er så deltagende og selvstændig som muligt.

Jeg sluttede feltberetningen med et citat, hvor en af pædagogerne udtrykker sig om vilkårene i arbejdet – En oplevelse af 'ikke altid at kunne yde det bedste, men kun det mindst onde'.

Som jeg forstår pædagogen, drejer hendes oplevelse sig om de begrænsninger, arbejdet også er præget af, som får meget lidt plads i min formidling af indsigter fra feltet. Jeg må konstatere, at begrænsninger er noget af det, som ikke er direkte tydeligt fra deltagerobservatørens perspektiv. Måske fordi pædagogerne er mestre i at organiserer sig ud af begrænsninger, så det ikke får fremtrædende karakter i selve mødet med beboeren i beboerens botilbud – det vil sige i mødet mellem beboer og pædagog, som har været undersøgelsens omdrejningspunkt.

Udtalelsen, hvis den handler om oplevelsen af begrænsende vilkår, kan både handle om de faglige og menneskelige begrænsninger: at man med sig selv og sin faglighed som redskab i mødet med beboeren ikke kan vide, men kun prøve og øve sig i at imødekomme beboerne, sådan som man forstår beboeren ønsker sit liv, samtidig med at man er forpligtet på at arbejde med beboerens bedste i et boligfællesskab beboeren ikke selv har valgt, og i en beboersammensætning, som ikke nødvendigvis er befordrende. Og det kan vedrøre ydre organisatoriske rammer, man er bundet op på og gerne vil/skal imødekomme – det kan for eksempel have med normering at gøre eller

høje faglige krav til sig selv og hinanden om dokumentation og evaluering af indsatsen. Det har ikke været del af undersøgelsen her, at udskille indgribende udefrakommende vilkårs betydning i den pædagogiske handlingshverdag. Men jeg forstår, at det spiller en rolle.

I feltberetningen var erkendelsesinteressen det socialpædagogiske handlingsliv, med antropologens fremanalyseringer af kategorier om pædagogiske interventioner i det socialpædagogiske arbejde, hvor pædagog og beboer mødes som handlende aktører. Det var beboernes og pædagogernes møder i praksis, der var omdrejningspunkt, sådan som deres møde kan fattes på baggrund af den indlevende og distancerede metodiske tilgang, som feltarbejde inde i botilbuddene med deltagende observation giver mulighed for. I interviewdelen af undersøgelsen gælder det analyse af pædagogernes egne italesættelser af det socialpædagogiske arbejde i botilbud.

Kapitel 4

Interviewanalyse – At møde beboere med res- sourcer

Introduktion

Med projektets perspektiv om mødet mellem beboer og pædagog, drejer interviewanalysen sig om, hvad der er kendetegnende for forståelsen af pædagogisk intervention, når afsættet er pædagogens egne italesættelser af deres handlingshverdag.

Som udgangspunkt kan man sige, at de interviewede vægtlægger, at det socialpædagogiske arbejde i botilbud er et arbejde med mange facetter. Som Minna (Botilbud III)¹¹ udtrykker det “[Min opgave,] *den er ufattelig kompleks ... jeg plejede sådan at ironisere over, at jeg følte mig som en hybrid mellem en pædagog, en social- og sundhedsassistent, en buschauffør, en falckredder og en sygeplejerske. Det er vanvittigt komplekst synes jeg. Vi har en stillingsbeskrivelse på to sider*”. Andre siger, at de har mange 'kasketter på' i løbet af en arbejdsdag.

I interviewene, hvor vi taler om det pædagogiske arbejde med beboerne, har jeg identificeret to facetter, som pædagogerne peger særligt på. Det er henholdsvis en 'advokatliggende rolle' omkring beboeren og så en 'samværsrolle', centreret i selve mødet med beboeren.

Den advokatliggende rolle vedrører pædagogens opgave med at tilrettelægge, at den nødvendige hjælp er til beboerens rådighed: *”Jeg skal undersøge, om de får fys, og de får de rigtige hjælpemidler. Det er mig, der er bag dem ... Jeg behøver ikke at vide noget om det; men jeg skal vide, hvor jeg går hen og får den hjælp”* (Megan Botilbud III). Rollen drejer sig også om at varetage beboerens kalender med aftaler og sørge for, at ledsageordninger og fritidsaktivitetstilbud for beboeren fungerer. Som sådan benævnes rollen *”organisatorisk arbejde, der sådan er lidt sekretæragtigt”*. Molly (Botilbud II) oplever, at hun er nødt til at varetage en opgave som beboerens talerør, for at beboeren i mødet med det omgivne samfund får en værdig behandling: *”Jamen, det er at være deres talerør ... at tale en andens sag, det er jo det, man gør ... altså, det er nødvendigt, at der er nogen, der taler på deres vegne, og nogle gange banker lidt i bordet”*. At være en 'forlænget arm' kalder hun det også. Maria (Botilbud III) udtrykker, at det er hendes opgave at varetage beboerens tarv i og med, at hvis (for eksempel) *”forældrene har ikke accepteret det ... så må jeg tage diskussionen bagefter, for det er altså for beboeren, jeg er her”*. Mette (Botilbud II) bevæger sig i samme retning, som kan siges at dreje sig om at gøre det fagligt vurderede rigtige, og måske anderledes end det ikke-fagpersoner forventer eller ønsker, idet hun siger, at *”Jeg er jo hans am-*

11 De interviewede er anonymiseret med M-navne og beboer navne nævnt i interviewene er erstattet med han/ham / hun/hende.

bassadør i det her, så jeg synes jo, jeg skal gøre det, der er bedst for ham. Det der er det mest rigtige for ham”.

Megan (Botilbud III) forklarer indsatsens prioritet: *”Det der møde, det er noget af det vigtigste, du kan lave med den person, så de er blevet set og hørt. Og så kan man sige, det næste det er at hjælpe dem med at kommunikere ud til verden. At få kommunikation ind: Hvad sker der? Det er sådan de der advokatagtige ting, man er for beboeren”.* Det er sammen med undersøgelsens interesse for pædagogisk intervention medvirkende til, at den advokatlignende rolle, med de facetter den indebærer fra 'det sekretæragtige' til at være ansvarlig fagperson som beboerens ambassadør over for og i mødet med omgivelserne, er præsenteret kort ovenfor, mens det er samværsrollen centreret om mødet med beboeren, der skal uddybes her i interviewanalysen.

Samværsrollen drejer sig om pædagogen som en 'mødnings-ekspert', der intervenserer. *”Jeg vil gerne tilbyde en kontakt og relation, som højner deres livskvalitet. Jeg vil udvise respekt og accept og være med til at give dem mulighed for at være med til at udvikle sig gennem nogle alternative kommunikationsmåder ... Jeg tager selvfølgelig afsæt i min faglige viden og mit kendskab til den enkelte beboer, og så vil jeg gerne have en etisk tilgang til dem ... Så jeg handler vel også intuitivt nogle gange, og jeg tænker måske lidt på en anden måde, end nogen måske ville gøre: Jeg tænker også på alt det der med at møde mennesker på sjælsniveau”* forklarer Minna (Botilbud III), om de mange aspekter af arbejdet hun arbejder med i sit samvær med den enkelte beboer.

Molly (Botilbud II) fortæller mere konkret, at mødet i praksis kan have mange forskellige udtryk, som hun mærker i samspillet med beboerne: *”Succes for mig det er blandt andet, hvis jeg går hjem og jeg synes, alle har det godt og man vinker og synes, det har været en kanon god aften. Det kan også være fem minutters samvær med hende, hvor man virkelig føler, at der er den: nærværen, kontakten, og øjnene de spiller, og måske er der en lille sang. Det er meningsfuldt samvær”.*

I samværsrollen med beboeren udvirker pædagogen sin pædagogiske indsats. Interviewmaterialet rummer mindst fire aspekter eller temaer om det pædagogiske arbejde, der siger noget om, hvad pædagogens samværsrolle med beboeren indebærer og er baseret på. Her er forskellige forestillinger om, og handlinger i praksis i spil, som skal uddybes i de følgende fire afsnit. Det drejer sig om

- Pædagogens motiverende rolle og de overvejelser over magt, der følger med.
- Beboerens potentiale ved inddragelse.
- Udviklingsteoretisk viden i socialpædagogikken sammen med tro på udvikling i mødet med beboeren.
- Beboernes tryghed ved medarbejderne og at pædagogens og beboerens forhold rummer (pædagogens åbenhed for) gensidighed.

Pædagogens motiverende rolle og overvejelser over magt-aspektet

Pædagogerne markerer i høj grad deres faglige tilstedeværelses betydning for, at samværet kan falde ud til beboerens bedste. Mette (Botilbud II) siger, at *“Det er jo mig selv, der sætter begrænsningerne for, hvad vi kan, og hvordan vi kan finde ud af det sammen”*. Dermed peger hun på det potentiale, pædagogerne oplever, beboerne har, hvis de bliver mødt rigtigt. *“Man kan se, de magter nogle ting, fordi man har gjort en ekstra indsats”*, har Mikala (Botilbud II) erfaret.

Maria (Botilbud III) peger på det som en opgave om at finde den helt rigtige 'strategi' i mødet med beboeren, så beboeren vil. *“Der er sådan nogle ting i spil hele tiden, hvor man som pædagog siger ‘Nå okay, der har jeg taget fejl, det var ikke det, jeg skulle i dag, så lader jeg være med det ... Men, kan man sige, har de ikke lyst til det tredje uge ... så er det fordi, jeg skal bruge en anden strategi i forhold til min pædagogik. Så er det fordi, jeg har en forkert indfaldsvinkel, og det er jo der, man bruger sig selv, eller man indimellem siger ‘Der må jeg prøve noget andet’”*. Mette (Botilbud II) udtrykker sin erfaring på følgende måde: *“Så prøver vi igen senere. For man skal også hele tiden huske, ‘for hvis behov er det?’. Altså, jeg får da også tit ‘en over næsen’, når jeg prøver nogle ting, og sådan må det jo være. Det gør jo ikke, at jeg ikke tør prøve igen. Så har jeg bare lige fanget et forkert tidspunkt. Og så er det det. Så prøver jeg igen, eller tænker lidt over det og prøver på en anden måde ... det er jo syv forskellige beboere, der bor her. Og den enkelte, det der fungerer den ene dag, fungerer ikke altid den næste dag vel, fordi deres cyklus og deres humør og deres ting, det flytter sig hele tiden”¹².*

På baggrund af Maria og Mettes udtalelser ovenfor om indfaldsvinklen i mødet med beboeren, og deres forsøg på at møde beboeren på en måde han reagerer positivt på, kan man sige, at pædagogen opfatter det som et ansvar helt på sin egen side, hvis beboeren ikke forstår hendes intervention, som et forsøg på at gøre det bedste og ville ham det bedste. *“Det kan godt være, at man rammer forkert, det kan man sagtens, men så må man sige ... så må vi lave det om. Hvad gør vi så?”* (Mikala Botilbud II).

På jagt i interviewmaterialet efter hvordan en interventionsstrategi om 'at prøve igen' og 'prøve på en lidt anden måde' kan forstås, fremstår en rolle i mødet med beboeren, hvor pædagogen fungerer som *motivator*. Til sådan en rolle hører etiske overvejelser over den magt, pædagogerne udøver i deres motiverende arbejde, for i interviewene omtales disse to ting næsten konsekvent i samme åndedrag. *“Det er jo sådan noget med at lære at aflæse dem. Men opponerer de imod en eller anden bestemt ting,*

12 De interviewede i Botilbud III gør opmærksom på, at det er en almindelig handlingsform, at hvis de mærker et signal fra en beboer om, at han ikke har lyst til kontakt (for eksempel hjælp til bad), prøver de ofte, at lade en kollega tage over, fordi deres tolkning i situationen er, at det der signaleres er, at beboeren hellere vil være sammen med en anden medarbejder den dag.

så er man nødt til at respektere det Det er jo sådan hele tiden en afvejning af, om man udøver tvang, eller gør man ikke. Altså, derfor skal man jo bruge sine motivations-evner, kan man sige” (Minna Botilbud III).

For Mette (Botilbud II) vedrører den motiverende del af arbejdet overvejelse over, om det er reelle valgmuligheder pædagogen stiller op, og hvad det at give valg og mulighed for medbestemmelse betyder. Hun vægter, at det indebærer 'prægning' og 'læggen linjer' ud fra det faglige vilkår, at der er noget, hun ved bedre eller kan overskue konsekvenser af, som beboeren ikke kan. *“Deres selvbestemmelse, det er nogle gange svært. Og nogle gange, jamen i forhold til at vælge mad for eksempel, der præger vi dem jo alligevel, selv om vi siger, at der er den her store selvbestemmelse - at de selv kan få lov at vælge i kartoteket. For det er jo ikke helt rigtigt, fordi vi lægger jo alligevel nogle linjer - ellers ville han jo vælger pandekager og risalamande hver gang. Så har han jo ikke selvbestemmelse vel? Der igen, der kommer det pædagogiske ind, ved at vi så måske skal motivere ham til, at det kunne være flot, hvis der kom nogle grøntsager til. Det er svært, den er svær at stå i selvfølgelig kan han ikke træffe det [konsekvensbevidste valg], men der kommer det jo, at vi er de uddannede, vi er pædagogerne, så vi ved, vi tror vi ved, hvad der er det bedste for ham”.*

Mette gør altså opmærksom på, at hun ser sin rolle som en, der skal motivere beboeren, for at han overhovedet kan være med til at træffe valg samtidig med, at han ved hendes medvirken gerne skal træffe et klogt valg, fordi det er hendes ansvar, at han får det, der er bedst for ham også på lang sigt. Samtidig indebærer det, at hun har det faglige grundlag for at kunne afgøre, hvad der er bedst, at hun overvejer, at der dermed egentligt kan stilles spørgsmålstejn ved selvbestemmelsen.

Det står netop også klart i Marias overvejelser herunder, at motivationen ('få hende til at få øjnene op for') kan ses som manipulation, men hun legitimerer, på linje med Mette ovenfor, indsatsen med at hun kan overskue konsekvenserne vedrørende beboerens vedvarende livskvalitet: *“ 'Jamen okay, det var ikke lige noget, men måske kan jeg prøve om en halv time igen'. Så må jeg jo prøve sådan lidt - Nogen kalder det manipulation - det ved jeg ikke. Men alligevel, hvis jeg kan se, at hun skal simpelthen ud at røre sig, hun har ikke været ude i lang tid, og hun har brug for det her, så må jeg prøve med noget andet. Prøve at vende den lidt om, se om jeg kan få hende til at få øjnene op for, at det faktisk er rigtigt fint solskin som sagt, nogen vil kalde det manipulation; men jeg ved også, hvad der er bedst for vedkommende: Hvis vedkommende sidder og slet ikke får bevæget sig, og fødderne er hævet, og vedkommende godt kan - At en af hendes ressourcer er, at hun ikke sidder i kørestol og stadigvæk kan bevæge sig - det mister hun evnen til, hvis det ikke bliver brugt. 'Jeg ved på den måde, hvad der er bedst for dig, lad os nu komme ud og nyde det” (Maria Botilbud III).*

Det betyder i det praktiske handlingsliv, at *“Det kan være modstridende med alt det servicelov, og man bestemmer selv” (Megan Botilbud III).* Når det drejer sig om det

motiverende møde med beboeren, reflekterer pædagogerne altså i høj grad over deres magtposition. Som Minna (Botilbud III) siger, skal man *“fandeme være ydmyg overfor sin rolle. Fordi i virkeligheden kan man have utroligt meget magt over andre mennesker, hvis det er det, man vil”*, som også Maria med sine manipulationstanker og Mette med sine overvejelser over at ‘vi præger dem’ fremførte.

Megan peger på, at de er nødt til at intervenere, for det er beboerens behov, og at en 'ikke-intervention' i allerhøjeste grad også er at gøre noget, som har konsekvenser. Det pædagogiske arbejde kræver således både evne til at kunne se beboernes behov og signaler midt i handlingshverdagen, og vilje til at ville se signalerne. *“Og de er også dybt afhængige af os. Vi har en voldsom magt, kan man sige, fordi du er jo medbestemmende, om du lige ser de signaler, der kommer, eller om du ikke ser dem - og vælger man at lade være med at se dem? Eller har du så travlt, at du ikke ser dem? De er jo dybt afhængige”*. Således lægger Megan måske i højere grad sit fokus på den magt, der ligger i beboerens afhængighed af, at pædagogerne gør noget, end i hvad de gør. Rationalet er, at 'magten der ser og gør' er positiv. Man kan sige, det står i forhold til muligheden for 'at lave det om', hvis det ikke var rigtigt eller godt nok, som jeg har vist ovenfor, er centralt i det pædagogiske arbejde ud fra pædagogernes egne italesættelser af handlingshverdagen med beboerne. Hvorimod det ikke at erkende og møde beboernes afhængighed og hjælpebehov ('vælger at lade være med at se dem'), defineres som den negative siden af magtaspektet, der under alle omstændigheder er nærværende. *“Du bliver nødt til at tage på dig, at du kommer og bestemmer nogle ting. Det bliver du nødt til at kunne leve med, at det gør du rent faktisk som personale. At du har magt, og den udøver du ... Det kan ikke nytte noget, at man siger, at det vil jeg ikke gøre, fordi det kan du ikke undgå, for det er børn i voksne kroppe, og børn kan ikke leve et liv uden, at der er nogen, der hjælper dem ... Men man er nødt til ikke at være berøringsangst, og man er nødt til at sige 'Nu tager jeg den her beslutning' - og hvis det viser sig, at det ikke dur, jamen så må jeg lave det om”* (Megan Botilbud III). Megan vægtlægger således, at medarbejderne er nødt til at tage deres magtposition på sig som en selvfølgelig, men refleksionsbehøvende del af jobbet og ansvaret i mødet med de udviklingshæmmede.

Det motiverende arbejde med det integrerede magtaspekt, kan opleves som modstridende, i forhold til beboerens selvbestemmelse, fordi det indebærer pædagogens viden bedre, og at pædagogen skal give valgsituationer som hun ikke, i mødet med beboeren, oplever som helt reelle valg. Analysen viser, at motivationsarbejdet har at gøre med beboerens potentialer for, med pædagogens mellemkomst, at tage aktiv del i sin egen livssituation og opleve sig som et menneske, der lever et helstøbt liv. Beboerens potentiale ved inddragelse, er temaet i næste afsnit.

Beboerens potentiale ved inddragelse

I sidste afsnit lagde jeg ud med pædagogernes bevidsthed om deres egen betydning for beboerens bedste. Hermed bliver det der kan ske i mødet mellem dem centralt at se nærmere på. Megans erfaring er, at beboeren kan og vil 'være med til at vælge' og 'gider svare', så det giver mening, hvis han bliver mødt rigtigt af pædagogen. *"Jo mere de oplever, at du ser dem, så gider de også godt at være med til at vælge. Hvis de har en oplevelse af ikke at blive mødt alligevel, så gider de ikke at svare, så du kan bruge det til noget. Man kan sige, det er imponerende, at svage mennesker kan reagere på den måde, så der er jo masser af pædagogik"* (Megan Botilbud III).

Jeg forstår Megan sådan, at hun taler om det faglige arbejde, der ligger i at møde beboeren på den rigtige motiverende måde der gør, at beboeren finder det meningsfuldt at svare og vælge. Det vil sige deltagelse i noget, der giver beboeren meningsfuld indflydelse i sit eget liv. Mette (Botilbud II) siger samstemmende hermed, at *"De er så dygtige. De kan faktisk godt [være sammen og bevare kontakten] og har brug for det. De er så dygtige, for man mærker også lige med det samme, når det er forbi"*, og at hun oplever, at det har at gøre med, at beboerne netop er blevet mødt rigtigt, at de siger til og fra i samværssituationer. *"Det første jeg lagde mærke til er, at de hviler sådan i sig selv. Også dem der godt ved, de er handicappede. Og det giver sig jo udslag i stemningen her på stedet. Og også ude i verden, for de går jo bare fremad, holder sig ikke tilbage og det er jo, fordi de har været sammen med mennesker gennem livet, som har respekteret dem"* (Mette Botilbud II). Hertil kan Marias udtalelse inddrages, for hun peger netop på, at beboerens selvbestemmelse er en pædagogisk opgave selv om beboerne ikke bliver selvstændige i almindelig forstand, og at det er et vilkår i det pædagogiske arbejde. Hun fortæller, at det er at arbejde med beboernes kunnen sige til og fra (for eksempel at vælge at være sammen eller vælge at være sig selv), 'er en stor del af pædagogikken'. *"Det er også socialt at trække sig tilbage, at finde et rum hvor du bare kan være dig selv ... det er der også udvikling i ... Ja, på den måde skal de være selvforvaltende, hvis du ved, hvad jeg mener, for det bliver de jo ikke - men de bliver det i forhold til at have evnen til at kunne sige og mærke efter 'Nu skal jeg ud herfra, nu har jeg lyst til at være mig selv'. Den der sigen til og fra, den er enormt vigtig for vores beboere, så det er en stor del af det"* (Maria Botilbud III). At beboeren giver signal om, at han ønsker eller direkte vælger at trække sig fra eller at være i for eksempel fællesrummet, er en måde at være deltager i beslutninger om sit eget liv, som i interviewene står i modsætning til, at pædagogen overtager, gør for beboeren og træffer beslutninger, som de selv magter at træffe, hvis de får reelle muligheder for det.

Maria (Botilbud III) fortæller, at den nemme del af arbejdet ville være, at mekanisere indsatsen og gøre tingene for beboeren; men så synes hun, man skal holde op. *"Jeg tænker på hende som person - at det hun kan være med til, det skal hun. Nogle dage lykkes det mere end andre; men sådan er det jo inden for al pædagogik"*. Det er også Mikalas bestræbelse ikke at 'gå ind og overtage', og dermed udelukke beboeren fra

selvstændighed og deltagelse. *“Jamen, der er udvikling, den er bare meget meget lille. Den sker meget langsomt. Men det er ikke det, der betyder det hele, synes jeg. Altså, hvis du er fyrrer år, bare du har det godt og kan bibeholde - det synes jeg så er vigtigt: at du ikke mister noget, forstået på den måde, at du taber de færdigheder, du så stadigvæk har. De skal selvfølgelig bibeholdes, og det kan vi hjælpe med til, ved ikke at gå helt ind og overtage og gøre alting for dem”* (Mikala Botilbud II). Megan forklarer, at det pædagogiske omdrejningspunkt således ikke er det pædagogen godt ved, der skal ske ('toilet'), men derimod mødet, der er det bærende. Det kan forstås sådan, at de i overenskomst med hinanden via den måde, de er sammen, kan få ordnet det, der skal ordnes. *“Hvis du hele tiden har fokus på, at det er dig og mig, der er sammen i stedet for ‘Nu skal du på toilet’ (- så kommer der nogen og koster rundt med dig og gør noget med dig) - men hvis vi er sammen, så snakker vi undervejs, eller spørger undervejs eller kigger på noget - de viser måske et eller andet ... det er det at møde hinanden, der bærer, ikke det andet”* (Megan Botilbud III).

Konkret foregår arbejdet med (at motivere beboeren til) at beboeren bibeholder deres færdigheder, svarer, vælger og deltager altså inde i pædagogens konkrete møde med den enkelte beboer omkring det, der rører sig i beboerens liv. Det kan være i forhold til udefrakommende begivenheder, der influerer i beboernes liv. Og det er ifølge pædagogerne i høj grad i de daglige tilbagevendende situationer, hvor beboerne præcist har behov for hjælp og støtte i forskellig grad, at der arbejdes med beboerens deltagelse for at bibeholde færdigheder og være aktive i deres liv med valg og deltagelse. *“Jamen er det en, der kan sige ‘ja’ og ‘nej’, så give mulighed på så enkelt niveau som muligt for at sige ja og nej”* siger Megan (Botilbud III) om sin arbejdsform. Hun forklarer, at *“Det er, hvordan arbejder man med mennesker, som er svage og finder de ressourcer, de har. I gamle dage var specialviden jo at arbejde med træning, hvor de ingen ressourcer havde. Det gør man heldigvis ikke i dag - man træner ikke der, hvor de ikke kan noget, fordi man ved jo godt, at det er der, hjerneskaden sidder, så der er ingen ting. Man kigger hele tiden på ressourcer”* (Megan Botilbud III).

Intervention, der vil dyrke beboerens ressourcer for deltagelse, foregår ofte i de tilbagevendende situationer, hvor beboeren har brug for hjælp eller støtte. *“Der er pædagogik i den måde, du bader på, fordi, hvor meget kan den beboer selv, fordi hvis hun nu kan tage strømperne af, er det vigtigt - og sandalerne, og hun kan hjælpe med at tage blusen af på en bestemt måde - Så hvis jeg bare hiver den af, så får jeg skæld ud, selv om der ikke er noget sprog, fordi ‘Du glemte at se mig, du glemte at have mig med’. Så der er pædagogik på mange planer”,* siger Megan (Botilbud III), hvormed samværet pointeres som det centrale igen. Et samvær som for pædagogen gør lydhørhed mulig for ikke at overtage, men derimod inddrager beboeren som deltagende med sine ressourcer. *“Selve samværet i forhold til den plejemæssige del, den er også utrolig vigtig, for ... det er jo et menneske, man hjælper, hvor man virkelig skal have forståelse*

for, hvad det er, man gør, og hvordan man gør det. Og det er jo meget individuelt, også den der utroligt tætte måde man er sammen på, hvor man virkelig skal have respekten med sig ... pædagogikken går meget ind i forhold til at være en hjælper så tæt på, og så kunne forstå, hvornår man er for tæt på, og hvornår det er, man guider, eller man overtager eller man - Det er nemt nogle gange, hvis man har travlt, at gøre tingene selv, men hvor man lige skal have øje for, hvad det er, de selv kan være med til, og hvor er deres grænser, og hvor er mine grænser. Så der synes jeg, det er ikke bare en opgave, man gør. Man tænker virkelige over, hvad man gør, og hvordan man gør tingene" (Mikala Botilbud II).

Fornemmelsen af den pædagogiske opgaveforståelse bliver tydelig her, for hvor det kunne være en plejeorienteret funktion, der var dagsorden, som del af den mangfoldighed af opgaver og komplekse kombination af 'kasketter', pædagogen har over for beboere, som har brug for meget omfattende hjælp i den slags tilbagevendende situationer, er det langt fra sådan opgaven italesættes. "Hun kan trods alt hjælpe til selv. Så jeg tænker det ikke som pleje, at hun skal i bad, og at jeg skal pleje hende i bogstavelig forstand. Jeg ser det mere som - Jamen jeg ved, at hun har kunnet og stadigvæk kan noget af det selv. Hun kan stadigvæk tage sin trøje af, hun kan stadigvæk hjælpe med at børste tænder, hun kan stadigvæk hjælpe med at smøre creme på. Sådan nogle ting. Og det tænker jeg da mere sådan pædagogisk - At det skal jeg styrke. Det er de ting jeg skal styrke. Det er ikke, at 'Nu skal jeg ind og pleje og vaske hende'. Det træder meget i baggrunden. Det er mere sådan, at hun skal bibeholde de ting, hun kan, og det skal hun øve sig i, for ellers mister hun de færdigheder. Dem mister hun, hvis hun ikke får lov at bruge dem. Så det er mere sådan, jeg tænker: Hvor meget har hun kunnet, hvad kan hun, og hvordan starter forløbet i forhold til at hjælpe med at få sin trøje af? Det er det mest overskyggende" (Maria Botilbud III).

Det pædagogiske arbejde under en vinkel om deltagelse handler således om en indsats, hvor selve mødet med beboeren som subjekt er 'projektet', frem for det at overtage eller mekanisere indsatsen over for/rundt om beboeren, som objekt for pædagogisk intervention. Mona erfarer, at det handler om en lydhørhed over for beboerens behov, så interventionen foregår på en tillidsbaseret måde, med respekt for beboernes tempi og funktionsmåde, sådan at de sammen finder ud af, hvordan de bedst kan udvirke den hjælp, de ved, beboeren har behov for. "[Hun er ny] og jeg tænkte 'lad hende nu lige', for vi skal også ind i, at hun skal have hjælp til at vaske sig. Men er der lige et par dage, hun ikke får hjælp sååh - Du skal ikke lige fare ind den første dag, hun er her. Lad hende nu lige finde ud af, at der er badeværelset og sådan: 'Her spiser vi'. Så må vi lige finde ud af, hvordan vi gør, i stedet for at lave overgreb på vedkommende og gå ind straks. Tillid Nu er det en tryk måde, og det er dejligt, når vi finder ud af det" (Mona Botilbud II).

I den bredde interviewmaterialet repræsenterer om pædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning qua de to interviewsteders forskellige beboersammensætninger, er det en indsats om beboerens selvstændighed og deltagelse, der handler om alt fra 'et skub', hvor pædagogen stimulerer til deltagelse ved at gøre situationen synlig for beboeren, som en situation med mulighed for deltagende aktivitet: *"Jeg fik hende til at støvsuge i sidste weekend. Og selvfølgelig kan hun det. Det har hun kunnet før. Og jeg spurgte hende stille og pænt, om hun havde lyst til at hjælpe mig med at støvsuge, fordi der var møgbeskidt - og selvfølgelig: Hun går lige ned i skabet og henter støvsuger"* (Mette Botilbud II). Til indsatsen med de allersvagest fungerende beboere om en inddragelse, der vedrører beboerens oplevelse af sammenhæng, hvor pædagogen er den direkte aktive. Det pædagogiske i *den* pædagogiske setting gør, er det samme - men på en lidt anden måde, idet hun skaber en forløbsoplevelse, hvor beboeren ikke sidder i centrum for, at alle mulige omsorgsydere går rundt om hende og gør alt muligt for hende, men oplever det pædagogen kalder helhed, fordi hun er med på sine præmisser. Det er på et 'ydre' plan ('det er vedkommendes ting, men det er ikke praktiske ting'), såvel som det tidligere omtalte mere indre plan ('tage sin trøje af, hjælpe med at børste tænder') ting, der vedrører eller ved inddragelsen kommer til at vedrøre beboeren. *"Jeg kan godt lide at have en helhed i det ... Hvis jeg er inde omkring en beboer ... jeg ved hun har noget vasketøj ... så kan jeg tage hende med derud ... det er ikke praktiske ting, der bliver gjort: Det er ligesom at inddrage dem - det er dit det her vasketøj ... det skal vaskes nu ... Det er en beboer, der skal hjælpes med nogle ting; men det er vedkommendes egne ting, som jeg så skal gå ind og hjælpe med til, gennem det at inddrage hende så meget som muligt, så hun får helhed i sit liv. Så det ikke bare bliver et sted, hvor der kommer nogen og gør noget og tager mine ting og bare gør de ting, som jo skal gøres ... Jeg synes, det er en helhed. Det skal være et helt forløb ... Jeg kunne aldrig finde på ikke at gå i vaskehuset, fordi jeg er pædagog, og det ikke er mit job - Nej, det er lige præcis det, der er mit job ... Det er det pædagogiske i det. Det er ikke det at få vasket, det er ikke det. Det er det, at hun er med i det. Det er det, at hun ser helheden"* (Maria Botilbud III). Via sin måde at møde beboeren skaber pædagogen altså et relevant tilbud om deltagelse, som helt konkret kan være at støvsuge eller svare ja/nej eller være med ude i vaskehuset og så videre. Det peger i retning af en pædagogik om en fortløbende omtanke for, hvordan den enkelte beboer med hans funktionsmåde kan inddrages.

Beboernes funktionsmåde kan siges at være et tema i interviewmaterialet om, hvordan man forstår udvikling og arbejder med udvikling. Udvikling italesat som en grundlæggende forståelse for socialpædagogikken og den udviklingspraksis, der ifølge pædagogernes italesættelser af udvikling arbejdes med i mødet med beboeren, er temaet i næste afsnit.

Fortolkninger af udvikling – udviklingsteoretisk viden og tro på udvikling

Der gør sig flere sameksisterende fortolkninger af udvikling gældende i interviewmaterialet. Den første er en direkte gennemgående måde at trække på normaludviklingsteori i pædagogernes italesættelser om socialpædagogik med voksne med udviklingshæmning. Den anden omhandler, hvordan pædagogen møder beboeren med tro på deres udviklingspotentiale (for samspil) inde i det pædagogiske handlingsliv. Her i afsnittet skal disse to fortolkninger af udvikling præsenteres hver for sig med henvisninger til neuropædagogikken, som botilbuddene arbejder med, som mulig bro eller overgangsforståelse.

Først strengen om normaludviklingsteorien som pædagogisk baggrundsforståelse. Den har at gøre med, at pædagogerne i interviewene næsten samstemmende understreger, at beboerne er kendetegnet ved at være 'børn i voksne kroppe'. *"Det er børn i voksne kroppe, og børn kan ikke leve et liv, uden at der er nogen, der hjælper dem"* (Megan Botilbud III). En indfaldsvinkel om beboerne som børn i voksne kroppe, ser ud til at understrege betydningen af viden om og kendskab til beboerens udviklingsalder set fra pædagogens italesættelse af deres arbejde. *"Dybest set kan man sige, at det er lidt børn i voksne kroppe. Altså, de er på et udviklingsniveau som børn. Så derfor giver det mening og rigtig gode forudsætninger faktisk, at have et afsæt i børns udvikling"* (Minna Botilbud III).

Interviewmaterialet viser, at det der i sådan en optik vægtlægges er, at trække på helt konkrete erfaring med børnehavebørn *"Det, at jeg har erfaring fra børnehaven, det er godt at have med herover i og med, at det er små børn i store kroppe Så det er rart at have normaludviklingen med sig. Det sparer jeg lidt med en gang imellem"* som Molly (Botilbud II) siger. Det samme ansporer Megan (Botilbud III) nye kolleger til at trække på. *"Noget af det jeg siger til folk, der kommer her, der har arbejdet med børn i børnehaven er, at de kan bruge rigtig meget viden om, hvordan børn reagerer i de her aldre fra nul til fem år. De kan simpelthen bruge den viden her ... De kan meget hurtigt læse, hvis de tør slippe det der med, at det er voksne, så kan de meget hurtigt læse, hvor deres udviklingstrin er henne"*.

Præmisserne for handling er således som udgangspunkt sat op med baggrund i forståelse af den pædagogiske opgave baseret på en udviklingsalder-forståelse af beboeren. *"Stadig er man jo fokuseret meget på, 'hvad er egentligt udviklingstrinnet? - Er det et børnehavebarn, vi har med at gøre faktisk?'. Pædagogikken og indsatsen er nemmere så, over for den enkelte, fordi man kan meget hurtigt inden for det her område stille alt for store krav og forventninger, fordi man tror mentalt, så er de ældre, end de er"* (Mikala Botilbud II). Mette (Botilbud II) siger *"fordi sådan kognitivt og mentalt så er de jo også fem år"*. Det jeg forstår Mikala og Mette snakker om er, at de arbejder med, at indsatsen må være yderst differentieret i og med beboerens på den ene side lave funktionsniveau (udviklingsaldertænkning i beboerforståelse), og på den anden side relativt

erfarne funktionsmåde som kommer til udtryk i det konkrete møde med den enkelte beboers erfaringer og potentiale, og at det (som opleves som et samtidigt møde med både et barn og en voksen i en og samme person) har konsekvenser for, hvordan pædagogerne intervenserer. *"Når vi laver handlingsplaner og udredninger og prøver at finde ud af, hvad udviklingstrin de er på, så tager vi udgangspunkt i: Jamen, hvis man er tre år i udvikling, selv om man er 55, men man er mentalt kun tre år, jamen det er jo der, man skal tage sit udgangspunkt, fordi det er jo det, de magter. Så tænker man selvfølgelig også på, at de har en utrolig lang livserfaring, som tit kan snyde i forhold til, at man tror 'hold da op, en treårig kan da ikke det og det', Nej, men de har måske prøvet tingen i 40 år, så det er sådan en indkørt erfaring, men mentalt så forstår de måske ikke handlingen"* (Mikala Botilbud II). Molly (Botilbud II) gør sig lignende overvejelser. *"Nogle gange kan man godt blive overrasket over, hvor meget der egentligt er tillært. Altså, man kan godt blive klar over, ja altså, hvor vigtigt det er at kende udviklingsalderen, for at kunne arbejde rigtigt og behandle – i gåseøjne – beboeren på den rigtige måde: Være samme med dem på den rigtige måde"*.

Spørgsmålet hertil er, hvordan der med sådan en udviklingsforståelse (af voksne, som har været tre år de sidste mange år) arbejdes med udvikling, for Mikala siger netop, at *"Det er måske nok en af de største opgaver, der er, at vi skal også sørge for, at de får noget udvikling, at de kommer videre, fordi det er os, der skal hjælpe dem på vej, hvis de skal videre i deres udvikling"*. Hun siger også, at *"Selvfølgelig bliver de inddraget i det, de magter, men det er også vigtigt at se på, hvad er det, de magter - ikke bare give dem et ansvar, som de ikke magter"*, hvormed den enkelte beboers funktionsniveau og funktionsmåde sættes i centrum for den pædagogiske opgave (tematiseret som inddragelse). Megan (Botilbud III) fortæller, at *"[Vi har en beboer, hun kan] blinke på venstre øje, og hvis hun blinker, betyder det 'Ja'. Hvis hun ligesom kigger væk, er det 'Nej' ... Så er det jo dig, der skal stille spørgsmålet, så hun kan svare ja eller nej. Men det skal stadig ikke være på et andet udviklingsniveau, end hvor hun er henne"*.

Det interessante, og grunden til at trække normaludvikling-forståelsen ind i analysen (ud over at den fremtræder som et omfattende mønster i interviewmaterialet) er, at pædagogerne samlet set kan siges at gøre opmærksom på, at de orienterer sig (arbejder med udvikling) i handlingshverdagen, mellem på den ene side en baggrundsviden om normaludvikling (viden som ikke kan være anderledes) og på den anden side i møder med beboeren (som kan være på så uendeligt mange måder), hvor udviklingsfokus er et andet.

Jeg har tidligere citeret Megan (Botilbud III) for at sige, at nu arbejder man med ressourcer frem for at træne der, hvor hjerneskaden er, som jeg fortolker er en udtalelse, der handler om områdets satsning på neuropædagogik, hvor udviklingsalder-fokuseringen (og den viden der ligger heri) får en ny form, der i højere grad medtager mødet med den konkrete beboer, som grundlægsforståelse af indsatsen, end tidligere tiders

indarbejdede teorier om udviklingsstadier har givet mulighed for. *“Så du skal hele tiden ind og læse og se på de signaler, der er og prøve hele tiden: Jamen, er det en, der kan sige ‘ja’ og ‘nej’, så give mulighed på så enkelt niveau som muligt for at sige ja og nej ... Og jeg skal kigge godt efter, men når du så bruger neuropædagogik, så er du inde og forholde dig til udviklingsalder, og det gør det alt andet lige lettere at stille kravene og udfordringerne, fordi så ved du, hvad udviklingsniveau vi snakker om ... så kan jeg meget bedre stykke et tilbud sammen - Men stadigvæk: Otte måneder - så er der måske mange ting, man kan; men hvad kan hende her på otte måneder? Hvad vil hun gerne?... Det kræver meget sådan venten og læsen og givne mulighed for at reagere”* (Megan Botilbud III). På den måde markerer pædagogen, at faglige kundskaber (neuropædagogik om udviklingsalder) er i spil i deres ‘stykket et tilbud sammen’, men på en måde, som imødekommer den individuelle beboers funktionsmåde, livserfaringer og præferencer. Det vil sige potentiale/ressourcer til for eksempel at sige ja eller nej og dermed have deltagelses- /selvbestemmelsesmulighed i sit liv. Og at præcist mødet med den konkrete individuelle beboer (‘hvad kan hende her på otte måneder’, ‘hvad vil hun gerne’) er væsentligt for pædagogen, for at det pædagogiske arbejde kan lykkes. Redskaberne til at finde ud af det i handlingslivet, hvor pædagogen møder beboeren, ser ud til at være pædagogens måde at give plads til beboeren (‘mulighed for at reagere’), og at det kræver af hende, at hun kan få øje på beboerens små signaler (hun må være ‘ventende og aflæsende’ af beboerens signaler). *“Vores opgave [er] at finde ud af, hvordan vi så kan kommunikere med hinanden, så vi forstår hinanden, det er en af de ting, som jeg synes er allervigtigst. Det tror jeg faktisk, jeg synes, er det fornemteste, fordi vi kan tolke, og vi kan tro og mene, men vi kan ikke altid vide det, så derfor synes jeg, kommunikation er så vigtigt. Og vi skal være rigtig dygtige til, især til de svage, at aflæse deres signaler, hvis de er så kommunikationssvage, så de ikke kan give udtryk - og selv om man kan give udtryk, så er det ikke sikkert man siger lige det, man egentligt mener”*, siger Mikala (Botilbud II).

Det leder mig frem til den udviklingsforståelse, som kommer til syne, når man kigger på, hvordan pædagogerne taler om udvikling, når de fortæller om deres møder med beboerne ude i botilbuddene. *“Det er da en succes hver gang, de rykker sig. Hver gang de udvikler sig, når de gør noget nyt, og man oplever, at det der har hun bare aldrig kunnet eller villet eller turdet før, og nu gør hun det. Det, synes jeg da, er helt ekstremt tilfredsstillende”*, fortæller Minna (Botilbud III).

Først og fremmest er det et blik for ‘udvikling i det små’, som ansporer pædagogerne i det videre arbejde. *“Der vil ske noget med dem, det har jeg sådan en tro på, at der gør ... man udvikler sig alle sammen. At det så sker med meget, meget små skridt her, det er sådan set fuldstændig uden betydning”* siger Maria (Botilbud III). Det er også en vilje til udvikling på beboerens vegne. I interviewet spurgte jeg Mikala (Botilbud II), om det var forkert at tolke det sådan, at pædagogerne har ambitioner med deres indsats.

Hun svarede, at *“Ellers tror jeg måske, det var lige meget. Hvis man ikke havde det, så skulle man jo bare være, kan man et eller andet sted sige. Så var det jo nok bare at få noget mad og blive vasket, og have det godt, hvis man ikke havde ambitioner for de her mennesker, at de kan nå noget mere, hvis vi som personale gør en indsats. Man skal tro på, at det kan nytte noget, det man gør. Det kan godt være, at man rammer forkert, det kan man sagtens, men så må man sige ... så må vi lave det om. Hvad gør vi så?”*. Man kan sige, at beboernes udviklingspotentiale bliver fremtrædende, når pædagogerne sådan lægger beboerens udviklingsmulighed over på egne skuldre og påtager sig motivationsarbejdet med det det indebærer om at 'lave det om' og 'prøve noget andet' som del af den pædagogiske intervention. Som jeg forstår Mette (Botilbud II), er det også beboerens udviklingspotentiale, hun peger på, når hun siger 'de er, hvor de er', men ikke vil, at de skal 'stå i stampe'. *“Jeg tænker jo, at det er jo det, man skal [lade sig overraske af beboernes kunnen]. Ellers står man jo bare i stampe, og det kan da også være det letteste; men det er ikke det, der er med til at højne, nej ... Altså, de er, hvor de er, men vi kan jo stadig udvikle rigtig mange ting”*.

Som jeg tidligere citerede Mikala, definerer hun det som en af de største pædagogiske opgaver, at de skal sørge for, at beboeren 'får noget udvikling, at de kommer videre'. Hun siger uddybende, at *“Tingene kan gå utroligt langsomt, inden man kan se en virkning af en indsats. 'Er det stadig det, vi arbejder med, eller har beboeren flyttet sig, så vi kan begynde at putte noget mere på? ... eller skal vi blive ved et år mere?' ... Det er jo noget, man hele tiden har i sit hoved ... Man inddrager det i dagligdagen ... selvfølgelig har man hele tiden i baghovedet, hvad det er for et mål, vi skal arbejde hen imod, og hvordan kommer vi derhen”* (Mikala Botilbud II).

Langsommeligheden er et vilkår og grundlag i arbejdet med udvikling med voksne med udviklingshæmning i botilbud – Det er, når Mikala siger, at de hele tiden vurderer, hvordan de kan arbejde hen imod det, der er relevant ud fra det kendskab, det giver at følge beboeren ('har han flyttet sig'). Megan (Botilbud III) siger, at *“at arbejde med voksne som er børn ... hvordan man hele tiden arbejder med næste udviklingstrin vel vidende, at det er ikke sikkert, de kommer derhen, men hvordan udfordrer man så inden for det. Det synes jeg er specialviden”*. Citatet kan siges at aktualisere den normaludviklingsteoretiske viden fra før men også, at den har en anden form, når det handler om 'at udfordre inden for det', som bliver den nødvendige pædagogiske handling, i mødet med den konkrete beboer, når man insisterer på, at der er udviklingspotentiale og at det pædagogiske arbejde ligger ved forpligtelsen til at finde ressourcerne, som det fremgår af analysen i det foregående.

Det kan fortolkes sådan, at det udviklingspotentiale pædagogerne arbejder med, er et udviklingspotentiale for samvær (for eksempel ja og nej til samvær). *“Der kommer også udvikling, selv om den selvfølgelig ved vores beboere sker meget langsomt - ... Jeg synes bare de par måneder, jeg har været her, at jeg kan se den ... For mig sker der det,*

at de løser mere op - jeg kommer sådan nogle skridt, at de svarer, nogle af dem der sådan kan det, de svarer, når jeg spørger om noget. Så altså, det grundlæggende for alt videre, det er simpelthen tryghed” (Maria Botilbud III). Næste afsnit handler om betydningen af tryghed og gensidighed i beboerens og pædagogens møde.

Beboerens tryghed og et gensidigt forhold

Minna (Botilbud III) fortæller, at efter flere måneders samvær med hendes kontaktbeboer er beboeren nu begyndt at vende ansigtet over imod hende, når de har deres ugentlige time sammen, og at *“Det ville hun ikke i starten ... Det tog lang tid, inden man rigtig fik lov til at røre hende i ansigtet - og der må jeg alt nu. Og det synes jeg, det er jo fantastisk, at jeg kan gøre en forskel i hendes liv”*. Minna peger altså på, at hun via sin indsats kan gøre en forskel i beboerens liv, således at (for eksempel) den beboer, der udviklingsmæssigt er baby, kan føle sig tryk – Igen kommer udviklingsalderforståelsen fra før til udtryk, som noget hun trækker på i sin måde at forstå, hvordan hun skal møde beboeren. *“Så hun er jo nærmest en baby i en voksen krop. Og hun skal jo matches udviklingsmæssigt på det niveau, som hun er. Så min fornemmeste opgave er, at skabe basal tillid gennem kvalitativ følelsesmæssig kontakt, sådan at hun kan føle sig tryk” (Minna Botilbud III).*

Samtidig indikerer hendes fortælling om sit arbejde med kontaktbeboeren noget om udvikling 'på en anden måde', som jeg introducerede ovenfor, for hun siger også, at *“Når jeg tænker på, hvordan hun var, da hun kom, så er det bare helt ekstremt, hvad der er sket med hende”* og specielt berører hun uddybende, at det der er sket er en gensidighed i beboerens lyst/evne til samspil med pædagogen, som man på den baggrund kan sige, beboerens udviklingspotentiale er karakteriseret ved (som da hun sagde, at beboeren nu vender ansigtet over mod hende, og som Maria fortalte om ovenfor om en beboer der 'løser op og svarer'). *“Altså, når jeg ser på mit relationsarbejde med min kontaktbeboer, så synes jeg, at det er et samspil, som beriger os begge. Jeg kan mærke, at hun har tillid til mig ... Der var et tidspunkt her i sommer, hvor hun sådan tog sin hånd sådan sansende op af min arm, det var bare sådan første gang, hun gjorde det, og jeg tænkte 'Det her, det er bare fantastisk' - og altså det giver mig glæde, at jeg kan mærke, at jeg giver hende noget, at jeg har betydning” (Minna Botilbud II).*

Megan udtrykker den gensidighed, jeg har identificeret, som væsentlig i pædagogernes italesættelse af deres handlingsliv, som en oplevelse af respons, som Minna også pegende på med at kunne mærke beboerens tryghed ved hende. Altså, har det, de har sammen, betydning for beboerens udvikling. Det vil sige, at beboeren (fordi han føler tryghed ved medarbejderen) på sin måde kan give respons, der er social. *“Det fornemmeste ... der hvor man virkelig tænker 'Yes, i dag var en god dag', det er at etablere det der møde med den anden person. Det der møde mellem to mennesker, hvor*

det ikke nødvendigvis handler om ord; men du ved, den anden er blevet mødt som person. Man kan se det lykkes, fordi de responderer. Og så får du faktisk den gave tilbage, at de faktisk møder dig. Det er rigtig fantastisk at gøre det” (Megan Botilbud III).

At beboeren således også møder pædagogen er jf. interviewene af stor betydning i det pædagogiske arbejde, for det viser pædagogerne noget om kvaliteten ved deres indsats. Om de gør det socialpædagogiske arbejde 'godt nok'. (De har ansvaret, og hvis det de gør, ikke virker, tænker de, 'hvad gør vi så?'). Mona (Botilbud II) siger, at det er en succes, når beboeren siger fra *”Det er rigtigt dejligt, når der er en der stejler og siger fra”*, og Megan (Botilbud III) sagde, som citeret tidligere, at hun oplever kontant respons på objektgørelse af beboeren (hvis hun ikke inddrages): *”så får jeg skæld ud, selv om der ikke er noget sprog, fordi 'Du glemte at se mig, du glemte at have mig med”*. Hun fortalte jo, at det skulle være et 'ægte møde': *”Jo mere de oplever, at du ser dem, så gider de også godt at være med til at vælge. Hvis de har en oplevelse af ikke at blive mødt alligevel, så gider de ikke at svare, så du kan bruge det til noget”*.

Konkret har responsen karakter af fysiske eller sproglige tilbagemeldinger, som pædagogen tolker som svar eller tilkendegivelser om deres samværs karakter og kvalitet. Mette forklarer, hvordan hun lærte at forstå betydningen heraf i sit møde med udviklingshæmmede under sin uddannelse. *”Først [i praktikken på en døgninstitution for multihandicappede børn], blev jeg utroligt forskrækket, da jeg kom ind. Også fordi alle de hjælpemidler der var. Jeg tænkte 'hold da fast'. Ja, jeg synes, det var en sygeplejeopgave jeg fokuserede på det i stedet for/ Jamen så lige pludselig fandt jeg ud af, at det at skulle hjælpe en i bad ... er jo en kæmpe stor pædagogisk udfordring. Og den kontakt man har, og den berøring man har, er jo ikke en sygeplejeopgave. Der er så meget andet i det; men det tog lidt tid at finde ud af det ... Jeg havde svært ved at kommunikere med dem, jeg havde svært ved at finde en indgangsvinkel til at kunne komme tæt på” (Mette Botilbud II).*

Annemarie: *”Hvad gjorde forskellen?”*

Mette: *”Der var en super lækker lille mongol dreng, som kom løbende efter mig og gav mig sådan en tungeslasker i nakken. Det var simpelthen den, der lige vendte det fuldstændig om. Fordi der fik jeg jo noget respons. Og hvor jeg også havde tænkt 'Hvordan kan jeg være sådan et sted, hvor jeg intet får tilbage, jeg får ingen kommunikation tilbage?' - Så kommer han og giver mig sådan et slask i nakken. Det var jo en super tilidserklæring, fordi jeg havde siddet og nusset hans fødder. Jeg skulle bare lige have tænkt det anderledes”*.

Den respons pædagogen oplever, når samværet/mødet lykkes, fordi hun mærker, at beboeren oplever, at mødet mellem dem er/har været meningsfuldt og opfylder beboerens behov på den ene eller den anden måde, er en gennemgående markering i interviewene om, hvad der er væsentligt i det fælles levede liv i botilbud. Maria (Botilbud III) siger, at *”Det er sådan min fornemmeste opgave, at kunne være til stede og give*

dem god tryghed, kunne se deres behov. Alle de små ting” og Mikala fortæller, at de som de forskellige medarbejdere de er, sagtens kan arbejde hen imod det samme med det omdrejningspunkt, at beboeren oplever tryghed, fordi de kender hinanden. ”Og personens kendskab til os som personale har også enorm stor betydning: At man føler sig tryk - Man skal lære menneskerne at kende lidt, før man giver udtryk for de ting, man gerne vil ... [Trygheden er, at de] er sammen med os i løbet af dagen. Finder ud af hvad vi er for nogle mennesker. Fordi vi er også meget forskellige. Selv om vi har aftalt, at vi gør sådan og sådan og sådan, så ved vi jo godt, at fordi vi er forskellige mennesker, at vi gør det på en forskellig måde alligevel ... Og det gør ikke noget, så længe at det overordnet er det samme, vi arbejder hen imod. Vi må gerne være forskellige” (Mikala Botilbud II).

Det er et mønster i interviewmaterialet, at beboernes tillid til medarbejderen og hans udviklingspotentiale om at ville og kunne samvær kræver, at pædagogen også er parat til at tage imod fra beboeren. Ligesom Mette fortalte med den lille dreng, der kom løbende efter hende. Det betyder, at det er en del af interventionen, at kunne være i (ikke forstå/opleve det som ufagligt), at det ikke er et forhold mellem pædagog og beboer, der er ensidigt givende fra pædagog til beboer. ”Hvis den anden ikke må give, så er det fordi jeg ikke synes, hun er god nok. ... det var en fantastisk oplevelse, at kunne se hvad det havde gjort ved hende, at hun var god nok til at give [massage] til mig, og at jeg ville tage imod fra hende ... Det kan du overføre til mange situationer ... Det er ikke bare mig, der er en, der skal give. Hvis det skal være ligeværdigt det her, især når jeg bestemmer så meget, så skal jeg også kunne tage imod” (Megan Botilbud III).

Mette udtrykker, at når hun møder beboeren som en, hun har behov for i deres samvær, er det befordrende for beboerens oplevelse af selvtilid. ”Jeg tror på, at jeg giver dem en utrolig selvtilidsfølelse, når det er, at de oplever, at de kan hjælpe mig med nogle ting ... De føler sig nyttige, og de er en del af det” (Mette Botilbud II). Konkret kommer det til udtryk i ganske dagligdags samvær med beboeren, hvor pædagogen ikke mister faglig autoritet ('ansvar og overblik') ved, at hun og beboeren, med pædagogens omtanke for, hvordan det kan lade sig gøre, kan hjælpe hinanden. ”Jeg kom galt af sted med noget bading (jeg er ikke ret god til at bage, det ved jeg godt), og så snakkede jeg med hende om det. Hun skraldgrinede og var fuldstændig: Tårerne de trillede ned. Og så resolut tog hun sit forklæde, tog det på og tog mig på skulderen og sagde, 'Du kunne da bare have kaldt på mig, lille ven'. Hvor jeg tænker, 'Prøv lige at se, det er jo en helt anden relation, hvor der er noget ligeværdighed i det' - For selvfølgelig er jeg pædagogen, og det ved jeg da godt, og det er også mig, der har ansvaret, og jeg har overblikket; men det behøver ikke altid være den der store forskel” (Mette Botilbud II).

Megan (Botilbud III) knyttede gensidigheden til magtaspektet ovenfor og sagde, at *“Det kan du overføre til mange situationer ... Det er ikke bare mig, der er en der skal give. Hvis det skal være ligeværdigt det her, især når jeg bestemmer så meget, så skal jeg også kunne tage imod”*. Mette (Botilbud II) siger, at *“der er noget værdighed i det, at det ikke kun er en bruger og en pædagog”*. *“Man [er nød] til at forholde sig til, hvor flot det egentligt er ... Det er det, hun kan give, og det kan jeg tage imod. Og så er hun pave stolt”*, siger Megan (Botilbud III), hvormed man kan sige, at der knyttes an til beboerens ressourcer, som en der kan deltage i et ligeværdigt menneskeligt samspil på sine præmisser, når pædagogen arbejder med, hvordan deltagelse via deres samspil, kan lade sig gøre præcist for den beboer.

Afrunding

Formålet med interviewdelen af undersøgelsen, som supplement til den feltbaserede viden om socialpædagogik i botilbud, var overordnet at lade det studerede pædagogiske felt om socialpædagogik med voksne med udviklingshæmning optræde bredt i undersøgelsen. Både metodemæssigt inden for en kvalitativ tilgang og som pædagogisk felt om erfaringer med arbejde med beboere med allersværest funktionsmåde og så områdets mere velfungerende beboere, men stadig stærkt indsatsbehøvende gruppe.

Interviewanalysen havde pædagogernes egne italesættelser som omdrejningspunkt. I en kompleks sammensat opgaveoplevelse fremtræder, ud over en 'advokatliggende rolle' som overordnet set varetager beboerens bedste over for og i forhold med det omgivne samfund, særligt en 'pædagogisk samværsrolle', som blev gjort til genstand for den nærmere analyse af interviewene.

I interviewanalysens første tema var pædagogernes forventning til deres egen indsats til beboerens bedste afsæt til at forstå pædagogernes intervenserende rolle. Det er som motivator, at pædagogerne påtager sig at arbejde med at finde den helt rigtige måde at møde beboeren, så beboeren kan ville det, der er godt/bedst for ham og være aktivt vælgende i sit liv. Centralt var det, at det motiverende arbejde indebærer pædagogernes pågående overvejelser over den magt, det implicerer at arbejde med motivation af beboeren. Som sådan vedrørte magtrefleksionerne, at pædagogen sørger for, at beboeren har deltagelsesmulighed og valg, der er afpasset den enkelte beboer. Det indebærer, at pædagogerne må se i øjnene, at det bare 'er sådan', at de ikke kan stille helt reelle valgmuligheder. De overvejer således, om deres motiverende mellemkomst indebærer manipulation af beboeren. Pædagogerne legitimerer deres motiverende indsats med henvisning til, at de er ansat til, på baggrund af deres faglighed og mulighed (som beboerne med deres funktionsmåder ikke selv har) at vide, hvad der er bedst.

I analysens andet afsnit var det beboerens potentiale ved inddragelse, der var temaet. Afsættet var, at ved det rigtige møde med beboerne, hvor pædagogen er lydhør

over for beboeren og ser vedkommende, bliver det muligt at motivere beboeren til at ville vælge, sige til og fra mv. Således drejede den pædagogiske intervention, under en vinkel om deltagelse, sig om at pædagogen arbejder med at møde beboerne på en måde, der giver beboeren mulighed for at være aktiv på hans egne præmisser. Som sådan er pædagogen en støtte til deltagelse, uanset om det for eksempel drejer sig om beboerens ja til at arbejde med sorg, til at spise eller til at tage tøj af før bad. Måden at arbejde med deltagelse på er at gøre samværet med beboeren som subjekt til det bærende, frem for det der skal gøres med eller omkring beboeren til dagsorden i indsatsen.

Afsnittet om fortolkninger af udvikling var temaet i interviewanalysens tredje delafsnit. Jeg fremhævede i den forbindelse to strenge om henholdsvis en forståelse af beboeren baseret på normaludviklingsteori, og en udviklingsforståelse om beboernes potentiale for udvikling i selve det tryghedsbaserede møde mellem beboer og pædagog. Den udviklingsteori baserede forståelse lå i en omfattende markering i interviewmaterialet om beboeren som 'barn i en voksen krop', som ser ud til at gøre det relevant for pædagogerne at trække på viden om barnets normaludvikling, som baggrundsforståelse af, hvad det er for en intervention, der skal udvirkes. I mødet med beboerne ser det ud til, at den udviklingsteoribaserede tilgang 'blødes op', for her er det den konkrete beboers kunnen og præference, der spiller ind i, hvordan den udviklingsorienterede indsats bliver. Underliggende her er fra pædagogernes side en markant tro på, at udvikling er mulig, selv om vilkåret er, at udvikling sker langsomt. Det ser ud til, at udviklingspotentialet især ses som en vilje til og kunnen samvær.

I analysens sidste afsnit fortsatte tråden om udvikling af beboernes kunnen/villen samvær med pædagogen. Her tematiseret som trygheds- og gensidighedsaspekter. Et gensidigt forhold indebærer ifølge interviewene først og fremmest beboerens tryghed via kendskab til medarbejderne. Den tryghed giver anledning til beboerens udvikling, fordi så tør, kan og vil beboeren noget, som vedkommende ikke har turdet, kunnet eller villet før – Det ser ud til i høj grad at være relateret til samvær med pædagogen, beboeren kan, som så kvalificerer deres kontakt, så der kan arbejdes med valg, deltagelse, selvbestemmelse mv. Centralt stod pædagogens pointering af, at forholdet må være gensidigt på en sådan måde, at pædagogen viser beboeren, at beboeren er 'god nok' ved også at ville tage imod (en fysisk tilkendegivelse, konkret hjælp etc.) fra beboeren, sådan at det ikke ensidigt er et forhold baseret på en modtagende beboer.

Opsamling

Formålet med projektet var at undersøge begrundelser i socialpædagogisk arbejde fra et antropologisk perspektiv. I rapportens introduktion ridsede jeg en af de historier op, som tidstypisk omgiver socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud. Det var historien om, at praksis i teoretikernes øjne mangler et fælles fagligt begrebs- og tolkningsapparat og risiko for, om man i stedet for faglig kundskab trækker på hverdagskundskab, fordi den pædagogiske arbejdsplads er beboernes hjem. Disse bekymringer for socialpædagogikkens begrundelsesgrundlag giver anledning til nysgerighed over, hvad en antropologisk undersøgelse kan bidrage med, om den handlingsvirkelighed pædagogerne arbejder i og skal begrunde.

En antropologisk undersøgelse indebærer både den udefrakommende udforskers analytiske distance, som kan beskrives som vilje til at forstå, hvad det komplekse liv i det studerede felt kan betyde, og den indefra undersøgendes stræben efter nærhed med fokus på at gøre oplevelser af, hvordan livet i den studerede felt giver mening. Min ambition var således at starte ved den pædagogiske handlingshverdag. Det vil sige ved kernen af det socialpædagogiske arbejde, hvor pædagoger og beboere mødes. Altså at lade praksis tale, og data opstå i mit møde med de forskelligt positionerede handlende agenter i botilbud.

For at rette mit blik mod begrundelser, sådan at begrundelser kan undersøges fra et antropologisk perspektiv, konstruerede jeg min pædagogisk antropologiske iagttagelsesledende interesse om intervention. Hermed kan mødet mellem beboerne som dem, der skal interverneres overfor, og medarbejderne som skal intervenere studeres. Begrebet inddrager både beboere og pædagoger som aktører i forhold til, hvordan indsatsen bliver, og det giver analytiske muligheder, fordi det er anderledes, men ikke helt forskelligt fra botilbudsområdet egen måde at fremstille den pædagogiske opgave.

Med mit antropologiske bidrag til feltet - praksisfeltet såvel som forskningsfeltet, ville jeg fortælle en anden historie, end de historier andre interessenter i og uden for handlingshverdagen i botilbud fortæller, således at de forskellige historier kan supplere hinanden.

I feltberetningen og den supplerende interviewanalyse formidlede jeg, med kategorier genereret via analyse af de forskellige former for materiale henholdsvis inde fra den deltagende observation i botilbud I & II og italesættelser fra interview med pædagoger i botilbud II & III, undersøgelsens indsigter om, hvad der på baggrund af min undersøgelse kan siges at kendetegne pædagogiske interventioner i botilbud.

For feltstudiets vedkommende blev det en beretning om fire sammenhænge eller sociale steder for pædagogisk intervention: 1) Handling der vil fremme noget, 2) Handling i forud definerede situationer, 3) At pædagogen opfinder handling i opdukkende situationer og 4) At pædagogen agerer kompenserende i sit samvær med beboeren.

Det var på baggrund af mit argument om, at analysen viser, at beboeren altid 'er i Noget', som henviser til, at beboeren er i et asymmetrisk, men tilstræbt eksistentielt ligeværdigt forhold, hvor både pædagog og beboer er tilsættende, at netop de fire kategorier blive genereret.

Det interessante her på den anden side af analysen, er den indre sammenhæng mellem de fire kategorier: Det viste sig både at være et vilkår for pædagogen, at beboeren altid tilsætter uanset 'typen' af sammenhæng, de er i sammen, og at det er beboeren som tilsættende, der er selve det, pædagogen ved sin etiske, kompenserende og kendskabsbaserede mellemkomst præcist arbejder med at fremme. For hvis hun fremmer beboerens muligheder som subjekt, lykkes hendes arbejde: Hun møder en tilsættende beboer, det vil sige en beboer, der er kendt ved sine ressourcer frem for ved sin udviklingshæmning. Det pædagogik således kommer til at skulle begrunde er altså ikke en oprindelig hensigt eller en ensidig indsats fra sin side; men en situation/pædagogik præget af, at de er to tilsættende parter.

For interviewanalysens vedkommende stod det centralt, at pædagogen sætter sin egen indsats i centrum for, hvorvidt beboeren har rum til at fremtræde ved sine potentialer som medmenneske. Altså, som en der kan indgå i gensidigt socialt samvær. Det vil sige, at det der kommer til at være særligt fremtrædende, som indsigt i det socialpædagogiske arbejde på baggrund af interviewanalysen, er pædagogernes insistering på, at hvis beboeren bliver mødt som en, der kan, med det det kræver af pædagogen som motivationsarbejder, beboerens tryghed ved medarbejderen¹³ og inddragelse af beboeren på en individuelt afstemt måde, så vil og kan beboeren også samspil.

De fire kategorier genereret via analyse af interview med pædagogerne var: 1) Pædagogernes motiverende rolle og overvejelser over magtaspektet, 2) Beboerens potentialer ved inddragelse, 3) Fortolkninger af udvikling om udviklingsteoretisk viden og tro på at udvikling er mulig og 4) Beboerens tryghed og et gensidigt forhold.

Perspektiver til det socialpædagogiske praksisfelt

Det første tema i feltberetningen vedrørte, at analysen viser, at pædagogerne vil fremme noget med deres indsats. De er på arbejde med beboeren, når de er i botilbud. Jeg vil tro, at handlingssammenhængen om at fremme noget, er den sammenhæng pædagogerne, i deres eget beskrivende, evaluerende og dokumenterende arbejde, selv tilkender størst opmærksomhed. Den måde de arbejder etisk med værdier og normer for, hvad der er bedst for beboeren, står formentligt i direkte forbindelse med overordnede fælles værdigrundlag, målsætninger og specifikke handlingsplaner. Der-

13 Hertil må nævnes at beboerne i botilbud, jf. en af de interviewede pædagoger, gennem et liv må påregnes at møde fire tusind mennesker (medarbejdere), hvormed det ikke er mærkeligt at opbygning af tryghed spiller en stor rolle – igen og igen og igen, med de medarbejdere som for tiden arbejder i botilbud.

med står deres fremmende arbejde også i stærk forbindelse med det, omverdenen (den nære ledelse såvel som ledelse på et højere plan) vil vide om og vurdere indsatsen på. Den pædagogiske tilstedeværelse kan næsten opfattes som en tilstedeværelse, der har som formål at 'ville fremme noget', som et vilkår ved et arbejde, hvis resultater skal dokumenteres.

En stor del af den pædagogiske intervention vedrører det konkrete arbejde med at fremme beboerens almene rettigheder sammen med arbejde med at fremme det, der fremtræder som væsentligt i mødet med den enkelte beboer. Det er under begge omstændigheder et arbejde om beboerens selvbestemmelsesret, valgmuligheder, deltagesformer og integritet i en indsats, som også drejer sig om, at beboeren har brug for professionelle, som kan rette beboerens opmærksomhed mod og motivere til at træffe konsekvensgode valg. Det er også en indsats i mødet med beboerne, som nogle gange ligger i en zone imellem hensyn til/arbejde med den individuelle beboer og arbejdet med beboergruppen. Det kan gøres til kilde til overvejelse, hvordan disse forhold mellem beboerens selvbestemmelse og pædagogens viden-bedre og mellem individ og fællesskab, under en vinkel om 'at fremme' befordre eller udfordre det pædagogiske arbejde i botilbud.

Det næste tema i feltberetningen omhandlede, at pædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning også er præget af, at pædagogerne handler i situationer, som på forskellig måde er defineret på forhånd. Feltstudierne viser, at det opretholdes, at handlingshverdagen er på den måde, fordi man skal løse tilbagevendende situationer pædagogisk ens. Men også ved beboernes forventning herom, og via pædagogernes beboerforståelse om, at beboerne grundlæggende har brug for forudsigelighed og rutine. Der sker altså en gensidig afstemning på flere planer, som får hverdagen til at ligne netop hverdag. Man må være opmærksom på i hvor høj grad og i hvilke sammenhænge, det er befordrende for det pædagogiske arbejde med beboerne og for den enkelte beboer. Kategorien om forud definerede handlinger giver mulighed for diskussion af egen praksis: For eksempel at se på, hvor der har formaliseret sig handlingsmåder, som man simpelthen ikke længere har øje for, fordi de så at sige er blevet 'selvkørende'. Man kan spørge sig om pædagogisk praksis med voksne med udviklingshæmning skal fungere mere eller mindre på den måde. Hvilken sikkerhed forud defineret handling i det socialpædagogiske arbejde giver, og om det er en form for sikkerhed, man ønsker mere eller mindre af. Det er den handlingssammenhæng af de fire, hvor beboeren har mindst tilsætningsmulighed, men også en handlingsform hvor beboerens 'bedre' tilsætningsmuligheder med den regulering, der ligger i handlingssammenhængen kan være motiv.

Opfindelse af relevant pædagogisk handling i opdukkende situationer, var feltberetningens tredje tema. Perspektiverne til praksisfeltet i forhold hertil drejer sig om, at denne side af praksis, der udgør en stor del af det pædagogiske handlingsliv, nok er

den del, som nyder mindst dokumenterende indsats. Både fordi det kan være svært at sætte begreb på denne omfattende del af praksis, hvor pædagogen bruger sit kendskab til den enkelte beboer og hele tiden møder beboerne i hver sit dagsforløb og med forskelligartede behov i situation efter situation efter situation. Og fordi det kan være man ved, at den del af indsatsen ikke umiddelbart ses, som de målbare resultater af den pædagogiske indsats, det omgivne samfund efterspørger.

Jeg håber, at min fremstilling af, hvor stor og vigtig en del af det pædagogiske arbejde, der foregår i opdukkende situationer, kan anspore til at anerkende denne handlingsform som yderst faglig. Måske kan mine kategorier om opfindsomhed og kontaktsomhed give anledning til diskussion og øget synlighed af handling i opdukkende situationer. Der er brede perspektiver for pædagogisk arbejde i beboernes 'ja' til samspil med pædagogen, når beboeren er kontaktsom. Men man må i den forbindelse også være opmærksom på den fagligt-personlige belastning, der kan ligge i, at der hele tiden dukker situationer op, der skal handles fagligt på. Opmærksomheden må også rettes mod, hvordan beboerens kontaktsomhed bruges, fordi medarbejderens mulighed for at 'ombruge' kontakten er en risiko her.

Den sidste fremanalyserede sammenhæng for pædagogisk intervention er de handlingsammenhænge, hvor pædagogen kompenserer for det, beboeren selv ville have gjort, dersom han havde kunnet. Da temaet begyndte at tegne sig for mig som et mønster om den pædagogiske handlingshverdag med beboerne, spurgte jeg en af pædagogerne, hvad hun mente om at forstå en del af sit arbejde som kompenserende. Hun svarede i første omgang, at hun ikke brød sig om det, fordi hun mente, der lå en objektgørelse af beboeren heri. Senere kom hun tilbage og sagde, at hun ved nærmere eftertanke godt kan forstå dele af sin indsats som kompenserende, for på linje med at beboerne ikke skal undvære de hjælpemidler, de har brug for, skal de heller ikke mangle den støtte, de har brug for for at indgå i det, der sker, som dagligdagen hele tiden er præget af.

Set sammen med interviewanalysen kan man sige, at en endog stor del af det pædagogiske arbejde, når det der arbejdes med er beboerens selvbestemmelse, deltagelse, socialitet og muligheder for at træffe valg, er præget af det, jeg i feltberetningen har kaldt kompenserende handlinger. Et afsluttende perspektiv til praksisfeltet er, at denne del af den pædagogiske intervention må være god at synliggøre, for det er jo den del, hvor pædagogen præcist bruger pædagogikken til at lade beboeren fremstå så værdigt og tilsættende, med al den plads netop han har lyst til, mulighed for og evne til i den konkrete situation – inde i botilbud, såvel som i forhold til det omgivne samfund.

Referencer

- Andersen, N. Å. (1999). Fra metode til analysestrategi. I: *Diskursive analysestrategier*. Frederiksberg Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Andersen, P. Ø. (1996). Pædagogik som videnskabelig teori og professionel praksis. *Social Kritik*, nr. 44/96.
- Baumann, Z. (2007). Society Enables and Disables. *Scandinavian Journal of Disability Research*, vol. 9, no. 1.
- Bengtson, S. (m.fl.) (2003). *Handicap, kvalitetsudvikling og brugerinddragelse*. København: AKF Forlaget.
- Broe, L. (2003). Det etnografiske eventyr – fra laboratorium til eksperimentarium. I: Hammershøj (red.): *Mellemværender Festskrift til Lars-Henrik Schmidt*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Bryderup, I. M. (2005). Nødvendigheden af beskrivelser af socialpædagogisk arbejde – for praksisudvikling og for professionen. I: Bryderup (red.): *Socialpædagogisk arbejde med børn og unge. Beskrivelser og dokumentation*. København: Socialpædagogernes Landsforbund.
- Bryderup, I. M. (2008). Socialpolitik, socialforskning og socialpædagogik. I: Bryderup (m.fl.): *Aktuelle udfordringer i socialpædagogikken*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Carlsen, S. R. & L. Richter (2008). Kritik: Københavnske bosteder for handicappede kritiseres. I: *Information*, den 12.9.2008.
- Center for kvalitetsudvikling (2008). *De pårørende har ordet. Landsdækkende pårøndeundersøgelse på boformer for voksne personer med handicap. Landsrapport*. (www.regioner.dk)
- Christensen, B. M. (1994). *At interviewe for at lære*. Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.
- Christensen, K. (2004). *Hverdagstvang i private rum*. SOR-rapport, nr. 6 /2004.
- COWI/SUS (2002). *Evaluering af erfaringerne med institutionsbegrebets ophævelse på handicap-området, 1998-2002*. (www.social.dk)
- Esmark, B. L. & N. Å. Andersen (2005). Socialkonstruktivistiske analysestrategier - en introduktion. I: *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Roskilde Universitetsforlag.
- Etikos APS (2007). *Det gode liv i egen bolig*. (www.social.dk)

Folkestad, H. (2003). *Institusjonalisert hverdagsliv En studie av samhandling mellom personale og beboere i bofelleskap for personer med utviklingshemning*. Bergen: Det samfunnsvidenskabelige fakultet.

Folkestad, H. (1997). *Ramme inn og gi handlingsrom*. (www.hdl.handle.net)

Gjertsen, M. (2008a). Gentagelser Standvænge-metoder findes stadig. I: *Information*, den 8.09.2008.

Gjertsen, M. (2008b). Manglende uddannelse i socialektoren. I: *Information*, den 10.9.2008.

Gulløv, E. & S. Højlund (2003). *Feltarbejde blandt børn Metodologi og etik i etnografisk børneforskning*. København: Gyldendal.

Hammershøj, L. G. & E. B. Petersen (2001). Kan man slå sig på en konstruktion?. *Sociologi i dag, Årgang 31*, nr. 2/2001.

Hammershøj, L. G. (m.fl.) (2004). *Programbeskrivelse for Forskningsprogrammet Socialanalytisk Samtidsdiagnose*. (www.dpu.dk)

Handegaard, T. L. (2005). *Tvang, magt og ambivalens*. Universitetet i Tromsø. Institut for sosiologi.

Hastrup, K. (2003). Introduktion. Den antropologiske videnskab. I: Hastrup (red.). *Ind i verden En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.

Holm, C. (2008). *High on love*. København: BUPL.

Højlund, S. & A. Stokholm (2002). Antropologer på Børnehjem. *Tidsskrift for socialpædagogik*, nr. 10.

Højmark, A. (2008). Metodiske overvejelser over feltarbejde i bo- og dagtilbud for voksne udviklingshæmmede og fysisk handicappede. *Tidsskrift for socialpædagogik*, 2008, nr. 22.

Jansson, B. R. (2002). *Vardagslivets arenor. Om människor med utvecklingsstörning, deras vardag och sociala liv*. Göteborgs Universitet. Institut för socialt arbete.

Jensen, V. B. (2008). Efteruddannelse: Gammel bagage til nye opgaver. *Børn&Unge – fagblad for pædagoger og klubfolk organiseret i BUPL*. (www.bupl.dk)

Johnson, E. & K. Svensonn (2005). Theory in social work – some reflections on understanding and explaining interventions. *European Journal of Social Work*, 8:4.

Kayser, S. (2005). *På den anden side - etik dilemmaer og omsorg*. Ringsted UFC Handicap.

Kjærgaard, H. (2008). Socialpædagogikkens komplekse vidensgrundlag, etik og rekruttering. I: Bryderup (m.fl.): *Aktuelle udfordringer i socialpædagogikken*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Koba, L. (2008). Praksisfortællinger som refleksions- og dokumentationsmetode i socialpædagogik. I: Bryderup (m.fl.): *Aktuelle udfordringer i socialpædagogikken*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Kvale, S. (1990). Det kvalitative interview. I: Andersen (red.): *Valg af organisationssociologiske metoder - et kombinationsperspektiv*. København: Samfundslitteratur.

Københavns Kommune / Socialforvaltningen, MR Handicap / Etikos. *Etisk kodeks Etik Holdninger Værdier* (udleveret materiale v. etik-temadag i Botilbud. Oktober 2008).

Langager, S., O. Robenhagen, A. Højmark og P. Allerup (2009). *Socialpædagogik i botilbud for voksne med varig nedsat psykisk funktionsevne*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Langager, S. (2006). Socialpædagogik - som forskningsfelt. *Tidsskrift for socialpædagogik, 2006*, nr. 18.

Larsen, E. (2008). Reformér botilbuddene til de handicappede. I: *Berlingske Tidende*, 12.02.08.

Lehmann, C. (2008). Man kan ikke måle sig til kvalitet. I: *Information*, den 2.07. 2008.

Marcus, G. E. (1998). The Uses of Complicity in the changing Mise-en-Scène of Anthropological Fieldwork. In: *Ethnography through thick and thin*. New Jersey: Princeton University Press.

Marcus, G.E. (2002). Beyond Malinowski and After Writing Culture: On the Future of Cultural Anthropology and the Predicament of Ethnography. In: *Australian Journal of Anthropology, vol.13, Issue 2. /Aug. 2002*.

Marthinsen, E. (2004). "Evidensbasert" – praksis og ideologi. *Nordisk sosialt arbeid*, nr. 4.

Mathiesen, R. (1998). Refleksion, relation og metode i pædagogikken. *Social Kritik*, nr. 57-58/1998.

Mathiesen, R. (2006). Sosialpedagogikk som oppdragelses- eller sosialiseringsteori. *Nordisk Pedagogikk*, nr. 01/2006.

- Mathiesen, R. (2008). Fokus på socialpædagogikkens teoretiske grundlag. (www.socialpædagogik.dk)
- Mehlsen, C. / B. Kirkebæk (2007). Samfundet skiller stadig flere ud. *Universitetsmagasinet Asterisk*, nr. 34.
- Michelsen, V. (2005). Viden er værktøjet. *Socialpædagogen*, nr.15, 29.7.2005.
- Mygind, J. (2007). Ildsjælene og de apatiske. I: *Weekendavisen*, den 23.2.2007.
- Nirás Konsulenterne (2008). *Undersøgelse af bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune*. (www.lev.dk)
- Nissen, J. / J. Hedegaard Hansen (2007). Retten og pligten til det gode liv. *Universitetsmagasinet Asterisk*, nr. 34.
- Paulsson, J. & B.R. Jansson (red.) (2008). *Boende och sociala sammanhang - för människor med funktionshinder*. Malmö: Studentlitteratur.
- Rasmussen, K. (2008). De bortgemte. I: *Information*, 22.1.2008.
- Robenhagen, O., S. Langager, A. Højmark og P. Allerup (2009). *Den daglige forskel – omsorgsmedhjælpere i bo- og dagtilbud til voksne med psykisk og/eller fysisk handicap*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.
- Schmidt, L-H. (1996). Den forskning, som kunne give pædagogikken og dens praktiske resultater saft og kraft, må ikke spilde kræfterne på undersøgelser, som andre på forhånd har udråbt som de relevante. (www.uvm.dk)
- Schmidt, L-H. (1999 A). Det sociale træf – om praktisk-poetisk filosofi. I: *Diagnosis i Filosoferende eksperimenter*. København: Danmarks Pædagogiske Institut.
- Schmidt, L-H. (1999 B). Læring i praksis. I: *Diagnosis III Pædagogiske forhold*. København: Danmarks Pædagogiske Institut.
- Socialministeriet (2007). *Vejle til et godt liv i egen bolig*. (www.social.dk)
- Socialpædagogen (2007). Strandvænget – Billeder af en afmagtskultur. *Socialpædagogen*, nr. 4, 23.februar 2007.
- Socialpædagogernes Landsforbund (2008). *Notat: Fremtidens socialpædagogik på voksen-handicapområdet*. (www.sl.dk)
- Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd (2002). *Vejledende retningslinjer for Forskningsetik i Samfundsvidenskaberne*.

Staunæs, D. & D. M. Søndergaard (2005). Interview i en tangotid. I: Järvinen & Mik-Meyer (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag.

Sørensen, D. (2005). *Omsorgskonstruktioner*. Systime Academic.

Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: Seek.

Resume

Rapporten præsenterer et antropologisk perspektiv om socialpædagogik i botilbud for voksne med udviklingshæmning. Dermed er interessen fokuseret på det, medarbejderne, som dem der skal intervenere og beboerne, som har behov for og ret til støtte, gør sammen i hverdagslivet i botilbud.

Rapportens analyser bygger på otte ugers feltstudier med deltagende observation suppleret med kvalitative interview med syv pædagoger. Samlet indgår tre botilbud, udvalgt ved deres forskellighed, i projektet.

I feltrapporten står det centralt, at i medarbejdernes møde med beboerne møder de *tilsættende* beboere, som med deres indvirkning på situationerne, de er i sammen, præger den pædagogiske opgaveløsning. Den gensidige påvirkning af situationerne, udgør i rapportens antropologiske perspektiv grundlaget for at forstå og formidle sammenhænge i socialpædagogikkens handlingsrum, som pædagogen skal begrunde.

I rapporten formidles fire sådanne sammenhænge, hvoraf én er særlig bemærkelsesværdig. Det er 'at opfinde pædagogisk handling i hverdagens kontaktsomhed', for via opfindsom handling i mødet med beboerne, udvirker medarbejderne pædagogik i hverdagens samspilssituationer, såvel som i to af de øvrige sammenhænge for pædagogisk mellemkomst rapporten fremstiller om 'at fremme noget' og 'handling i forud definerede situationer'.

Konklusionen er, at det at handle opfindsomt, efterhånden som behov for intervention dukker op, ikke er at handle hovedløst eller tilfældigt. Via opfindsom pædagogisk handling kan medarbejderen bl.a. kompensere for det, beboeren selv ville have gjort, dersom han havde kunnet, så han i deres samvær kan fremstå så selvstændig på sine præmisser som muligt. 'Kompenserende handling' er feltberetningens fjerde og sidste kategori.

I interviewanalysen står det netop fremtrædende, når det er pædagogernes egne italesættelser der sættes i centrum for analyse, at medarbejderne arbejder målrettet og fokuseret med, at beboeren kan fremstå med sine ressourcer (frem for ved sin funktionsnedsættelse) i deres møde. Arbejdet med beboerens ressourcer, og hvordan beboerne mødes som ressourcehavende og støttes som ressourcebrugende formidles i interviewanalysen gennem fire kategorier om hhv. 'motivation og magt' 'inddragelse'. 'udviklingsfortolkninger' og 'tryghed og gensidighed'.

Bilag 1: Forskningsetiske overvejelser

Det er især en følsomhed over for beboernes og medarbejdernes måder og muligheder for at sige til og fra over for min undersøgende tilstedeværelse, der præger de etiske overvejelser i projektet. For som deltagende observatør i botilbud, er jeg midt i beboernes private liv, og jeg kommer næsten omgående nær deres behov og er til stede i udmøntningen af medarbejdernes svar på beboernes behov for ofte meget tæt personlig hjælp og støtte.

Derfor er spørgsmålet om at deltage i projektet på informeret grundlag meget væsentligt i botilbud; men også meget vanskeligt. Beboernes indvilgelse i eller accept til mig om, at jeg må være der, kommer tydeligt til udtryk, når jeg er der i hverdagen, for jeg inviteres til at deltage i beboerens liv af beboeren selv. Det er at holde under arm, frisere hår, et knus, det er når en beboer siger *"Ska' den bette pige ik' spise med?"*, eller når en beboer dækker bord til en til ved siden af sig selv og siger *"Damen"*. Eller når en beboer griber fat i mit ben og hiver mig tilbage i sofaen, når jeg vil rejse mig, efter vi har siddet og snakket og holdt i hånd. Og modsat, når en beboer siger *"Det er alt for mange"*, er det tid til at trække sig og sige, at jeg da bare kan sidde her i stuen, mens han og medarbejderen går ind og ser på togbane på værelset. Eller sige tak for i dag under hjemmedagturen på Strøget, da beboeren træder mig over tærne og sikkert vil have, at det skal være 'os to' som det plejer - altså eksklusivt hende og pædagogens tur.

I Botilbud I ligger der forudgående samtykke til undersøgelsen fra beboernes pårørende, mens beboernes eget samtykke som sagt kun kan gives fra øjeblik til øjeblik og kun til min tilstedeværelse, ikke til hvad 'det hele' skal bruges til. I Botilbud II overtog jeg medarbejdernes forståelse af, at beboerne udviklingsmæssigt er mellem tre og seks år, men har en masse erfaringer med sig gennem livet og fortalte, at *"Jeg er her for at lære noget om, hvordan det er at bo og arbejde her i Botilbud, for det ved jeg ikke noget om. Derfor skriver jeg noget ned om det"*. En beboers kommentar er *"Det er altid rart med selskab"*, mens en anden er optaget af, hvornår jeg kommer igen og en tredje interesserer sig for, om jeg går i skole.

At gennemføre projektet selv om der ikke i egentlig forstand er tale om informeret samtykke fra beboerne, er den største etiske overvejelse i projektet. Det kan selvfølgelig kritiseres, at jeg har valgt at gennemføre; men alternativet ville være, at lade feltet være udforsket med kvalitative metoder, der kommer tæt på hverdagsliv – og dermed lade andre undersøgelsestilgange og perspektiver tegne feltet alene¹⁴.

14 BUPL's og SL's forskningsfond har indsatsområdet "Udvikling af den pædagogiske profession og vidensgrundlag". Det gør en pædagogisk antropologisk undersøgelse relevant, både som modvægt og supplement til de øvrige former for undersøgelser af og arbejde med at finde hensigtsmæssige metoder til at arbejde med viden om det pædagogiske arbejdes virkemåder og muligheder. Især i

Min måde at være der på, i lyset af de etiske overvejelser, var at være en, der er kontaktsom. En der kan snakkes med og vil deltage i det, jeg inviteres til. En der kan bruges på en forståelig måde af beboerne, uden at det går ud over min mulighed for at forfølge det pædagogiske arbejde, mens det sker.

Inde i feltstudierne siger pædagogerne tydeligt til og fra i de forskellige situationer i hverdagen, som jeg kommer i nærheden af. Og det er nemt at snakke med dem om undersøgelsen.

Jeg prioriterede høj grad af gennemsigtighed over for de pædagogiske medarbejdere i mine felter, så de kendte min forskningsinteresse. Det er måske særligt vigtigt ud fra et etisk perspektiv, når man bevæger sig på et område, som kan være sårbart over for omgivelsernes interesse, sådan som det selvsagt kan være tilfældet på botilbudområdet, som har været udsat for undercover journalister og massiv offentlig interesse efter 'sagerne'. Konkret fik de tre involverede botilbud det meste af projektbeskrivelsen tilsendt, inden de gav tilsagn om at være med, og jeg stod altid til rådighed med information om mine metoder mv. undervejs. Alle steder og personer er anonymiseret.

Antropologens etiske overvejelser indebærer et arbejde med at søge at sikre, at der ikke sker en objektgørelse af de handlende aktører i felten. 'Sagen' er ikke den enkelte pædagog eller den enkelte pædagogs handling i samspil med den enkelte beboer ude i de bestemte botilbud, hvor feltarbejdet foregår, men det antropologen, på baggrund af intensiv tilstedeværelse over tid og med analytisk distance, bliver i stand til at sige noget om om dele af det socialpædagogiske handlingsliv i botilbud. Objektet er altså 'det socialpædagogiske', der har udforskeren og pædagogernes fælles interesse, selv om det specifikke feltstudie finder sted på lokale botilbud og følger bestemte mennesker.

lyset af tidens høje fagligt interne og eksterne dokumentationskrav. Forskningsbaseret viden er endvidere ønsket jf. notatet 'Fremtidens socialpædagogik på voksen-handicapområdet' fra Socialpædagogernes Landsforbund (2008:3), hvor man skriver, at "*Forskning i socialpædagogisk indsats prioriteres med henblik på fortløbende at skabe grundlag for udvikling og forbedring af indsatsen*", "*Socialpædagoger har adgang til og handler på baggrund af forskningsviden, udviklingsviden og praksisviden*", og en del af den viden identificeres som antropologisk (ibid.).

Bilag 2: Interviewguide

Introduktion:

- Hvem er du, hvor lang tid har du været ansat inden for området, hvilken baggrund har du?
- Hvad har motiveret dig til at arbejde inden for det her pædagogiske område?

Målgruppen:

- Hvis du skal sætte ord på beboergruppen / Hvordan vil du beskrive beboerne, deres behov og forhold med medarbejderne?

Arbejdet:

- Hvordan synes du, man bedst kan beskrive din/medarbejdernes opgave her på stedet?
- Kan du beskrive, hvad din fornemmeste opgave er?

Konkret:

- Hvordan ved du, hvordan du skal handle i en situation?
- Hvor kommer din viden fra/ hvad trækker du på, når du handler?
- Hvad vil du gerne opnå med dit arbejde?

Succes og sten på vejen:

- Hvornår oplever du, at du har succes i dit arbejde?
- Hvornår oplever du, at dit arbejde er særligt meningsfuldt?
- Hvornår er dit arbejde særligt vanskeligt? / Hvad er den største udfordring?

Faglighed:

- Hvad karakteriserer en socialpædagogisk faglighed? / Hvad vil du gerne kendes på som socialpædagog?
- Synes du at dit arbejde er præget af dilemmaer? - Kan du give et par konkrete eksempler?